

Törkeän tuottamuksen merkityssisältö tuottamuksellisessa rahanpesussa

Lapin yliopisto
Maisteritutkielma
Hilla-Maaria Autti
Talousrikosoikeus

Lapin yliopisto, oikeustieteiden tiedekunta

Työn nimi: Törkeän tuottamuksen merkityssisältö tuottamuksellisessa rahanpesussa

Tekijä: Hilla-Maaria Autti

Koulutusohjelma/oppiaine: Talousrikosoikeus

Työn laji: Pro gradu -tutkielma/Maisteritutkielma_X_ Lisensiaatintutkimus__

Sivumäärä, liitteiden lukumäärä: X + 74

Vuosi: 2022

Tiivistelmä:

Maisteritutkielman tavoitteena on tarkastella törkeän tuottamuksen merkityssisältöä tuottamuksellisessa rahanpesussa (RL 32:9). Valittu tutkimusmetodi on lainopillinen.

Tutkimusaineistoon sisältyvä oikeuskäytäntö ja oikeuskirjallisuus osoittaa tuottamuksellisen rahanpesun soveltamisalan on epäselvä suhteessa rahanpesun tahalliseen tekemuotoon ja siihen, milloin tuottamus tulisi kvalifioida törkeäksi. Muita tunnusmerkistöön sisältyviä ongelmia ovat rahanpesun tahalliseen tekemuotoon (RL 32:9) sisältyvä korotetun tahallisuuden vaatimus ja painava syy epäillä – kriteeri epätavanomaisena lainkirjoitusmenetelmänä.

Tutkimuksen tunnistamia syitä tuottamuksellisen rahanpesun soveltamisalan epäselvyyteen ovat seuraavat. Objekttiivinen huolimattomuus voi ilmetä rahanpesurikoksissa identtisellä tavalla sekä tahallisessa että tuottamuksellisessa tekemuodossa. Näissä olosuhteissa tekijän subjektiivinen huolimattomuus ratkaisee, onko kyseessä tahallinen vai tuottamuksellinen rahanpesurikos. Subjektiivinen huolimattomuuden painoarvo on isossa roolissa myös tuottamuksen törkeysarvioinnissa, koska arvioinnissa eniten merkitystä saava kriteeri on riskinoton tietoisuus. Kun tuottamuksen törkeysarviointi on jo lähtökohtaisesti tapauskohtaisiin seikkoihin perustuvaa kokonaisarviointia, tuomioistuimet voivat samankaltaisissakin olosuhteissa päätyä erilaisiin ratkaisuihin siitä, oliko tuottamus törkeää. Tekijän subjektiivisella huolimattomuudella voi kummassakin tilanteessa olla ratkaiseva painoarvo, mikä tekee tuottamuksellisen rahanpesun soveltamisalasta epämääräisen ja ratkaisuisista tapauskohtaisia.

Tutkimuksen mukaan korotetun tahallisuuden vaatimuksen perusmuotoisessa rahanpesussa ei tule vaikuttaa syyksilukemisen perusteisiin tuottamuksellisessa tekemuodossa. Syytä epäillä - kriteeriä käytetään tunnusmerkistöissä, joissa rikosvastuu liittyy siihen, oliko tekijä tekohetkellä tietoinen tietystä olosuhteesta, jonka havaitseminen olisi pitänyt saada hänet käsittämään, että käsillä olevat olosuhteet

viittaavat kiellettyyn toimintaan ja että toimintaa jatkamalla hän ottaa kielletyn riskin. Jokaista säännöstä tulee kuitenkin tulkinta niiden omista lähtökohdista käsin, eikä itse kriteeri tarjoa tähän tulkintaan juurikaan apuvälineitä.

Tutkimuksessa pyrittiin kartoittamaan oikeuskäytäntöä mahdollisten säännönmukaisuuksien paikantamiseksi koskien törkeän tuottamuksen ala- ja ylärajaa. Vaikka tutkimuksessa pystyttiin tunnistamaan joitain yleisiä suuntaviivoja, vaatisi luotettavien tulosten saavuttaminen laajempaa katsausta hovi- ja käräjäoikeuksien ratkaisukäytäntöön.

Avainsanat: rikosoikeus, talousrikokset, rahanpesu, lainoppi, tuottamus

Sisällys

Lähteet.....	iv
Lyhenteet.....	xi
1 JOHDANTO	1
1.1 Aiheen esittely ja relevanssi.....	1
1.2 Tutkimuskysymys ja aiheen rajausta	2
1.3 Tutkimusmenetelmät ja lähteaineisto	3
2 SÄÄNTELYN HISTORIA JA NYKYTILA	4
2.1 Törkeän tuottamisen kehitys syyksilukemisen muodoksi	4
2.2 Säätelyhistoria ja kansainväliset vaikutteet.....	6
2.3 Lain esityöt ilmentävät lainsäätäjän tarkoitusta heikosti.....	12
2.4 Esimerkitapaukset törkeän tuottamuksesta hallituksen esityksessä	16
2.4 Selonotto- ja ilmoitusvelvollisuus.....	45
3 RAJANVETO TUOTTAMUKSEN JA TAHALLISUUDEN VÄLILLÄ.....	19
3.1 Törkeän tuottamisen ja tahallisuuden erottelu	19
3.2 Korotettu tahallisuus.....	23
5.1 Painava syy epäillä-kriteeri syyksilukemisen tunnusmerkkinä	25
4 HUOLELLISUUSVELVOITTEEN MUODOSTAMINEN	29
4.1 Huolimattomuuden objektiivinen ja subjektiivinen elementti.....	29
4.2 Tekijän erityiskyvyt – ja taidot johtavat korotettuun huolellisuusvelvollisuuteen ...	32
4.3 Toisintoimimismahdollisuus.....	34
4.4 Huolellisen toimijan malli.....	36
4.2 Oikeushenkilön rangaistusvastuu ja huolellisuusvelvoitteen määrittäminen.....	38
5 KOKONAISARVIOINNIN ONGELMAKOHDAT	51
5.1 Merkityksellisempänä arvostelukriteerinä riskinoton tietoisuus	51
5.2 Objektiivisen ja subjektiivisen huolimattomuuden painotus	57
5.3 Soveltamisalan yleisten suuntaviivojen etsiminen oikeuskäytännön avulla	59
6 YHTEENVETO.....	64

Lähteet

Kirjallisuus

Aarnio 1978

Aarnio Aulis: Mitä lainoppi on? Helsinki, 1978.

Andberg 2015

Anderberg, Andreas: Straffbar oaktsamhet, Iustus Förlag, Uppsala 2015.

Eteläpää 2004

Eteläpää Mikko: Tarkoituksellisen tietämättömyyden tarkastelua. Teoksessa: Raimo Lahti – Timo Ojala (toim.) Rikosoikeuden uudistuneet yleiset opit. Helsinki 2004, s. 185–197.

Frände ym. 2020

Frände, Dan – Korkka-Knuts, Heli – Helenius, Dan: Yleinen rikosoikeus, Helsinki, 2020 (verkkoaineisto).

Frände ym. 2018

Frände, Dan – Matikkala, Jussi – Tapani, Jussi – Tolvanen, Matti – Viljanen, Pekka – Wahlberg, Markus: Keskeiset rikokset, 4. uudistettu painos, Helsinki, 2018.

Hirvonen 2011

Hirvonen, Ari: Mitkä metodit? Opas oikeustieteen metodologiaan, Yleisen oikeustieteen julkaisuja 17, Helsinki 2011.

Brynolf 1967

Honkasalo Brynolf: Suomen rikosoikeus, yleiset opit, II osa, Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisuja B-sarja N:o 34, 2. painos. Hämeenlinna 1967.

Kalkela – Kotiranta 2021

Kalkela, Eeva-Maija – Kotiranta, Kai: Todennäköisesti ja välinpitämättömästi – seuraustahallisuuden määrittelyä suomalaisen ja ruotsalaisen oikeuskäytännön valossa. Teoksessa: Janne Kaisto (toim.) Oikeustiede – Jurisprudentia LIV:2021, s.229–302.

Koponen 2002

Koponen, Pekka: Tahallisuudesta talousrikoksissa. Teoksessa: Mika Hemmo (toim.) Oikeustiede – Jurisprudentia XXXV 2002. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen vuosikirja. Jyväskylä 2002, s. 235–342.

Kurenmaa 2003

Kurenmaa, Tero: Sisäpiiritiedon väärinkäyttö, Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisuja, A-sarja, n:o 244, Jyväskylä 2003.

Lappi-Seppälä ym. 2004

Rautio, Ilkka – Ojala, Timo – Nuutila, Ari-Matti – Nuotio, Kimmo – Melander, Sakari – Majanen, Martti – Lappi-Seppälä, Tapio – Koskinen, Pekka – Hakamies, Kaarlo – Helenius, Dan: Rikosoikeus, Helsinki, 2004 (verkkoaineisto).

Melander 2015

Melander, Sakari: EU-rikosoikeus, Helsinki 2015.

Nuutila 1996

Nuutila, Ari-Matti: Rikosoikeudellinen huolimattomuus, Jyväskylä 1996.

Rankinen 2020

Rankinen Juho: Rikosoikeudellisesta huolimattomuudesta ja huolesta rikosoikeuteen, Helsinki, 2020.

Sahavirta 2008

Sahavirta Ritva: Rahanpesu rangaistavana tekona, Jyväskylä 2008.

Tapani – Tolvanen 2013

Tapani, Jussi – Tolvanen, Matti: Rikosoikeuden yleinen osa – Vastuuoppi. Helsinki 2013 (verkkoaineisto).

Hyttinen 2021

Tatu Hyttinen: Rahanpesu ja rikosvastuu, Helsinki 2021.

Van den Broek 2015

Van den Broek, Melissa: Preventing money laundering - A legal study on the effectiveness of supervision in the European Union, Alankomaat, 2015.

Artikkelit

Hirvonen 2020

Ari Hirvonen: Konkreettinen oikeuslähdeoppi: normimateriaasta rakenteisiin ja ratkaisutoimintaan, Lakimies, 7–8/2020, s. 954–971.

Hyttinen 2016

Hyttinen Tatu: Olosuhdetahallisuuden vakioitu alaraja – oikeusturvaa vai korkeimman oikeuden retoriikkaa?, Defensor Legis N:o 6/2016, s. 916-933.

Piippo 2019

Piippo Jenna: Rahanpesijän tietoisuus varojen laittomasta alkuperästä tahallisuusvaatimuksena, *Helsinki Law Review*, 1/2019, s. 10–33.

Rankinen 2017

Rankinen Juho: Törkeä tuottamus osana suomalaista rikosoikeuden järjestelmää – lainsäädäntöhistoriallinen tutkimus, *Jurisprudentia* L:2017, s. 427–510.

Santala 2012

Santala Tuomas: Tuottamuksen rakenteellinen kahtiajako erityisesti tekijän subjektiivisten ominaisuuksien näkökulmasta, *Acta Legis Turkuensia*, 2/2012, s. 39–62.

Tapani 2012

Tapani Jussi: Seksuaalipalveluiden ostamisen rangaistavuus – mitä se kertoo meille rikosoikeudesta?, *Lakimies* 7–8/2012 s. 1226–1229.

Virallislähteet

HE 180/1992 vp

Hallituksen esitys eduskunnalle rikoslain täydentämisestä huumausainerikoksia koskevilla säännöksillä (Laki rikoslain muuttamisesta), Helsinki 1992.

HE 94/1993 vp

Hallituksen esitys eduskunnalle rikoslainsäädännön kokonaisuudistuksen toisen vaiheen käsittäviksi rikoslain ja eräiden muiden lakien muutoksiksi, Helsinki 1993.

HE 95/1993 vp

Hallituksen esitys eduskunnalle oikeushenkilön rangaistusvastuuta koskevaksi lainsäädännöksi, Helsinki 1993.

HE 228/2016 vp

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä, laiksi rahanpesun selvittelykeskuksesta sekä eräiksi niihin liittyviksi laeiksi, Helsinki 2016.

HE 44/2002

Hallituksen esitys eduskunnalle rikosoikeuden yleisiä oppeja koskevan lainsäädännön uudistamiseksi, Helsinki 2002.

HE 53/2002 vp

Hallituksen esitys eduskunnalle eräiden rikoslain talousrikossäännösten ja eräiden niihin liittyvien lakien muuttamiseksi, Helsinki 2002.

HE 285/2010 vp

Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi rikoslain 32 luvun 6 ja 14 §:n sekä kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa annetun lain 15 §:n muuttamisesta, Helsinki 2010.

LaVM 38/2014 vp

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi rikoslain 20 luvun 8 §:n muuttamisesta, Helsinki 2014.

PeVL 56/2014 vp

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi rikoslain 20 luvun 8 §:n muuttamisesta, Helsinki 2014.

Muut lähteet

Aluehallintovirasto 2021

Aluehallintovirasto, Epäilyttävästä liiketoimesta ilmoittaminen – ohje ilmoitusvelvollisille, Aluehallintovirastojen julkaisuja, 4/2021. Saatavissa: https://avi.fi/documents/25266232/60926372/Ep%C3%A4ilytt%C3%A4v%C3%A4st%C3%A4st%C3%A4+liiketoimesta+ilmoittaminen_julkaistava+ohje.pdf (käyty 25.10.22).

FATF 2019

Financial Action Task Force, Mutual evaluation report executive summary, 2019. Saatavilla: <https://www.fatf-gafi.org/publications/mutualevaluations/documents/mer-finland-2019.html> (käyty 7.4.22).

FATF 1990

First FATF Report on the extent and nature of the money laundering process and FATF Recommendations to combat money laundering, 1990. Saatavilla: https://www.fatf-gafi.org/publications/?hf=10&b=0&r=%2Bf%2Ffatf_topic_en%2Ffatf+ge

[neral&r=%2Bf%2Ffatf_releasedate%2F1990&s=desc\(fatf_releasedate\)](#)
(käyty 8.4.22)

FATF 2022

International standards on combating money laundering and the financing of terrorism & proliferation -The FATF Recommendations (Updated March 2022). Saatavilla: <https://www.fatf-gafi.org/publications/fatfrecommendations/documents/fatf-recommendations.html> (käyty 17.4.22).

FATF 1993-1994

Financial Action Task Force on money laundering, annual report 1993-1994. Saatavilla: <https://www.fatf-gafi.org/publications/fatfgeneral/documents/fatfannualreport1993-1994.html> (käyty 18.9.22).

FATF 1994-1995

Financial Action Task Force on money laundering, annual report 1994-1995. Saatavilla: <https://www.fatf-gafi.org/publications/fatfgeneral/documents/fatfannualreport1994-1995.html> (käyty 18.9.22).

FATF 1995-1996

Financial Action Task Force on money laundering, annual report 1995-1996. Saatavilla: <https://www.fatf-gafi.org/publications/fatfgeneral/documents/fatfannualreport1995-1996.html> (käyty 18.9.22).

FATF 1996-1997

Financial Action Task Force on money laundering, annual report 1996-1997. Saatavilla: <https://www.fatf-gafi.org/publications/fatfgeneral/documents/fatfannualreport1996-1997.html> (käyty 18.9.22).

FATF 1997-1998

Financial Action Task Force on money laundering, annual report 1997-1998. Saatavilla: <https://www.fatf-gafi.org/publications/fatfgeneral/documents/fatfannualreport1997-1998.html> (käyty 18.9.22).

Finanssivalvonta 2020

Finanssivalvonta, yhteenveto maksupalveluntarjoajia koskevasta sektorikohtaisesta rahanpesun riskiarviosta, 2020. Saatavissa: https://www.finanssivalvonta.fi/globalassets/fi/pankki/rahanpesun-ja-terrorismin-estaminen/riskiarvio/20200824_maksupalvelut_yhteenveto_fi.pdf (käyty: 7.4.22).

Finanssivalvonta 2021

Finanssivalvonta, Rahanpesun estäminen -uutiskooste 2/2021 - 2.9.2021.
Saatavissa: https://www.finanssivalvonta.fi/globalassets/fi/rahanpesun-estaminen/rahanpesun_estaminen_uutiskooste_2_2021.pdf (käyty 7.4.22).

Finanssivalvonta 2022

Finanssivalvonta, uutiskooste 1/2022, 2022. Saatavissa:
https://www.finanssivalvonta.fi/globalassets/fi/rahanpesun-estaminen/rahanpesun_estaminen_uutiskooste_1_2022.pdf (käyty 7.4.22)

Finanssivalvonta 2019

Finanssivalvonta, Virtuaalivaluutat - Eduskunnan talousvaliokunta
22.11.2019. Saatavissa:
<https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/JulkaisuMetatieto/Documents/EDK-2019-AK-275496.pdf> (käyty 8.4.22).

Keskusrikospoliisi, Rahanpesun selvittelykeskus, puolivuositarkastus, 2021

Keskusrikospoliisi, Rahanpesun selvittelykeskus, Puolivuositarkastus 2021,
2021. Saatavissa: <https://poliisi.fi/documents/25235045/67733116/2021-Rahanpesun-selvittelykeskus-puolivuositarkastus.pdf> (käyty 28.10.22)

Keskusrikospoliisi 2016

Keskusrikospoliisi, Rahanpesun selvittelykeskus, Rahanpesurikokset
oikeuskäytännössä, 2016. Saatavissa: <https://docplayer.fi/25797808-Rahanpesurikokset-oikeuskaytannossa.html> (käyty 28.10.22).

Keskusrikospoliisi 2021

Keskusrikospoliisi, Rahanpesun selvittelykeskus, Rahanpesurikokset
oikeuskäytännössä -Törkeät rahanpesutuomiot käräjäoikeuksissa 2017 ja
2018, 2021. Saatavissa:
<https://poliisi.fi/documents/25235045/67733116/Rahanpesurikokset-oikeusk%C3%A4yt%C3%A4nn%C3%B6ss%C3%A4-2017-2018+-T%C3%B6rke%C3%A4t+rahanpesutuomiot+k%C3%A4r%C3%A4j%C3%A4oikeuksissa+2017+ja+2018.pdf/37927f4a-53b9-7574-ef21-e81e86cff9fb/Rahanpesurikokset-oikeusk%C3%A4yt%C3%A4nn%C3%B6ss%C3%A4-2017-2018+-T%C3%B6rke%C3%A4t+rahanpesutuomiot+k%C3%A4r%C3%A4j%C3%A4oikeuksissa+2017+ja+2018.pdf?t=1632126684820> (käyty
28.10.22).

Oikeusministeriö 2020

Oikeusministeriö, Oikeushenkilön rangaistusvastuu – nykytila ja
kehittämistarpeet, Helsinki 2020. Saatavissa:
<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/162683> (käyty 3.10.22).

Valtioneuvosto 2021

Valtioneuvosto, Kansallinen rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen riskiarvio 2021, Saatavissa:
<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/163051> (käyty 20.4.22).

edilex.fi

<https://www.edilex.fi/>

eduskunta.fi

<https://www.eduskunta.fi/FI/sivut/default.aspx>

fatf-gafi.org

<https://www.fatf-gafi.org/>

Finanssivalvonta.fi

<https://www.finanssivalvonta.fi/kuluttajansuoja/virtuaalivaluutat/>

Rahanpesu.fi

<https://rahanpesu.fi/lainsaadanto>

Korkeimman oikeuden ratkaisut

KKO 2021:6

KKO 2008:33

Hovioikeuksien ratkaisut

Vaasan HO 30.4.2015 R 12/961

Helsingin HO 29.2.2012 R 11/645

Helsingin HO 8.11.2012 R 11/3406

Turun HO 25.4.2013 R 12/933

Rovaniemen HO 7.4.2006 R 05/1160

Käräjäoikeuksien ratkaisut

Etelä-Pohjanmaan KäO 8.6.2017 R 17/673

Kainuun KäO 11.3.2014 R 13/1046

Helsingin KäO 28.5.2012 R 11/10215

Vantaan KäO 17.2.2011 R 10/3454

Pirkanmaan KäO 12.2.2010 R 10/72

Helsingin KäO 4.6.2010 R 09/1597

Etelä-Pohjanmaan KäO 29.6.2010 R 10/859

Helsingin KäO 6.3.2009 R 08/10281

Lyhenteet

FATF	Rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen vastainen toimintaryhmä (Financial Action Task Force on Money Laundering)
HE	hallituksen esitys eduskunnalle
Ks.	katso
LaVm	lakivaliokunnan mietintö
PeVL	perustuslakivaliokunnan lausunto
Rahanpesulaki	Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä (444/2017)
RL	Rikoslaki (39/1889)
s.	sivu(i)lla

1 JOHDANTO

1.1 Aiheen esittely ja relevanssi

Rahanpesu on toimintaa, jolla pyritään häivyttämään rikoksella hankitun omaisuuden tai rahan alkuperä ja luomaan vaikutelma, että omaisuus on hankittu laillisesta lähteestä. Suomessa rahanpesu liittyy tyypillisesti harmaaseen talouteen, huumerikoksiin tai petoksiin, joita voidaan johtaa myös ulkomailta käsin¹. Rahanpesu voi olla tahallista tai tuottamuksellista (RL 32:6 ja RL 32:9).

Koska rahanpesua ilmenee Suomessa, on sitä koskeva tutkimus ajankohtaista. Kesäkuun 2021 loppuun mennessä rahanpesun selvittelykeskus antoi yhteensä 74 keskeyttämismääräystä², joiden yhteenlaskettu arvo oli yli 10 miljoonaa euroa. Tästä summasta noin 2,4 miljoonaa euroa saatiin rikoshyötynä viranomaisten haltuun. Selvittelykeskuksen katsauksen mukaan yleisimmät ilmoitusperusteet ovat puutteellinen varojen alkuperäisselvitys, epätavalliset tilisiirrot, havaittavissa oleva rikos tai virtuaalivaluuttaan liittyvä riskit.³

Rahanpesun tuottamuksellinen tekemuoto (RL 32:6) kattaa samat täytäntöönpanotoimet kuin tahallinen tekemuoto (RL 32:6), mutta tahallisuuden sijasta tekijän tulee toimia törkeästä huolimattomuudesta. Koska törkeää huolimattomuutta lievempi huolimattomuus ei riitä tunnusmerkistön täyttymiseen, tunnusmerkistön täyttymisen kannalta huolimattomuuden törkeysarviointi nousee ratkaisevaan asemaan.⁴ Toisin sanoen se, katsotaanko tuottamus törkeäksi, määrittää rangaistavuuden alarajan tuottamuksellisessa rahanpesussa. Rangaistavuuden ylärajan määrittää tahallisuus.

Rajaveto tahallisen tekemuodon ja tuottamuksellisen tekemuodon välillä on rahanpesurikoksissa epäselvä⁵. Koska törkeän tuottamuksen alaraja määrittyy kokonaisarvioinnilla, on rajanveto siinäkin tapauskohtaista. Tutkimus törkeän

---

¹ FATF 2019, s. 19–20 (luettu 7.4.22).

² Lain rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä (444/2017) 4:3:n mukaan rahanpesun selvittelykeskuksella on oikeus antaa ilmoitusvelvolliselle, kuten rahoituslaitokselle, määräys keskeyttää liiketoimet ilmoituksen kohteen kanssa enintään kymmenen arkipäivän ajaksi, jos tämä on välttämätöntä rahanpesun tai terrorismin rahoituksen estämiseksi ja selvittämiseksi (Keskusrikospoliisi, Rahanpesun selvittelykeskus, Puolivuosikatsaus 2021, s. 10, luettu 28.10.22).

³ Keskusrikospoliisi, Rahanpesun selvittelykeskus, Puolivuosikatsaus 2021, s. 1 ja s. 5–6, luettu 28.10.22.

⁴ *Lappi-Seppälä ym.*, 2004, Luku II rikoslajit, kappale 19, kappale: tuottamuksellinen rahanpesu (RL 32:9).

⁵ *Hyttinen*, 2021, s. 565–566.

tuottamuksen merkityssisällöstä rahanpesukontekstissa⁶ on ollut vähäistä suomalaisessa oikeustieteessä, samoin kuin tutkimus törkeän tuottamuksen asemasta tahallisuuden ja tavanomaisen tuottamuksen välissä sijaitsevana syyksiluettavuuden portaana.⁷ Tämän tutkimuksen tarkoituksena on selvittää törkeän tuottamuksen merkityssisältöä tuottamuksellisessa rahanpesussa tutkimalla tuottamusarvioinnista ja tahallisuudesta esitettyjä lainopillisia teorioita sekä tuottamuksellista rahanpesua koskevaa oikeuskäytäntöä.

1.2 Tutkimuskysymys ja aiheen rajaus

Tutkimuksen aiheena on törkeän tuottamuksen merkityssisältö tuottamuksellisessa rahanpesussa (RL 32:9). Tutkimuskysymyksenä on, mikä on törkeän tuottamuksen ylä- ja alaraja tuottamuksellisessa rahanpesussa.

Törkeän tuottamuksen ylärajaa voidaan hakea määrittelemällä sen suhdetta tahallisen tekemuotoon. Vallitsevassa oikeustilassa todennäköisyystahallisuuden mallia käytetään erottamaan tuottamuksellinen ja tahallinen toiminta⁸. Tutkimuksessa nostetaan esiin tämän teorian heikkouksia koskien rahanpesurikoksia. Lisäksi käsitellään korotetun tahallisuuden vaatimusta RL 32:6 säännöksessä. Tällä hetkellä on oikeudellisesti epäselvää, miten korotetun tahallisuuden vaatimus RL 32:6:n 1 momentissa suhteutuu tuottamukselliseen tekemuotoon. Tutkimuksessa pyritään selvittämään, miten tämä ongelma vaikuttaa syyksilukemisen perusteisiin tuottamuksellisessa tekemuodossa. Oikeuskäytännön osalta selvitetään, miten rajanveto tuottamuksellisen ja tahallisen tekemuodon välinen rajanveto ilmenee käytännön ratkaisutoiminnassa.

Toinen näkökulma koskee tuottamusarvostelua koskevia teorioita. Rikosoikeudellisen huolimattomuuden merkityksestä ja tuottamusarvioinnista on käyty oikeustieteessä runsasta keskustelua⁹ ja eri kirjoittajat painottavat tuottamusarvioinnissa eri näkökulmia. Tutkimuksessa nostetaan esiin keskeisiä oikeusteoreettisia malleja tuottamusarvioinnista ja pyritään selvittämään, mitkä elementit tuottamuksellisen rahapesun arvostelussa lisäävät tapauskohtaisuutta ja siten vaikeuttavat täsmällisen soveltamisalan

---

⁶ Hyttinen, 2021, s. 574.

⁷ Rankinen, 2017, s. 473.

⁸ Lappi-Seppälä ym., 2004, s. 67.

⁹ Hyttinen, 2021, s. 574.

määrittämistä. Lisäksi käsitellään painava syy epäillä- kriteerin merkitystä tuottamusarvioinnissa.

Kolmas näkökulma tarkastelee tuottamuksen törkeyden kokonaisarvostelua. Tutkimuksessa selvitetään, mitkä kokonaisarvostelun elementit saavat erityistä merkitystä tuottamuksellisen rahanpesun kontekstissa ja onko tällä vaikutusta soveltamisalan määrittämisen vaikeuteen. Tutkimuksessa pyritään selvittämään, miksi tuottamuksellisen rahanpesun alarajaa on niin vaikea määrittää.

Tutkimuksen hypoteesit ovat seuraavat: törkeän tuottamuksen ylä- ja alarajaa on tehokkainta tutkia oikeuskäytännön perusteella ja pyrkiä tunnistamaan siitä säännönmukaisuuksia. Syytä epäillä – kriteerillä on eri merkitys koskien jokaista tunnusmerkistöä, missä sitä hyödynnetään, mutta yleismäärittely on sama.

1.3 Tutkimusmetodit ja lähdeaineisto

Valittu tutkimusmetodi on lainopillinen. Lainopin toisena ydintehtävänä on tutkimuksen kohteena olevan normin sisällön selvittäminen tulkinnalla ja normin soveltaminen.¹⁰ Normin merkityssisällön osalta voidaan esittää joko normi- tai tulkintakannanottoja. Normikannanotolla esitetään väite siitä, että tutkittavana oleva normi kuuluu voimassa olevaan oikeuteen ja tulkintakannanotolla otetaan kantaa normin sisältöön.¹¹ Tutkimuksen tarkoitus on tulkita törkeän tuottamuksen merkityssisältöä tuottamuksellisessa rahanpesussa ja antaa sitä koskevia tulkintakannanottoja.

Tuottamuksellista rahanpesua koskevien esitöiden suppeudesta johtuen törkeän tuottamuksen merkityssisällön analyysissä pureudutaan myös lainsäädäntöhistoriaan, eri viranomaisten tuottamiin selvityksiin sekä rahanpesun sääntelyn takana vaikuttavaan Rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen vastaisen toimintaryhmän (FATF) tuottamiin materiaaleihin.

Korkeimman oikeuden ratkaisukäytännön lisäksi tutkimuksessa hyödynnetään käräjä- ja hovioikeuden ratkaisukäytäntöä vuosilta 2006–2015.

---

¹⁰ Aarnio 1978, s. 52. Lainopin toinen ydintehtävä on oikeudellisten käsitteiden muodostaminen oikeussääntöjen systematisointi muodostettujen käsitteiden avulla (Aarnio 1978, s. 52).

¹¹ Hirvonen 2011, s. 22.

2 SÄÄNTELYN HISTORIA JA NYKYTILA

2.1 Törkeän tuottamuksen kehitys syyksilukemisen muodoksi

Törkeä tuottamus nousi itsenäiseksi syyksiluettavuuden muodoksi hiljalleen erikoisrikosoikeudellisen ja ad hoc-tyyppisen sääntelyn kautta. Muutos tapahtui ilman varsinaista yleisen tason keskustelua tai analysointia yksittäisiä tunnusmerkistöjä laajemmalla tasolla. Ensimmäinen törkeää tuottamusta hyödyntänyt tunnusmerkistö sisällytettiin rikoslakiin vuonna 1914, kun eläinräökkäys säädettiin rangaistavaksi törkeästä tuottamuksesta. Rikoslain ulkopuolisissa rangaistussäännöksissä törkeää tuottamusta hyödynnettiin syyksiluettavuuden muotona ensimmäisen kerran vasta vuonna 1937 tieliikennelain rangaistussäännöksissä. Kyseisiä kriminalisointeja pidettiin 1970-luvulle asti poikkeuksina syyksilukemista koskeviin sääntöihin.¹²

Törkeä tuottamus pysyi pitkään harvinaisuutena rikoslainsäädännössämme ja sitä alettiin hyödyntämään ahkerammin vasta 1950-luvulla rikoslain ulkopuolisissa rangaistussäännöksissä. Näissä oli kyse erityislakien loppuun sijoituvista rangaistussäännöksistä, joissa kriminalisoidaan kyseessä olevan lain tiettyjen säännösten rikkominen. Lainsäädäntöprosessissa näiden kriminalisointien laatimiseen ei juurikaan suunnattu voimavaroja ja pääsääntöisesti niiden esitöissä ei perustella, miksi lainsäätäjät on valinnut syyksiluettavuuden edellytykseksi törkeän tuottamuksen. Rikoslakiin sijoitettujen rangaistussääntöjen osalta perustelut yleensä löytyvät. Oikeustieteessä törkeä tuottamus tunnustettiin 1970-luvulla laissa jo toisinaan hyödynnettävänä syyksilukemisen muotona esimerkiksi Inkeri Anttilan ja Olavi Heinosen julkaisuissa.¹³

Rikoslain ulkopuolisten rangaistussäännösten määrä kasvoi voimakkaasti 1990-luvun lopulla ja 2000-luvun alussa. Näitä säännöksiä siirrettiin rikoslakiin merkittäviä määriä rikoslain kokonaisuudistuksen yhteydessä. Rikoslakiin sisällytettiin myös uusia törkeää tuottamusta hyödyntäviä rangaistussäännöksiä, joilla ei ollut edeltäjää erikoslainsäädännön puolella. Tuottamuksellinen rahanpesu kriminalisoitiin vuonna 2003, ja voidaan lukea tähän kategoriaan. Törkeän tuottamuksen käytön yleistymiseen syyksilukemisen muotona 2000-luvulla vaikutti uusi todennäköisyyteen sidottu tahallisuuden alarajan määritelmä. Määritelmä oli aiempaa jäykempi, ja sen vaikutuksesta

---

¹² Rankinen, 2017, s. 431, s. s. 447, s. 468 ja s. 476.

¹³ Rankinen, 2017, s. 447, s. 452–453 ja s. 468.

törkeään tuottamuksen käyttöä syyksiluettavuuden muotona katsottiin suositeltavaksi erityisesti talousrikosten osalta.¹⁴

Nykyisin törkeä tuottamus mielletään yhdeksi syyksilukemisen päämuodoista, mutta käsitteellä on silti heikko rikoslainopillinen perusta. Tämä on seurausta rikoslain ulkopuolisiin rangaistussäännöksiin liittyvästä kevyestä lainvalmistelupohjasta, suhteellisen vähäisestä oikeuskäytännöstä ja törkeää tuottamusta koskevan tutkimuksen vähäisyydestä. Suomalaisessa oikeustieteessä ei esimerkiksi ole juuri käsitelty törkeään tuottamuksen asemaa tahallisuuden ja tavanomaisen tuottamuksen välissä sijaitsevana syyksiluettavuuden portaana. Esimerkiksi vuoteen 2017 mennessä suomalaisen oikeustieteen piirissä ei ollut tehty yhtään tutkimusta, jossa pääasiallisesti käsiteltiin törkeää tuottamusta. Aihetta on kuitenkin käsitelty lyhyemmissä teksteissä.¹⁵

Törkeään tuottamukseen kohdistuneen tutkimuksen vähäisyys johtuu pitkälti siitä, että suomalaisen oikeuskulttuurin rajalliset resurssit sallivat huomion keskittäminen vain kysymyksiin, jotka kulloinkin koetaan merkitsevän eniten. Tästä syystä oikeustieteellinen keskustelu syyksilukemisen perusteiden osalta keskittynyt tahallisuutta koskeviin kysymyksiin.¹⁶ ja rikosoikeudellista huolimattomuutta koskeva tutkimus on tyypillisesti keskittynyt tuottamuksen rakenteen hahmottamiseen yleisemmällä tasolla.¹⁷

Tuottamuksellisia rikoksia koskevien lakiesitysten perustelujen taso on yleisesti parantunut tultaessa 2000-luvulle. Suurin esitöistä, joissa törkeää tuottamuksen käyttöä tai sen merkityssisältöä on perusteltu, ovat peräisin tältä ajalta. Toki lainvalmistelun taso on muutenkin noussut verrattuna 1900-luvun puoliväliin, mutta joka tapauksessa muutos näyttää liikkuvan parempaan suuntaan.¹⁸ Esimerkiksi seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä (RL 20:8) koskevan tunnusmerkistön muuttamista myös tuottamuksellisena rangaistavaksi käsiteltiin lakivaliokunnassa ja perustuslakivaliokunnassa 2014, jossa syyksilukemisen perusteita käytiin huomattavasti syvällisemmin kuin tuottamuksellisen rahanpesun osalta vuonna 2003.¹⁹ Tämä indikoi sitä, että keskustelua rikosoikeudellisesta tuottamuksesta käydään aikaisempaa perusteellisemmalla tasolla.

---

¹⁴ Rankinen, 2017, s. 452 ja s. 475.

¹⁵ Rankinen, 2017, s. 467, s. 473 ja s.478.

¹⁶ Rankinen, 2017, 476.

¹⁷ Santala, 2012, s. 41.

¹⁸ Rankinen, 2017, s. 457.

¹⁹ RL 20:8 osalta LaVM 38/2014 vp ja PeVL 56/2014 vp ja RL 32:9 osalta HE 53/2002 vp.

Uudemmissa rikoslain yleistä osaa käsittelevissä oppikirjoissa törkeää tuottamusta käsitellään tyypillisesti tuottamusopin yhteydessä omana teemanaan. Tyypillisesti esityksissä viitataan RL 3:7.2:ssa mainittuihin arviointiperusteisiin, niiden esitöihin ja korkeimman oikeuden törkeää tuottamusta koskevaan oikeuskäytäntöön.²⁰ Nykyisin oikeuskirjallisuudessa vallitsee varsin laaja yhteisymmärrys siitä, että törkeän tuottamuksen arviointi tulee perustua normatiiviseen kokonarvosteluun ja tekoon liittyvän objektiivisen elementin sekä tekijään liittyvän subjektiivisen elementin punnintaan²¹. Tavallisen tuottamuksen ja törkeän tuottamuksen välisen rajanvedon epämääräisyyttä on kuitenkin pidetty ongelmallisena.²² Törkeää tuottamusta on käytetty melko epäyhtenäisesti syyksilukemisen rajana ja selvänä voidaan pitää ainoastaan sitä, että yleisesti törkeällä tuottamuksella viitataan ”olennaisesti kohonneeseen tuottamukseen.”²³

Törkeän tuottamuksen luonne tapauskohtaiseen arviointiin perustuvana kokonaisarviona lähtökohtaisesti vaikeuttaa sen soveltamisalan määrittämistä tuottamuksellisessa rahanpesussa.

2.2 Sääntelyhistoria ja kansainväliset vaikutteet

Rahanpesu kriminalisoitiin vuonna 1994, jolloin sitä pidettiin yhtenä kätkemisrikoksen muotona. Tuottamuksellinen tekemuoto kriminalisoitiin rahanpesun sääntelyn uudistuksen yhteydessä vuonna 2003. Rahanpesun sääntely on verrattain tuoretta verrattuna kätkemisrikoksen sääntelyyn, joka kuului jo vuoden 1889 rikoslain alkuperäisversioon.²⁴

Rahanpesun sääntelyn taustalla vaikuttavat voimakkaasti Suomea koskevat kansainväliset velvoitteet. Rahanpesun kriminalisoinnin lähtöpiste Suomessa oli Yhdistyneiden Kansakuntien yleissopimuksen laitonta huumausaineiden ja psykotrooppisten aineiden kauppaa vastaan (Wienin yleissopimus) ja Rikoksen tuottaman hyödyn rahanpesua, etsintää, takavarikkoa ja menetetyksi tuomitsemista

²⁰ Rankinen, 2017, s. 468. Törkeää tuottamusta koskeva korkeimman oikeuden oikeuskäytäntö koostuu kuudesta ennakkoratkaisusta: KKO 2016:58 (ympäristörikos), KKO 2015:95 (vaaranmerkintärikkomus ja törkeä vammantuottamus), KKO 2014:41 (vaaran aiheuttaminen ja törkeä kuolemantuottamus), KKO 2012:56 (terveysrikos) KKO 2011:4 (liikennerikos) ja KKO 2015:83 (vaaran aiheuttaminen).

²¹ Rankinen, 2017, s. 473.

²² Rankinen, 2017, s. 468.

²³ Nuutila, 1996, s. 581–583. Nuutilan kirjoittaessa väitöskirjaansa törkeää tuottamusta hyödyntäviä rikostyyppisiä oli noin kolmekymmentä, ja nykypäivään tullessa näitä tunnusmerkistöjä on noin 138 (Rankinen, 2017, s. 457.). On mielenkiintoinen kysymys, onko tämä epäyhtenäisyys jatkunut ajan kuluessa.

²⁴ Hyttinen, 2021, s. 64.

koskeva yleissopimuksen (Strasbourg'n konfiskaatiosopimus) voimaantulo vuonna 1994²⁵. Rahanpesun kriminalisoinnilla Suomessa vuonna 1994 täytettiin nimenomaisesti näiden kahden sopimuksen määräykset²⁶.

Wienin yleissopimus velvoittaa sopimuksen ratifioineet valtiot rahanpesun kriminalisointiin koskien huumausainerikoksia. Suomessa sopimusvelvoite toteutettiin laajentamalla silloisen kätkemisrikoksen soveltamisalaa myös rahanpesurikoksiin²⁷. Yleissopimuksen mukaan sopimusten osapuolina olevien valtioiden tulee säätää rahanpesuna rangaistavaksi rikoshyödyn tai tällaisen hyödyn sijaan tulleen omaisuuden vastaanottaminen, muuntaminen, luovuttaminen ja siirtäminen²⁸. Euroopan neuvoston laatima Strasbourg'n konfiskaatiosopimus koskee samoja tekemuotoja kuin Wienin yleissopimus, mutta rahanpesun esirikoksia ei rajoitettu pelkästään huumausainerikoksiin. Strasbourg'n sopimuksen mukaan mitä tahansa taloudellista hyötyä tuottavaa rikosta voidaan pitää rahanpesurikoksen esirikoksena, mikä oli globaalistikin merkittävää. Suomessa sitouduttiin esirikosten rajoittamattomuuteen rahanpesun osalta, eikä varauksia sopimukseen tehty²⁹.

Kansainvälisten sopimusten sääntelyssä keskityttiin tahallisten tekemuotojen sääntelyyn eikä tuottamuksellisella tekemuodolla ollut niissä merkittävää asemaa. Wienin yleissopimus ei velvoittanut tuottamuksellisen tekemuodon kriminalisointiin lainkaan³⁰, mutta Strasbourg'n konfiskaatiosopimus viittaa tällaiseen mahdollisuuteen. Sopimustekstin II luvun 6 artiklan 3. kohdan mukaan sopimuksen osapuoli voi säätää rangaistavaksi 6 artiklan 1. kohdassa mainitut tekemuodot tapauksissa, joissa ” -- rikosentekijän olisi pitänyt tietää, että omaisuus oli rikoksen tuottamaa hyötyä, --”.³¹ Suomessa mahdollisuutta säätää tuottamuksellinen tekemuoto rangaistavaksi ei tuolloin käytetty, vaan tuottamuksellinen rahanpesu kriminalisointiin vasta vuonna 2003 rahanpesulainsäädännön kokonaisvaltaisemman uudistuksen myötä³².

Rahanpesusäännöksen vuoden 1994 alkuperäiskriminalisointiin sisällytetyt tekemuodot tulivat siis Wienin yleissopimuksesta, ja esirikosten rajoittamattomuuden vaatimus Strasbourg'n sopimuksesta. Näiden lisäksi tunnusmerkistön muotoutumiseen vaikuttivat

---

²⁵ 53/1994 1§ ja 44/1994 1§.

²⁶ HE 53/2002 vp, s.7.

²⁷ HE 180/1992 vp, s. 1.

²⁸ Hyttinen, 2021, s. 66.

²⁹ Hyttinen, 2021, s. 43.

³⁰ HE 180/1992, s. 19.

³¹ 53/1994, kappale II, artikla 6, kohta 3.

³² HE 53/2002 vp, s.1.

Rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen vastaisen toimintaryhmän (FATF) suositukset sekä Euroopan unionin ensimmäinen rahanpesudirektiivi³³. FATF on johtavien teollisuusmaiden hallitusten välinen järjestö ja merkittävä globaali rahanpesun vastainen toimija. Suomi liittyi FATF:n jäseneksi jo vuonna 1991 ja Euroopan talousalueesta tehtyyn sopimukseen (ETA-sopimus) vuonna 1994. Liittyminen ETA-sopimukseen edellytti Suomelta käytännössä mukautumista Euroopan unionin lainsäädäntöön, ja siten myös rahanpesun estämistä koskevan sääntelyn implementointiin.³⁴

Oikeushenkilön rangaistusvastuu otettiin Suomessa käyttöön vuonna 1995, ja sen soveltamisalaan kuuluvat kätkemisrikosten ja rahanpesun vakavat muodot³⁵. Rahanpesua koskeva oikeustila oli 1990-luvulla ankarampi oikeushenkilöille, sillä rikoslain 32:1 2 momentin mukaan rahanpesusta voitiin tuomiota myös se, joka jätti täyttämättä lain rahanpesun estämisestä ja selvittämisestä annetun lain (68/1998) mukaisen ilmoitusvelvollisuuden³⁶ rahanpesun selvittelykeskukselle. Ilmoitusvelvollisuus koski tilanteita, joissa ilmoitusvelvollisen ”--- oli syytä epäillä liiketoimeen sisältyvien varojen tai muun omaisuuden laillista alkuperää.” Rahanpesuna rangaistavaa oli myös ilmoituksen tekemisen paljastaminen ilmoituksen kohteena olevalle.³⁷

Ilmoitusvelvollisuuden täyttämättä jättämisen tai sen paljastamisen rankaisemisesta rahanpesuna luovuttiin vuoden 2003 rahanpesun sääntelyn kokonaisuudistuksen yhteydessä. Kriminalisointia pidettiin tarpeettoman ankarana siitä syystä, että ilmoitusvelvollisen on ilmoitettava epäilyistään koskien liiketoimen laittomuudesta jo hyvin varhaisessa vaiheessa. Ilmoitusvelvollisuuden täyttämättä jättäminen säädettiin vain sakolla rangaistavaksi, eikä velvollisuuden rikkominen automaattisesti merkitse nykyainsäädännön mukaan sitä, että ilmoitusvelvollinen syyllistyisi joko tahalliseen tai tuottamukselliseen rahanpesuun.³⁸

Rahanpesu erotettiin omaksi tunnusmerkistökseen kätkemisrikoksen tunnusmerkistöstä vuonna 2003. Esitys tunnusmerkistön muuttamiseksi itsenäiseksi tuotiin esille hallituksen esityksessä (HE 53/2002 vp), joka toi useita muutoksia rahanpesun sääntelyyn:

---

³³ Euroopan yhteisöjen neuvoston 10 päivänä kesäkuuta 1991 rahoitusjärjestelmän rahanpesutarkoituksiin käyttämisen estämisestä annettu direktiivi (91/308/ETY).

³⁴ Hyttinen, 2021, s. 38 ja s. 64.

³⁵ Lappi-Seppälä ym., 2004, Luku II rikoslajit, kappale 19, kappale: Oikeushenkilön rangaistusvastuu (RL 32:14).

³⁶ Rahanpesulain soveltamisalaan kuuluvia toimijoita ovat esimerkiksi rahoituslaitokset, vakuutusyhtiöt ja virtuaalivaluutan tarjoajat (rahanpesulaki 1:2).

³⁷ HE 53/2002 vp, s.7.

³⁸ HE 53/2002 vp, s.22.

rahanpesun ja kätkemisrikoksen tunnusmerkistöjen erottelun lisäksi rahanpesun ryhtymistapoihin lisättiin uusia tekemuotoja, tuottamuksellinen rahanpesu ja salahanke törkeän rahanpesun tekemiseksi säädettiin rangaistavaksi ja enimmäisrangaistuksia korotettiin.³⁹ Lisäksi rahanpesun törkeä tekemuoto, rahanpesun yritys ja rahanpesurikkomus säädettiin rangaistavaksi.⁴⁰ Hallituksen esityksistä (HE 180/1992 vp ja HE 53/2002 vp) ei varsinaisesti ilmene, mihin niissä tehdyt lainsäädäntöratkaisut perustuvat lukuun ottamatta mainintaa, että esityksen tarkoituksena on kriminalisoida ne rahanpesun tekotavat, joita kansainväliset instrumentit edellyttävät⁴¹. Tuottamuksellisen rahanpesun osalta hallituksen esityksessä kansainvälisistä vaikutteista tuodaan esille FATF:n suositukset⁴², joissa järjestö suositti rangaistavuuden alan laajentamista tuottamukselliseen tekemuotoon jo vuosina 1994 ja 1998.⁴³

Ennen rahanpesun ja kätkemisrikoksen tunnusmerkistöjen erottamista toisistaan rahanpesusta säädettiin rikoslain 32 luvun 1§:n 2 momentissa, mutta sen rikkominen oli rangaistavaa kätkemisrikoksena. Tapa oli tyypillinen Pohjoismaissa, mutta se aiheutti käytännön soveltamisvaikeuksia: toisinaan lainsoveltajat tulkitsivat rahanpesurikosten olevan rajoitettu kätkemisrikosta koskeviin esirikoksiin. Tunnusmerkistöjen erottamisella pyrittiinkin selkeyttämään perinteisen kätkemisrikoksen ja rahanpesun eroa.⁴⁴

Kätkemisrikoksen ja rahanpesun tunnusmerkistöjen soveltamisalat ovat osin yhteiset, mikä aikanaan puolsi tunnusmerkistöjen pitämistä yhtenäisenä. Yhteinen soveltamisala tulee esille tekemuodoissa, joissa kätkemisrikos voi täytyä ennen rahanpesurikoksen täyttymistä. Esimerkiksi, jos tekijä ottaa vastaan rikoksella saatuja varoja häivyttääkseen niiden alkuperän, kätkemisrikos täyttyy jo varoja vastaanottaessa. Rahanpesun tunnusmerkistö taas täyttyy, koska tekijän tarkoituksena on ollut peittää varojen alkuperä. Esimerkin mukainen teko on rangaistava rahanpesuna, koska lainkonkurrensiperiaatteiden mukaan rahanpesun tunnusmerkistö on kvalifioidun

---

³⁹ HE 53/2002 vp, s.1.

⁴⁰ Hyttinen, 2021, s. 69.

⁴¹ Sahavirta, 2008, s. 158.

⁴² EU:n rahanpesun torjuntaa koskevat lainsäädäntöinstrumentit ovat 2000-luvulta asti rakennettu FATF:n suosituksiin nojautuen. FATF:n antamat yleissuositukset ja maakohtaiset arviot ohjaavat käytännössä rahanpesuun liittyvää lainsäädännön kehitystä EU:ssa, EU:n ulkopuolisissa FATF:n jäsenvaltioissa ja maissa, jotka haluavat tehdä taloudellista yhteistyötä näiden valtioiden kanssa. Voidaan puhua jopa kompromissista EU:n itsenäisen harkintavaltaan, sillä EU on mukautunut FATF:n käsitykseen tehokkaasta lainsäädännöstä (Hyttinen, 2021, s. 25–30). Kansainvälisen järjestön suositukset eivät myöskään kaikissa tapauksissa ole olleet helposti yhteensovitettavissa kansallisen rikosoikeutemme kanssa, kuten rikosoikeudellisten laillisuusperiaatteen, kaksoisrangaistavuuden kiellon ja itsekriminointisuojaan kanssa (Hyttinen, 2021, s. 39–42).

⁴³ HE 53/2002 vp, s.22.

⁴⁴ HE 53/2002 vp, s.19.

tekotapansa (peittämistarkoitus) vuoksi erityisäänös suhteessa kätkemisrikokseen.⁴⁵ Kätkemisrikoksen alisteisuus verrattuna rahanpesuun ilmaistaan myös suoraan lakitekstin tasolla rikoslain 32 luvun 1§:ssä, jonka mukaan teosta voidaan rangaista kätkemisrikoksena ainoastaan, jos siitä ei voida rangaista rahanpesuna⁴⁶.

Hallituksen esityksessä ratkaisevana tekijänä kätkemis- ja rahanpesurikosten tunnusmerkistöjen erottamisessa toisistaan pidettiin niiden varsin erilaisia tekotapoja. Esimerkkinä perinteisestä kätkemisrikoksesta mainittiin käytetyn puhelimen ostaminen selvään alihintaan, kun taas rahanpesussa tyypillisen tekotavan katsottiin liittyvän huumausainerikoksilla saatujen varojen alkuperän peittämiseen muuttamalla varojen muotoa useaan otteeseen. Kätkemisrikosten katsottiin tyypillisesti olevan vähäisempiä, ja tunnusmerkistöjen erottamisella haluttiin korostaa erityisesti rahanpesun moitittavuutta ja merkitystä osana järjestäytyneitä rikollisuutta.⁴⁷

Tunnusmerkistöjen erottamisen yhteydessä katsottiin tarkoituksenmukaiseksi, että rahanpesuun liittyviä esirikoksia ei rajoiteta kuten kätkemisrikoksen tunnusmerkistössä⁴⁸. Kätkemisrikokseen syyllistyy rikoslain 32 luvun 1§:n mukaan se, joka kätkee, hankkii, ottaa huostaansa tai välittää toiselta varkaus-, ryöstö-, kiristys-, petos-, kiskonta- tai maksuvälinepetosrikoksella saatua omaisuutta tai muulla tavoin ryhtyy sellaiseen omaisuuteen. Toinen merkittävä ero säännösten välillä koskee rikoksen kohdetta. Kätkemisrikoksen kohteena voi olla ainoastaan välittömästi rikoksella saatu omaisuus, kun taas rahanpesu voi kohdistua välittömästi rikoksella saadun omaisuuteen, rikoksella saatuun hyötyyn tai näiden sijaan tulleeseen omaisuuteen eli surrogaattiin⁴⁹. Myös esirikoksen tekijän itse suorittama rahanpesu on rangaistavaa tietyin edellytyksin. Niin sanotun itsepesun rangaistavuus laajeni rahanpesudirektiivin (EU) 2018/1673 säätämisen myötä. Suomessa itsepesun katsottiin aikaisemmin olevan esirikoksen tekijälle rankaisematon jälkiteko.⁵⁰

Tuottamuksellisen rahanpesun säätäminen rangaistavaksi ei ole velvoite, joka johtuisi kansainvälisistä sopimuksista tai EU- lainsäädännöstä. EU:n ensimmäinen rahanpesudirektiivi 91/308/ETY⁵¹ koski vastaava tekemuotoja kuin Wienin yleissopimus

---

⁴⁵ HE 53/2002 vp, s.19.

⁴⁶ *Frände ym.*, 2018, s. 610.

⁴⁷ HE 53/2002 vp, s.18–19.

⁴⁸ HE 53/2002 vp, s.18.

⁴⁹ *Frände ym.*, 2018, s. 784.

⁵⁰ *Hyttinen*, 2021, s. 618–619.

⁵¹ Euroopan neuvoston direktiivi 91 /308/ETY, annettu 10 päivänä kesäkuuta 1991, rahoitusjärjestelmän rahanpesutarkoituksiin käyttämisen estämisestä.

ja Strasbourgin konfiskaatiosopimus, jotka kummatkaan eivät sisällä velvoitetta säätää tuottamuksellinen rahanpesu rangaistavaksi⁵². Toinen rahanpesudirektiivi 2001/97/EY⁵³ määrittää rahanpesun ainoastaan tahalliseksi toiminnaksi,⁵⁴ samoin kuin kolmas rahanpesudirektiivi 2005/60/EY⁵⁵ ja neljäs rahanpesudirektiivi (EU) 2015/849⁵⁶. Viidennellä rahanpesudirektiivillä (EU) 2018/843 ei myöskään muutettu tätä asiantilaa⁵⁷. Voidaan siis kohtuullisella varmuudella todeta, että FATF:n suositukset ovat keskeisin kansainvälinen vaikutin, jonka johdosta rahanpesun rangaistavuuden alaa laajennettiin tuottamukselliseen tekomuotoon.

FATF:n vuosina 1994 ja 1998 antamat suositukset, joihin hallituksen esityksessä tukeudutaan eivät ole helposti saatavilla. Järjestön Suomea koskevista raporteista vuosilta 1994 ja 1998 ei ole julkisesti saatavilla olevaa versiota, josta voisi perehtyä laadittujen suositusten perusteluihin, sillä Suomen lainsäädännön yhteensopivuutta FATF:n suositusten kanssa arvioivia FATF:n raportteja on julkisesti saatavissa vasta vuodesta 2007 eteenpäin⁵⁸. Järjestö on julkaissut vuosilta 1994–1998 ainoastaan vuosiraportit jäsenmaiden kehityksestä. Näissäkään raporteissa ei suositella Suomelle rahanpesun rangaistusalan laajentamista tuottamukselliseen tekomuotoon⁵⁹. FATF:n suositusten tarkemmat tavoitteet ja syy miksi rangaistavuuden alaa haluttiin laajentaa, jää epäselväksi.

Voimassa olevissa FATF:n suosituksissa rahanpesun torjuntaan rahanpesurikos on määritelty ainoastaan tahallisenä tekona, mikä on ristiriitaista ottaen huomioon, että järjestö hallituksen esityksen mukaan suositti Suomelle tuottamuksellisen rahanpesun tuottamuksellisen säätämistä rangaistavaksi⁶⁰. Suosituksissa rahanpesurikos määritellään

---

⁵² HE 53/2002 vp, s.7.

⁵³ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2001/97/EY, annettu 4 päivänä joulukuuta 2001, rahoitusjärjestelmien rahanpesutarkoituksiin käyttämisen estämisestä annetun neuvoston direktiivin 91/308/ETY muuttamisesta.

⁵⁴ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2001/97/EY, artikla 1 kohta C.

⁵⁵ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2005/60/EY, annettu 26 päivänä lokakuuta 2005, rahoitusjärjestelmän käytön estämisestä rahanpesutarkoituksiin sekä terrorismin rahoitukseen, I luku, artikla 1 kohta 2.

⁵⁶ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2015/849, annettu 20 päivänä toukokuuta 2015, rahoitusjärjestelmän käytön estämisestä rahanpesuun tai terrorismin rahoitukseen, Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) N:o 648/2012 muuttamisesta sekä Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2005/60/EY ja komission direktiivin 2006/70/EY kumoamisesta, I jakso I luku, 1 artikla, 3.kohta.

⁵⁷ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2018/843, annettu 30 päivänä toukokuuta 2018, rahoitusjärjestelmän käytön estämisestä rahanpesuun tai terrorismin rahoitukseen annetun direktiivin (EU) 2015/849 ja direktiivien 2009/138/EY ja 2013/36/EU muuttamisesta.

⁵⁸ <https://www.fatf-gafi.org/countries/#Finland> (luettu 7.9.2022).

⁵⁹ FATF, vuosiraportit 1993–1994, 1994–1995, 1995–1996, 1996–1997 ja 1997–1998 (luettu 18.9.22).

⁶⁰ FATF, 2022, s. 12 ja s.38 (luettu 17.4.22).

Wienin yleissopimuksen ja YK:n Kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden vastaisen yleissopimuksen (Palermion yleissopimuksen) kautta, joista kumpikaan ei edellytä tuottamuksellisen tekemuodon rangaistavuutta⁶¹. Tilanne on sama järjestön ensimmäisessä, vuonna 1990 laatimissa suosituksissa rahanpesun torjumiseksi. Yhteenvetona vuoden 1990 tulkintaohjeissa mainitaan, että jäsenvaltioiden tulisi kriminalisoida ainakin tahallinen tekemuoto. Jo vuonna 1990 osa järjestön jäsenvaltiosta oli kriminalisoinut tuottamuksellisen rahanpesun ja osa jäsenvaltioiden edustajista kannatti rahanpesun määritelmän laajentamista suosituksissa myös tuottamukselliseen tekemuotoon. Suosituksissa jäsenmaille päädyttiin pitäytymään minimivaatimuksessa, eli suosituksessa kriminalisoida tahallinen tekemuoto.⁶² Esityksessä ei käydä läpi näiden valintojen perusteluja tämän tarkemmin.

Tarkat perusteet sille, miksi FATF suositti Suomelle rahanpesun rangaistusalan laajentamista, jäävät tämän tutkimuksen osalta hämärän peittoon. Toki voidaan argumentoida, että suosituksen takana on todennäköisesti tarkoitus tuoda rahanpesurikokset rangaistavuuden piiriin mahdollisimman laajasti ja tehokkaasti, sillä FATF:n toiminta perustuu järjestön kehittämien standardien tehokkaaseen täytäntöönpanoon globaalilla tasolla⁶³.

2.3 Lain esityöt ilmentävät lainsäätäjän tarkoitusta heikosti

Hirvonen tiivistää *Aarnion* oikeuslähdeopin seuraavalla tavalla: vahvasti velvoittavat (laki ja maantapa), heikosti velvoittavat (lainsäätäjän ratkaisut ja tuomioistuinratkaisut) ja sallitut (arvot ja arvostelmat, reaaliset argumentit, yleiset oikeusperiaatteet, oikeusvertailu ja oikeustiede).⁶⁴ Suomessa keskeisin oikeuslähde on kirjoitettu laki ja lainsäätäjän tarkoitus käy parhaiten ilmi lain valmisteluasiakirjoista⁶⁵. Edellä etsittiin syytä sille, miksi tuottamuksellinen rahanpesu säädettiin rangaistavaksi törkeästä tuottamuksesta päätyen siihen, että syyt liittyvät kansainväliseen paineeseen laajentaa rangaistusala. Jos FATF:n perustelut olisivat saatavilla, niistä voisi löytyä johdantoa sille, millainen törkeän tuottamuksen merkityssisältö on ajateltu olevan. Toisaalta FATF:n päätösasiakirjoja ei voitaisi käyttää oikeuslähteenä vastaavalla tavalla kuin

---

⁶¹Palermion yleissopimus, artikla 6, kohta 1 ja HE 53/2002 vp, s.7.

⁶²FATF, 1990, s. 12, s.15, s. 17 ja s. 30 (luettu 8.4.22).

⁶³<https://www.fatf-gafi.org/about/whatwedo/> (luettu 9.9.2022).

⁶⁴*Hirvonen*, 2020, s. 958.

⁶⁵edukunta.fi,

https://www.eduskunta.fi/FI/naineduskuntatoimii/kirjasto/aineistot/kotimainen_oikeus/kotimaiset-oikeuslahteet/Sivut/default.aspx (luettu 15.11.22).

kotimaisia lainvalmisteluasiakirjoja, sillä ne eivät ainakaan perinteisen katsantokannan mukaan olisi oikeuslähteitä⁶⁶.

Hallituksen esityksestä on FATF:n suositusten lisäksi on kuitenkin löydettävissä muitakin perusteluita sille, miksi rangaistavuuden laajentaminen tuottamukselliseen tekemuotoon on katsottu merkittäväksi. Ilman tarkempaa tietoa FATF:n suositusten sisällöstä on mahdotonta sanoa, ovatko nämä argumentit peräisin FATF:lta vai onko niillä kansalliseen lainsäädäntöön ja kriminaalipolitiikkaan perustuva pohja. Joka tapauksessa ne eivät sisälly FATF:n vuodelta 1994 tai vuoden 1998 saatavilla oleviin vuosiraportteihin ja niihin sisältyviin arvioihin Suomen lainsäädännön yhdenmukaisuudesta FATF:n suositusten kanssa⁶⁷. Koska perustelut sisältyvät kansalliseen lainvalmisteluasiakirjaan, niiden voidaan katsoa ilmaisevan lainsäätäjän tahtoa tavalla, joka oikeuslähdeopillisesti hyväksyttävä.

Ensimmäinen peruste rangaistusalan laajentamiselle on tahalliseen tekemuotoon liittyvät todisteluongelmat. Rahanpesun tahallisuus koettiin vaikeaksi todistaa ja tuolloin voimassa oleva lainsäädäntö johti tahallisuuden puuttuessa rankaisemattomuuteen, mikä nähtiin ongelmana. Toisena perusteluna mainitaan, että tuottamuksellisesta kätkemisrikoksesta on nostettu syytteitä yhä useammin.⁶⁸ Valitettavasti kumpaakaan seikkaa ei avata tarkemmin.

Suomen lainsäädännössä törkeää tuottamusta on käytetty kahdella tavalla, joko rangaistusalan supistajana tai sen laajentajana. Törkeällä tuottamuksella voidaan laajentaa rangaistavuuden alaa silloin, kun vaihtoehtona on teon säätäminen rangaistavaksi vain tahallisenä tai sitä voidaan käyttää rangaistavuuden alan rajoittajana, kun törkeän tuottamuksen sääntelyvaihtoehtona on tavallisen tuottamuksen kriminalisointi. Oikeushistoriallisesti tyypillisiä syitä törkeän tuottamuksen kriminalisoimiseen ovat seuraavat: 1. rikos liittyy nimenomaisesti huolellisuusvelvoitteen laiminlyömiseen, 2. tuottamuksellisen teon katsotaan olevan lähellä tahallista toimintaa ja 3. tahallisuuden näyttämien osoittautuu rikosprosessuaaliselta kannalta hankalaksi. Viimeksi mainittu syy on käytännössä yleisin syy rangaistusalan laajentamiselle.⁶⁹ Oikeushistorialliselta näkökannalta rahanpesun rangaistusalan laajentamiselle on siis melko tyypilliset perusteet. Anderbergin mukaan

---

⁶⁶ Hirvonen, 2020, s. 958.

⁶⁷ FATF, vuosiraportit 1993–1994, 1994–1995, 1995–1996, 1996–1997 ja 1997–1998 (luettu 18.9.22).

⁶⁸ HE 53/2002 vp, s.22.

⁶⁹ Rankinen, 2017, s. 454–457.

kriminalisointia ei tulisi yleisesti perustella ainoastaan sillä, että jokin toinen teko on kriminalisoitu⁷⁰. Koska todisteluvaikeudet ovat tyypillisin yksittäinen peruste säättää teko rangaistavaksi törkeästä tuottamuksesta, kohdistuu kritiikki suureen osaan kotimaisia rikostunnusmerkistöjä, joissa hyödynnetään törkeää tuottamusta.

Myöskään *Hyttisen* mukaan käytännössä pelkästään olosuhdetahallisuuden osoittamatta jäämisen ei tulisi johtaa rikosoikeudelliseen vastuuseen tuottamuksellisesta teosta. Erityisesti erilaiset lainsäädäntöratkaisut kätkemisrikoksen ja tuottamuksellisen rahanpesun välillä korostavat sitä, että tuottamuksellista rahanpesua ei ole tarkoitettu niin sanotuksi rangaistusautomaatiksi, kuten tuottamuksellista kätkemisrikosta, jossa tuomitseminen tuottamuksellisesta tekemuodosta on mahdollista melkein jokaisessa tapauksessa, jossa olosuhde jää näyttämättä toteen tai se puuttuu.⁷¹ Erilaisilla lainsäädäntöratkaisulla Hyttinen viittaa oletettavasti siihen, että tuottamuksellinen kätkemisrikos on rangaistavaa tavanomaisesta tuottamuksesta, kun taas tuottamuksellinen rahanpesun tunnusmerkistö edellyttää törkeää tuottamusta.

Todisteluvaikeudet eivät lain esitöissä olleet ainoa syy rangaistusalan laajentamiselle, vaan esille tuotiin myös tuottamuksellisesta kätkemisrikoksesta nostettujen syytteiden määrän nousu. On jokseenkin epäselvää, mitä tällä perustelulla on oikeastaan tarkoitettu. Voidaan palata Anderbergin kritiikkiin, jonka mukaan kriminalisointia ei tulisi perustella ainoastaan sillä, että jokin toinen teko on kriminalisoitu⁷². On mahdollista, että perusteluissa rahanpesurikos hahmotetaan vielä kätkemisrikoksen kanssa niin samankaltaisena tekona, että niiden suora vertailu toisiinsa olisi tällä tavalla tarkoituksenmukaista niin, että kriminalisoimisella voitaisiin puoltaa toisen teon kriminalisointia. Näin suora vertailu on tosiasiasa ongelmallista, sillä tuottamuksellisen kätkemisrikoksen ja tuottamuksellisen rahanpesun suojelukohteet ovat erilaiset: kätkemisrikoksella suojellaan omaisuutta ja rahanpesun kriminalisoimisella laillista taloutta ja sen toiminnan turvaamista⁷³.

Syyksilukemisen vaatimusta koskevat perustelut vaikuttavat tässä valossa heikoilta. Oikeushistorialliselta näkökannalta ne eivät kuitenkaan ole erityisen huonot vaan enemmänkin tyypilliset: Suomessa on voimassa tällä hetkellä 138 rangaistussäännöstä, joissa hyödynnetään törkeää tuottamusta⁷⁴ ja törkeän tuottamuksen käyttöä on perusteltu

---

⁷⁰ *Anderberg* 2015 s. 213.

⁷¹ *Hyttinen*, 2021, s. 586.

⁷² *Anderberg* 2015 s. 213.

⁷³ *Hyttinen*, 2021, s. 541.

⁷⁴ *Rankinen*, 2017, s. 457.

alle joka neljännen kohdalla. Yleensä syyksilukemisen vaatimusta on perusteltu ainakin lyhyesti rikoslakiin sisältyvien rangaistussäännösten kohdalla, kun taas erityislainsäädäntöön kuuluvien tunnusmerkistöjen osalta perustelut säännönmukaisesti puuttuvat. Törkeän tuottamuksen merkityssisällöstä ei ylivoimaisesti suurimmassa osassa esitöissä esitetään ollenkaan kannanottoa.⁷⁵ Tuottamuksellisen rahanpesun esitöiden niukkuus on siis tyypillinen ominaisuus tunnusmerkistöille, joissa hyödynnetään törkeää tuottamusta.

Tuottamuksellisen rahanpesun esityöt ovat siinä mielessä tavallista huonolaatuisemmat, että rikoslakin sisältyvänä rangaistussäännöksenä sen syyksilukemisten vaatimusta koskevat perustelut ovat heikot. Rankisen mukaan perustelut puuttuvat kokonaan, mutta kuten edellä on mainittu, esitöistä voidaan löytää ainakin kolme erilaista perustelua.⁷⁶ Valitettavasti perustelut eivät tarjoa juurikaan apua siihen, millainen törkeän tuottamuksen merkityssisällön on ajateltu olevan. Positiivista on, että hallituksen esityksessä on kuvattu esimerkein törkeän tuottamuksen merkityssisältöä⁷⁷.

Vuoden 2003 uudistuksessa rahanpesun tunnusmerkistöjen legitimizeettiä ja perusteltavuutta on yleisesti arvioitu vain vähäisesti ja tuottamuksellisen rahanpesun ja muiden erilliskriminalisointien perusteltavuus on johdettu samoista seikoista kuin rahanpesun kriminalisointi 1990-luvun alussa. Puuttuva oikeushyviä koskeva analyysi on aiheuttanut monenlaisia tulkintaongelmia, kuten kysymyksen siitä, minkä tyyppisen ja kuinka vakavan rahanpesun tulisi kuulua tunnusmerkistön soveltamisalan piiriin.⁷⁸

Tiivistäen voidaan todeta, että tärkein vaikutin tuottamuksellisen rahanpesun kriminalisoinnin takana on FATF:n suositukset. Kansallisella tasolla rangaistusalan laajentamista perusteltiin tahallisuuteen liittyvillä todisteluongelmilla sekä tuottamuksellisesta kätkemisrikoksesta nostettujen syytteiden kasvaneella määrällä. Rahanpesusäännösten uudistuksessa vuonna 2003 on arvioitu kaikkien erillistunnusmerkistöjen perusteltavuutta vähäisesti. Tuottamuksellisen rahanpesun osalta perusteluiden vähäisyyttä selittää myös ajalleen lainkirjoituksessa tyypillinen tapa jättää syyksilukemisen vaatimuksen perustelut perustelematta tunnusmerkistöissä, jotka hyödyntävät törkeää tuottamusta. Positiivista esitöissä on annetut esimerkit törkeän tuottamuksen esitöistä, jotka vaikuttavat olevan ainoa esitöissä tarjottu avain säännöksen

---

⁷⁵ Rankinen, 2017, s. 453 ja s. 457.

⁷⁶ Rankinen, 2017, s. 453.

⁷⁷ HE 53/2002 vp, s.37–38.

⁷⁸ Hyttinen, 2021, s. 68.

tulkintaan ja lainsäätäjän tarkoitukseen siitä, mikä on törkeän tuottamuksen merkityssisältö tuottamuksellisessa rahanpesussa.

2.4 Esimerkkitapaukset törkeän tuottamuksesta hallituksen esityksessä

Tuottamuksellisen rahanpesun esityöt (HE 53/2002 vp) ovat edellä kuvatulla tavalla monelta osin heikot. Niissä on kuitenkin kuvattu esimerkein törkeän tuottamuksen merkityssisältöä⁷⁹, joka vaikuttaa olevan ainoa esitöissä annettu avain säännöksen tulkintaan.

Hallituksen esityksessä mukaan tuottamuksellisen rahanpesun tunnusmerkistön täytyy tilanteissa, joissa varoja vastaanottavalla henkilöllä ei ole varmaa tietoa varojen alkuperästä, mutta hänen toimintansa (esimerkiksi varojen vastaanottaminen) osoittaa törkeää huolimattomuutta. Henkilön toiminta olisi katsottavissa törkeän huolimattomaksi ainakin silloin, kun hänellä olisi painava syy suhtautua varojen alkuperään epäillen, mutta on siitä huolimatta täytäntöönpanottomiin. Painavaksi syyksi mainitaan varojen tai omaisuuden luovuttaminen toiselle henkilölle tai niiden käyttäminen liiketoimissa selvästi tavanomaisesta poikkeavissa olosuhteissa. Kovin suunnitelmallista toimintaa ei esitöiden mukaan voida pitää tuottamuksellisena.⁸⁰

Huolimattomuutta arvioidaan ensisijaisesti tekijän tietoon tulleiden seikkojen ja muiden objektiivisten seikkojen perusteella. Omaisuuden alkuperää tulisi epäillä erityisesti silloin, kun henkilö tuntee esirikoksen tekijän taloudellisen aseman hyvin. Hallituksen esityksen mukaan taloudellisen aseman hyvän tuntemuksen perusteella henkilön on pystyttävä arvioimaan, onko varojen haltijalla ollut mahdollista saada ”rehellisesti kyseinen omaisuus haltuunsa”. Painava syy epäillä omaisuuden alkuperää voi aiheutua myös varallisuuden haltijan rikollisesta elämäntavasta, kuten huumausaineiden kauppaamisesta, taloudellisista vaikeuksista tai tähän kohdistetusta rikostutkinnasta. Epäilyn varojen alkuperästä tulisi nousta myös tilanteissa, joissa liiketoimia on luonteensa vuoksi syytä epäillä valeoikeustoimiksi. Tämä koskee erityisesti luonnollisia ja oikeushenkilöitä, jotka avustavat perustamaan yhtiöitä tai tekemään oikeustoimia. Epäilysten tulisi nousta silloin, kun omaisuuden tosiasiallinen määräysvalta eroaa muodollisista seikoista tai toimille ei ole löydettävissä liiketaloudellisia perusteita.⁸¹

---

⁷⁹ HE 53/2002 vp, s.39–40.

⁸⁰ HE 53/2002 vp, s. 39.

⁸¹ HE 53/2002 vp, s. 39-40.

Yllä mainittujen lisäksi korostetaan mahdollisuutta selvittää varojen alkuperä. Lain rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä (rahanpesulaki, 444/2017) mukaisten ilmoitusvelvollisten selonottovelvollisuus on lähtökohtaisesti muita korkeammalla tasolla, sillä selonottovelvollisuuden laiminlyönti voi johtaa teon arviointiin myös tahallisuuden näkökulmasta. Selvitys- ja ilmoittamisvelvollisuuden täyttäminen tilanteessa, jossa epäily ei ole kovin vahva, estäisi hallituksen esityksen mukaan myös tunnusmerkistön täyttymisen.⁸²

Tiivistettynä, hallituksen esityksen mukaan rajanvedossa tavallisen ja törkeän tuottamuksen välillä on kyse sen arvioimisesta, onko omaisuuden luovuttaminen toiselle henkilölle tai sen käyttäminen liiketoimessa tapahtunut selvästi tavanomaisesta poikkeavissa olosuhteissa, joiden seurauksena olisi pitänyt syntyä painava epäily varojen alkuperästä. Esitöissä annetut esimerkit törkeän huolimattomasta toiminnasta ovat seuraavat:

1. Varat luovuttavan henkilön tiedossa oleva taloudellinen tilanne on epäsuhdassa luovutettavien varojen määrään
2. varat luovuttavan henkilön tiedossa oleva elämäntyyli on rikollinen, hän on taloudellisissa vaikeuksissa tai häneen kohdistuu rikostutkinta
3. varat luovuttavan henkilön suunnittelemaa liiketoimintaa on syytä epäillä valeoikeustoimiksi niiden luonteen vuoksi tai
4. Rahanpesulain mukaisen ilmoitusvelvollisen on syytä epäillä varojen alkuperää asiakkaan epäilyttävien liiketoimien vuoksi.

Arvioinnin osana tulee ottaa huomioon tekijän mahdollisuudet selvittää omaisuuden alkuperä. Esimerkiksi rahoituslaitoksilla tämä kyky on hyvinkin korkea verrattuna esimerkiksi luonnolliseen henkilöön. Lisäksi suunnitelmallista toimintaa ei voida katsoa tuottamukselliseksi.⁸³

Esimerkit siitä, milloin tuottamus tulisi katsoa törkeäksi, ovat lähtökohtaisesti tulkinnanvaraisia. Esimerkiksi taloudelliset vaikeudet on monitulkintainen käsite: sillä voidaan viitata lyhytaikaisiin sekä taloudellisiin vaikeuksiin että maksukyvyttömyyteen. Erityisen tulkinnanvaraista on, milloin henkilön on katsottava tuntevan esirikoksen tekijän taloudellisen aseman hyvin. Valeoikeustoimiksi epäiltävälle toiminnalle on

---

⁸² HE 53/2002 vp, s. 39.

⁸³ HE 53/2002 vp, s. 39–40.

helpompi antaa täsmällisempi merkityssisältö, samoin kuin ilmoitusvelvollisuuden täyttäminen tai täyttämättä jättäminen.

Esitöissä keskitytään määrittelemään rajaa törkeän tuottamuksen ja tahallisen toiminnan välillä. Esimerkkejä tavanomaisen huolimattomasta toiminnasta ei esitöissä mainita ja törkeän tuottamuksen alarajan määrittely jää vähäiselle huomiolle. Ainoa tähän viittaava maininta koskee ilmoitusvelvollisia, joiden osalta tuottamuksellinen rahanpesu ei tulisi kyseeseen tilanteissa, joissa epäily rahanpesusta on vähäinen ja ilmoitusvelvollisuus on täytetty.⁸⁴

---

⁸⁴ HE 53/2002 vp, s. 39–40.

3 RAJANVETO TUOTTAMUKSEN JA TAHALLISUUDEN VÄLILLÄ

3.1 Todennäköisyystahallisuusmallin ongelmakohtat

Rahanpesurikosten osalta raja tahallisen ja tuottamuksellisen tekemuotojen välillä ei ole ole selkeä⁸⁵. Esimerkiksi, jos ilmoitusvelvollinen toimija laiminlyö rahanpesulain mukaiset selvitys- ja selonottovelvollisuutensa, on mahdollista, että tuomioistuimessa tekoa arvioidaan lähtökohtaisesti tahallisenä selonottovelvollisuuden laiminlyöntinä eikä rikosoikeudellisen huolimattomuuden näkökulmasta.⁸⁶

Rikoslain mukaan tahallisen ja tuottamuksellisen toiminnan erottamiseksi toisistaan sovelletaan todennäköisyystahallisuutta. (RL 3:6)⁸⁷. Todennäköisyystahallisuusmallin mukaan, jos tekijä pitää seurauksen aiheutumista todennäköisempänä kuin sen aiheutumatta jättämistä, on hänen toimintansa tahallista.⁸⁸ Perusmuotoisessa rahanpesussa ja tuottamuksellisessa rahanpesussa tekijän arvio seurauksen ilmenemisestä toiminnan seurauksena tarkoittaa tekijän arviota siitä, kuinka todennäköistä on, että varallisuus on saatu rikoksella⁸⁹.

Ennen lainsäädännön uudistusta tahallisuuden alaraja määriteltiin positiivisen tahtoteorian avulla⁹⁰. Positiivisen tahtoteorian mukaan teko on tahallinen, jos tekijä on 1) pitänyt tunnusmerkistötekijää mahdollisena sekä hyväksynyt sen täyttymisen tai 2) suhtautunut siihen vähintään välinpitämättömästi.⁹¹ Sahavirta kannatti vuonna 2001

---

⁸⁵ Hyttinen, 2021, s. 565–566.

⁸⁶ Hyttinen, 2021, s. 595–596.

⁸⁷ Hyttinen, 2016, s. 918.

⁸⁸ Frände ym., 2020, s. 199.

⁸⁹ Piippo, 2019, s. 28.

⁹⁰ Kalkela – Kotiranta, 2021, s. 236.

⁹¹ Koponen, s. 268, Kurenmaa s. 210.

ilmestyneessä väitöskirjassaan positiivista tahtoteoriaa⁹². Tällöin rahanpesurikoksissa tahallisuus olisi käsillä, kun tekijä suhtautuu hyväksyvästi tai ilmeisen välinpitämättömästi siihen, että varallisuus on mahdollisesti rikoksella hankittua⁹³. Koska käytännön ratkaisutoiminnassa tekijän hyväksyvän suhtautumisen katsominen selväksi on sitä todennäköisempää, mitä todennäköisempi itse seuraus on, ei positiivisella tahtoteorialla saavutettu lopputulos välttämättä eroa todennäköisyystahallisuuden avulla saavutetusta lopputuloksesta⁹⁴.

Sovellettaessa todennäköisyystahallisuusmallia rahanpesurikoksiin, teon katsotaan olevan siis tahallinen, jos tekijä on mieltänyt, että varat ovat yli 50 % prosentin todennäköisyydellä saatu rikoksella. Vastaavasti jos tekijä on katsonut todennäköisyyden tätä vähäisemmäksi, teko katsotaan tuottamukselliseksi. Mikäli tuottamus on törkeä, teko voi täyttää tuottamuksellisen rahanpesun tunnusmerkistön.⁹⁵ Selonottovelvollisuuden laiminlyönti merkitsee poikkeusta tähän pääsääntöön: jos tekijä on pysytellyt tietämättömänä varojen alkuperästä tai ei ole pyrkinyt ottamaan selvää varojen alkuperästä lainkaan ja on sen vuoksi arvioinut, että varat on alle 50 % todennäköisyydellä saatu rikoksella, teko syyksiluetaan tahallisena.⁹⁶ Esimerkiksi yhtiössä vastuuasemassa oleva henkilö voi pysyttäytyä tietämättömänä yhtiön toiminnan kannalta relevanteista olosuhdetekijöistä⁹⁷.

Perustettaessa tahallisuus selonottovelvollisuuteen, todennäköisyystahallisuudella ei ole todellista alarajaa.⁹⁸ Tämä jättää kysymyksen, miten erotella tahallinen toiminta, joka ilmenee selonottovelvollisuuden laiminlyöntinä ja törkeän huolimaton toiminta, joka voi käytännössä ilmetä vastaavalla tavalla? Kun huolimattomuus ilmenee identtisellä tavalla sekä tuottamuksellisessa että tahallisessa tekemuodossa, subjektiivinen huolimattomuus ratkaisee, katsotaanko teko tahalliseksi vai tuottamukselliseksi. Rajanvedolle ei ole mahdollista asettaa tarkkoja kriteereitä, vaan raja on häilyvä. Rangaistusasteikon erojen ja syyksiluettavuusvastuun vuoksi raja tulisi pyrkiä kuitenkin määrittämään niin, että harmaa alue jäisi mahdollisimman kapeaksi.⁹⁹

---

⁹² *Sahavirta*, s. 173–174.

⁹³ *Frände ym.*, 2020, s. 208.

⁹⁴ *Koponen*, 2002, s. 291.

⁹⁵ *Piippo*, 2019, s. 28.

⁹⁶ *Piippo*, 2019, s. 28.

⁹⁷ *Eteläpää* 2004 s. 185.

⁹⁸ *Piippo*, 2019, s. 28.

⁹⁹ *Honkasalo*, s. 94–95.

Seuraavat esimerkit osoittavat, että tuomioistuimissa olosuhteiltaan melko samankaltaisissa tapauksissa on päädytty erilaisiin arvioihin siitä, oliko rahanpesu tahallista, törkeän huolimattonta vai oliko tekijän toiminta rankaisematonta.

Etelä-Pohjanmaan käräjäoikeuden 29.6.2010 antaman ratkaisussa¹⁰⁰ syytetty tuomittiin tuottamuksellisesta rahanpesusta, kun hän oli tehnyt internetissä tapaamansa henkilön kanssa ”työsopimuksen”, jonka mukaan hänen työtehtävänsä oli välittää hänen tililleen siirrettyä rahaa eteenpäin ulkomaisille tileille. Syytetty oli ”työnantajaltaan” saamiensa ohjeiden mukaisesti välittänyt Saksasta tulleita varoja ukrainalaiselle pankkitilille noin 10 000 euron arvosta. Käräjäoikeus lausui nimenomaisesti ratkaisussaan, että syytetyn ei näytetty olleen tietoinen rahojen rikollisesta alkuperästä ja että hänen toimintaansa ei voida katsoa tahalliseksi rahanpesuksi. Syytetyn toimintaa oli pidettävä käräjäoikeuden mukaan törkeän huolimattomana työtehtävien erittäin poikkeuksellisen luonteen vuoksi.¹⁰¹ Varojen luovuttamisen katsottiin tapahtuneen niin poikkeavissa olosuhteissa, että syytetyllä olisi ollut painava syy epäillä niiden alkuperän olevan rikollinen.

Helsingin käräjäoikeuden 28.5.2012 antaman ratkaisun¹⁰² olosuhteet olivat samankaltaiset: syytetty oli tavannut bussissa henkilön, joka oli auttanut häntä solmimaan työsopimuksen internetissä. Vastaavalla tavalla kuin edellisessä tapauksessa, työtehtävänä oli siirtää saksalaisesta pankkitililtä saapuvat rahat ukrainalaiselle pankkitilille palkkiota vastaan. Toisin kuin edellisessä tapauksessa, syytetty oli kyseenalaistanut, miksi siirtäminen oli ollut tarpeen. Tälle oli annettu selitykseksi, että saksalaisten ja ukrainalaisten pankkien välillä ei ollut tarvittavia sopimuksia. Syytetty luovutti tilinumeronsa varojen vastaanottamista varten, ja siirsi onnistuneesti noin 7700 euroa ukrainalaiselle pankkitilille. Syytetty yritti ottaa vastaan myös noin 28 000 euron arvoista siirtoa, joka epäonnistui. Kuten edellisessä tapauksessa, syytetty myönsi tapahtumankulun, mutta kiisti ymmärtäneensä, että varat olivat rikoksella saatuja. Helsingin käräjäoikeuden arvion mukaan syytetyn oli täytynyt pitää vähintään varsin todennäköisenä, että varat olivat rikoksella saatuja ja toiminnan tavoitteena on niiden alkuperän peittäminen ja häivyttäminen. Syytetty tuomittiin onnistuneiden siirtojen osalta rahanpesusta ja epäonnistuneen siirron osalta rahanpesun yrityksestä.¹⁰³

---

¹⁰⁰ Etelä-Pohjanmaan KäO 29.6.2010 R 10/859.

¹⁰¹ Keskusrikospoliisi, 2016 s. 12 ja s. 56 (luettu 28.10.22).

¹⁰² Helsingin KäO 28.5.2012 R 11/10215.

¹⁰³ Keskusrikospoliisi, 2016, s. 13 ja s.53 (luettu 28.10.22).

Helsingin käräjäoikeuden 6.3.2009 antamassa ratkaisussa¹⁰⁴ oli myös kyse ”työsopimuksesta,” jonka sisältönä oli rahan välittäminen ulkomaille. Kolmea vastaajaa syytettiin rahanpesusta ja toissijaisesti tuottamuksellisesta rahanpesusta. Vastaajien toiminta oli ollut samankaltaista, vaikka he eivät he eivät olleet tietoisia toistensa toiminnasta. Kaikki vastaajat etsivät vakituista työsuhdetta ja heillä kaikilla oli koulutusta sekä työkokemusta kaupan alalta. Esirikoksen tekijä sai kontaktin vastaajiin Internetissä olleeseen työtarjouksen kautta. Työnkuvana oli rahan siirtäminen ulkomaiselle ”päämiehelle” rahanvälityspisteen kautta. Käräjäoikeuden mukaan se, että rahansiirrot tuli tehdä rahanvälityspisteen kautta eikä suoraan ulkomaiseen pankkiin, ei ollut ratkaiseva arvioitaessa sitä, olisiko vastaajien pitänyt käsittää kyseessä olevan rikos. Vastaajien tiedossa oli, että henkilöllisyys tarkistetaan sekä omassa pankissa että rahanvälityspisteessä. Vastaajilla ei katsottu olevan tietoa siitä, että siirrettävät varat oli saatu rikoksella eikä heillä ollut syytä epäillä sitä. Käräjäoikeuden mukaan vastaajat eivät olleet menettelleet asiassa tahallisesti tai törkeän huolimattomasti. Syyttäjä valitti kaikkien vastaajien osalta hovioikeuteen. Hovioikeus hyväksyi käräjäoikeuden tuomion.¹⁰⁵

Edellä esitetyissä esimerkeissä tuottamuksellinen, tahallinen ja jopa rankaisematon toiminta ilmenee hyvin samanlaisella tavalla. Niin sanotun ”harmaan alueen pienentäminen” tuottamuksellisen ja tahallisen tekemuodon välillä ja niiden selkeämpi erottaminen rankaisemattomasta toiminnasta olisi suotavaa laillisuusperiaatteen toteutumisen kannalta, koska se parantaisi ratkaisujen ennakoitavuutta¹⁰⁶. Erottelu on kuitenkin haasteellista, sillä rajanveto kytkeytyy viime kädessä tekijän subjektiiviseen huolimattomuuteen¹⁰⁷ eli siihen, kuinka todennäköisenä hän on pitänyt rikoshyötyyn ryhtymistä.

Tahallisen ja tuottamuksellisen tekemuodon erotteluun liittyvistä epäselvyyksistä huolimatta tekoa ei tulisi lukea törkeän huolimattomaksi vain sen vuoksi, että olosuhdetahallisuus ei näyttövaikeuksien vuoksi täyty. Rikosoikeudellinen vastuu tuottamuksellisesta rahanpesusta edellyttää sitä, että kokonaisarvioinnissa teon todetaan olevan nimenomaisesti törkeän tuottamuksellinen¹⁰⁸.

---

¹⁰⁴ Helsingin KäO 6.3.2009 R 08/10281.

¹⁰⁵ Keskusrikospoliisi, 2016 s. 58–59 (luettu 28.10.22).

¹⁰⁶ HE 44/2002 vp, s. 34.

¹⁰⁷ *Honkasalo*, s. 94–95.

¹⁰⁸ *Hyttinen*, 2021, s. 586–587.

3.2 Korotettu tahallisuus

Syyksiluettavuuden perusteet voidaan esittää moitittavuuden mukaan järjestettynä skaalana. Skaalan moitittavinta toimintaa osoittavassa ääripäässä on tarkoitustahallisuus ja vähiten moitittavimmassa ääripäässä lievä tuottamus¹⁰⁹. Korotetun tahallisuusvaatimuksen avulla syyksiluettavuusvaatimus rajataan varmuus- ja tarkoitustahallisuuden piiriin.¹¹⁰ Tällöin tekijän tulee mieltää seuraus toimintansa todennäköiseksi seuraukseksi¹¹¹ ja tavoitella nimenomaisesti tiettyä tunnusmerkistössä mainittua tarkoitusta¹¹². Tarkoitus ilmaistaan rikostunnusmerkistössä käyttämällä finaalinrakennetta¹¹³. Rahanpesun tunnusmerkistössä tarkoitustunnusmerkki ilmenee kolmella eri tavalla: tekijä voi esimerkiksi välittää rikoksella hankittua omaisuutta hankkiakseen itselleen hyötyä, ottaa vastaan rikoshyödyn peittääkseen tai häivyttääkseen omaisuuden laittoman alkuperän tai muuntaa rikoksen tuottamaa hyötyä avustaakseen rikosentekijää välttämään oikeudelliset seuraamukset.¹¹⁴ Tekijän tulee tietää, että toimenpiteiden kohteena oleva varallisuus on rikoksella hankittua¹¹⁵.

Tuottamuksellinen rahanpesu kattaa rikoslain mukaan samat täytäntöönpanotoimet kuin tahallinen rahanpesu, mutta törkeästä huolimattomuudesta¹¹⁶. Tunnusmerkistön tulkinnassa ongelmallista on, miten RL 32:6 1 momentin 1 kohtassa vaadittu korotettu tahallisuus voidaan sovittaa yhteen sen kanssa, että tuottamuksellisessa tekemuodossa teolta puuttuu tahallisuus. On ristiriitaista, että tekijä voisi toimia törkeän huolimattomasti, mutta ”tarkoituksenaan peittää omaisuuden rikollinen alkuperä”¹¹⁷.

Aarnion mukaan oikeusnormin epätasällisyys voi ilmetä kahdella tavalla: normin epäselvyytenä tai monimielisyytenä. Teksti on epäselvä, kun tulkitsijalla ei ole tiedossa, mitä asioita lakitekstissä tarkoitetaan eikä tietoa mahdollisista tulkintavaihtoehdoista. Syyksiluettavuuden perusteiden määrittäminen RL 32:9:ssä voidaan tässä yhteydessä katsoa epäselvä oikeusnormi edellä mainitulla tavalla, koska ei ole tiedossa, miten

---

¹⁰⁹ Rankinen, 2017, s. 433.

¹¹⁰ Rankinen, 2017, s. 433.

¹¹¹ Hyttinen, 2021, s. 408.

¹¹² Lappi-Seppälä ym., 2004, Luku I Yleisiä kysymyksiä, kappale 2, kappale: Tahallisuus (RL 3:6).

¹¹³ Lappi-Seppälä ym., 2004, Luku I Yleisiä kysymyksiä, kappale 2, kappale: Tahallisuus (RL 3:6).

¹¹⁴ Lappi-Seppälä ym., 2004, Luku II rikoslajit, kappale 19 kappale: Rahanpesu (RL 32:6), alakappale: erityinen tarkoitus.

¹¹⁵ Koponen 2002, s. 257.

¹¹⁶ Lappi-Seppälä ym., 2004, Luku II rikoslajit, kappale 19 kappale: Tuottamuksellinen rahanpesu (RL 32:9).

¹¹⁷ Lappi-Seppälä ym., 2004, Luku II rikoslajit, kappale 19 kappale: Tuottamuksellinen rahanpesu (RL 32:9).

ristiriita tunnusmerkistöjen välillä voitaisiin ratkaista, eikä sitä koskevia tulkintavaihtoehtoja ole jäsennelty.¹¹⁸

Normin merkityssisällön täsmentäminen tapahtuu siten, että sen merkitys päätellään tukeutumalla muuhun aineistoon lakitekstin luomien puitteiden sisällä.¹¹⁹

Tuottamuksellisen rahanpesun tunnusmerkistön mukaan ” Joka törkeästä huolimattomuudesta ryhtyy 6 §:ssä tarkoitettuihin toimiin, on tuomittava tuottamuksellisesta rahanpesusta sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.” Lakiteksti lyö lukkoon sen asian, että kyse on siitä, mitä törkeä tuottamus tarkoittaa kyseisessä tunnusmerkistössä.

Tulkintavaihtoehtoja etsiessä voidaan lähteä liikkeelle siitä, mitä törkeä tuottamus ja korotettu tahallisuus tarkoittavat rikoslainopissa ja rahanpesun kontekstissa. Perusmuotoisen rahanpesun alaryhmät ovat tarkoitusta korostava rahanpesu (RL 32:6 1 momentin 1 kohta) ja seurausta edellyttävä rahanpesu (RL 32:6 1 momentin 2 kohta). Tarkoitusta korostavan rahanpesun osalta arvioidaan, ovatko tekijän vastaanottamat, käyttämät tai eri tavoin käsittelemät varat peräisin rikoksella saadusta hyödystä ja oliko tekijä tietoinen varojen olevan rikollista alkuperää¹²⁰. Tunnusmerkistön täyttymisessä on keskeistä nimenomaan tekijän tarkoitus.¹²¹

Törkeästä tuottamuksesta toimiva tekijä suhtautuu toimiinsa ovat piittaamattomasti tai välinpitämättömästi. Viitteitä törkeän huolimattomasta toiminnasta ovat esimerkiksi hyvin tärkeiden huolellisuusvelvoitteiden rikkominen tavalla, joka osoittaa erityistä välinpitämättömyyttä näitä velvoitteita kohtaan ja tietoinen riskinotto, joka ei kuitenkaan ole tahallisuutta.¹²² Tuottamusta ei jaotella seuraus- ja olosuhdetunnusmerkkeihin samalla tavalla kuin tahallisuutta, jossa erotellaan toisistaan olosuhdetahallisuus, varmuustahallisuus ja tarkoitustahallisuus.¹²³

Lähtökohtaisesti rangaistusvastuu voidaan perustaa joko tahallisuuteen tai tuottamukseen¹²⁴. Kuten edellä on kuvattu, syyksilukemisen edellytykset poikkeavat niissä toisistaan.¹²⁵ Systemaattisesti tuottamus ja tahallisuus ovat rikoslainopissa eri käsitteitä, joiden käsillä olo arvioidaan niiden omien edellytysten kautta. Vaikka

¹¹⁸ Aarnio, 1978, s. 70–71.

¹¹⁹ Aarnio, 1978, s. 70–71.

¹²⁰ HE 285/2010 vp, s. 6.

¹²¹ Hyttinen, 2021, s. 219.

¹²² HE 94/1993, s. 88.

¹²³ Rankinen, 2017, s. 433.

¹²⁴ Tapani–Tolvainen, 2013, s. 245.

¹²⁵ Tapani–Tolvainen, 2013, s. 197 ja s. 245.

tarkoitusta korostavassa rahanpesussa syyksiluettavuudelta vaaditaan korotettua tahallisuutta, se ei vaikuta syyksilukemisen perusteisiin tuottamuksellisessa tekemuodossa. Tällä tarkoitetaan sitä, että vaikka tahallisuuden tulee olla tarkoitusta korostavassa rahanpesussa vähintäänkin korotettua, siitä ei voida lähtökohtaisesti tehdä esimerkiksi sellaista päätelmää, että törkeän tuottamuksen tulisi olla lajissaan erityisen törkeää, jotta tuottamuksellisesta teosta seuraisi rikosoikeudellinen vastuu.

Lakitekstin merkityksen täsmentävää lausetta kutsutaan lainopissa tulkintalauseeksi. Tulkintalause mahdollistaa voimassa olevan oikeusnormin sisältöä koskevan normiväitteen muodostamisen¹²⁶. Edellä esitetyn RL 32:9 koskevan normiväitteen mukaan törkeän tuottamuksen merkityssisällön arviontiin tuottamuksellisessa rahanpesussa ei vaikuta tahalliseen tekemuotoon sisällytetty korotetun tahallisuuden vaatimus.

Tarkoitusta korostavan rahanpesu ja tuottamuksellisen rahanpesu ovat lähtökohtaisesti vaikeasti yhteensovittavissa. Jos niiden välille halutaan rakentaa jonkinlainen oikeusteoreettinen silta, tulisi asiaa lähestyä seuraavalta kannalta: tuottamuksellisella toiminnalla ei voi olla erityistä tarkoitusta, mutta se voi kohdistua tiettyyn toimintaan. Tekijä voi esimerkiksi ottaa vastaan omaisuutta (vaikka epäilisi sen alkuperää). Tällöin hän suhtautuu piittaamattomasti eli huolimattomasti siihen, että hänen toimintansa voi aiheuttaa rikoshyödyn alkuperän häivyttymisen. Näin ollen huolimattomuus kohdistuu tiettyyn toimintaan, eli rikoshyödyn häivyttämiseen. Jos tekijä toimisi tahallisesti, hänellä olisi varma tieto siitä, että omaisuus on rikoksella saatu ja hän toimii tarkoituksenaan aiheuttaa rikoshyödyn alkuperän häivyttymisen. Katson, että tämä on loogisin tapa ratkoa ristiriita RL 32:6.1:sen ja RL 32:9:n välillä, vaikka se ei anna lisäarvoa tuottamuksen merkityssisällön tulkintaan. Seurausta korostavan rahanpesu on helpommin yhteensovittavissa, eikä kanssa ei ole vastaavia tulkintaongelmia¹²⁷.

3.3 Painava syy epäillä-kriteeri syyksilukemisen tunnusmerkkinä

Tuottamuksellisen rahanpesun esitöiden mukaan henkilön toiminta on katsottavissa törkeän huolimattomaksi ainakin silloin, kun hänellä on painava syy suhtautua varojen

---

¹²⁶ Aarnio, 1978, s. 70–71.

¹²⁷ Lappi-Seppälä ym., 2004, Luku II, kappale 19, kappale: Tuottamuksellinen rahanpesu (RL 32:9).

alkuperään epäillen, mutta on siitä huolimatta ryhtynyt täytäntöönpanottomiin.¹²⁸ Samankaltaista ”syytä epäillä – kriteeriä” käytetään muualla rikoslaissa (tuottamuksellisten rikosten osalta) ainoastaan tuottamuksellisesta kätkemisrikosta (RL 32:4) ja seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskevissa tunnusmerkistöissä.¹²⁹

Tuottamuksellisen kätkemisrikoksen (RL 32:4) osalta syytä epäillä – kriteeri koskee tekijän tietoisuutta omaisuuden alkuperästä kuten tuottamuksellisessa rahanpesussa. Seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskevassa tunnusmerkistössä (RL 20:8) sama kriteeri liittyy tekijän tietoisuuteen henkilön asemasta seksikaupan kohteena.¹³⁰ Yhteistä kaikille kolmelle tunnusmerkistöille on, että kriteeri viittaa tekijän tietoisuuteen tietystä olosuhteesta, joka on huolellisuusvelvoitteen kannalta relevantti ja joka on objektiivisesti havaittavissa. Kriteeriin sisältyy myös sen objektiivinen arvioiminen, millainen mahdollisuus tekijällä oli tietää kyseisestä olosuhteesta.

RL 32:4:ssä ja RL 20:8:ssa edellyttävät syyksiluettavuudelta molemmat tavallista tuottamusta¹³¹ ja tunnusmerkistössä käytetty kriteeri on ”syytä epäillä”, kun taas tuottamuksellinen rahanpesu on rangaistavaa ainoastaan törkeästä huolimattomuudesta, ja tekijällä odotetaan olevan ”painava syy epäillä” varallisuuden olevan rikollista alkuperää. Syytä epäillä- kriteeri ja painava syy epäillä-kriteeri voidaan näiden tietojen perusteella systemaattisesti kategorisoida tuottamuksen vakavuuden mukaan niin, että painava syy epäillä-kriteeri viittaa törkeään tuottamukseen ja syytä epäillä -kriteeri törkeää tuottamusta vähäisempään tuottamukseen.

Tuottamuksellista rahanpesua koskevan säännöksen esitöistä on löydettävissä esimerkkejä siitä, millainen toiminta on törkeän huolimaton ja siten rikosoikeudellisesti rangaistavaa. Esitöistä ei ole löydettävissä selostusta siitä, miksi on päädytty käyttämään ”painava syy epäillä” – kriteeriä tai havainnollistettu sen tarkempaa merkitystä.¹³² Sen

¹²⁸ HE 53/2002 vp, s. 37–38.

¹²⁹ Rankinen, 2017, s. 437. Rankinen ei mainitse tuottamuksellisen rahanpesun tunnusmerkistön sisältävän samankaltaista tulkinnanvaraista syytä epäillä- kriteeriä kuin RL 32:4 ja RL 20:8. Tämä voi johtua valitusta lähestymistavasta, jossa tunnusmerkistöjen kirjoitusasu on verrattu toisiinsa. RL 32:9:n yhteneväisyydet edellä mainittujen tunnusmerkistöjen lainkirjoitustapoihin ovat löydettävissä vasta hallituksen esitystä tarkastelemalla.

¹³⁰ Lappi-Seppälä ym., 2004, Luku II, kappale 9. RL 20: Seksuaalirikokset, kappale: Prostituutio ja paritus, alakappale: Seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttö (RL 20:8). 19 ja kappale 19 RL 32: Kätkemis- ja rahanpesurikokset, kappale: Kätkemisrikokset, alakappale: Tuottamuksellinen kätkemisrikos (RL 32:4).

¹³¹ Lappi-Seppälä ym., 2004, Luku II, 9. RL 20: Seksuaalirikokset, kappale: Prostituutio ja paritus, alakappale: Seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttö (RL 20:8). 19 ja RL 32: Kätkemis- ja rahanpesurikokset, kappale: Kätkemisrikokset, alakappale: Tuottamuksellinen kätkemisrikos (RL 32:4).

¹³² HE 53/2002 vp, s. 37–38.

sijaan kriteerin merkitystä toisen tunnusmerkistön tulkinnassa on avattu mielenkiintoisella lakivaliokunnan lausunnossa koskien seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä (RL 20:8)¹³³.

Seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttö (RL 20:8) ei ole rangaistava törkeästä tuottamuksesta tai tavanomaisesta tuottamuksesta, vaan syyksilukemisen edellytykset ovat monisyisemmät. Lakivaliokunnan mietinnön mukaan”--- teon on täytettävä paitsi yleisen tuottamusta koskevan rikoslain 3 luvun 7 §:n edellytykset myös puheena olevan säännöksen erityiset edellytykset.” Tällä viitataan siihen, että pelkkä huolellisuusvelvollisuuden rikkominen ei ole riittävää rangaistusvastuun syntymiselle, vaan rikosvastuun syntymiseksi tekijällä on lisäksi oltava syytä epäillä paritusta tai ihmiskauppaa.¹³⁴

Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että pelkkä ryhtyminen seksin ostoon ei siten ole rangaistavaa eikä itsessään merkitse kiellettyä riskinottoa. Säännöksen mukaan teko muuttuu rangaistavaksi vasta silloin, kun tekijällä on syytä epäillä paritusta tai ihmiskauppaa. Jos tekijällä ei ole ollut syytä epäillä paritusta tai ihmiskauppaa, on hän rangaistusvastuusta vapaa, vaikka myöhemmin ilmenee, että seksin myyjä on ollut mainitun rikoksen uhri.” Tunnusmerkistön soveltamisessa tulee keskittyä ostotapahtumaan liittyviin objektiivisiin seikkoihin ja syyksiluettavuutta arvioidessa tulee keskittyä henkilön tietoisuuteen vallinneista olosuhteista ja riskinoton tietoisuudesta. Valiokunnan mukaan seksuaalipalveluiden ostamisen nähdään olevan toimintaa, jossa ei voida ostajan ei voida olettaa suorittavan perusteellista tutkimusta palvelua tarjoavasta henkilöstä.¹³⁵

Lakivaliokunnan mukaan syytä epäillä – kriteerin käytön tarkoituksena oli ohjata tarkastelu syyksiluettavuuden kannalta olennaisiin seikkoihin¹³⁶. Tuottamuksellinen rahanpesu on rangaistavaa törkeästä tuottamuksesta, ja esitöissä mainitut esimerkkitalanteet, joissa henkilöllä on ”painava syy epäillä”-kuvastavat nimenomaan tilanteita, jotka puoltavat huolimattomuuden arviointia törkeäksi¹³⁷. Näin ollen painava syy epäillä-kriteeri voidaan ymmärtää myös niin, että myös sillä on haluttu ohjata tarkastelu syyksiluettavuuden osalta olennaisiin seikkoihin. Lakivaliokunnan luomaa teoriaa mukaillen voi todeta, että esimerkiksi rahan välittäminen tuttavien vanhempien

¹³³ LaVM 38/2014 vp, s. 2–4.

¹³⁴ LaVM 38/2014 vp, s. 2–4.

¹³⁵ LaVM 38/2014 vp, s. 2–4.

¹³⁶ LaVM 38/2014 vp, s. 3.

¹³⁷ HE 53/2002, s. 39–40.

pankkitilille ei ole kiellettyä riskinottoa, ellei ilmene syytä epäillä, että varallisuus olisi saatu rikoksella.

Tuottamuksellisen rahanpesun tulkinnassa eri kuitenkin ole kyse vastaavanlaisesta tuottamuksen arvostelusta, mitä RL 20:8 säännöstä koskevassa lakivaliokunnan mietinnössä on tarkoitettu, vaikka logiikka sinänsä siihen istuukin hyvin. Tämä johtuu siitä, että kummassakin tunnusmerkistössä huolimattomuus ei voi ilmetä millä tavalla tahansa, vaan se ilmenee niin, että henkilön olisi pitänyt epäillä tietyn olosuhteen käsillä olon merkitsevän toiminnan jatkamisen olevan kiellettyä riskinottoa. Kokonaisarvostelun arviointikriteerit ovat kuitenkin tunnusmerkistöissä erilaiset.

RL 20:8 on rangaistava tavanomaisesta tuottamuksesta ”lisättynä” erityisillä ehdoilla. Kokonaisarvioinnissa keskitytään siihen, olisiko tekijän tullut havaita objektiivisesti paritukseen viittaavat seikat (ja olisiko hän voinut toimia toisin). Arvostelu on kokonaisarvostelua, ja eri seikkojen painoarvo voi vaihdella¹³⁸. Kyse ei kuitenkaan perinteisestä törkeysarvioinnista, koska rikoslain 3:7:ssä määritellyjä kriteerejä ei sovelleta tuottamuksen arviointiin RL 20:8:ssa kuten tuottamuksellisessa rahanpesussa¹³⁹.

Mielenkiintoinen kysymys on, miten nämä kaksi tarkastelutapaa eroavat toisistaan käytännön tuomitsemistoiminnassa. Kummassakin syyksilukeminen edellyttää sitä, että tekijän olisi tullut havaita olosuhde, joka viittaa toiminnan olevan kielletyn riskinoton piirissä. Kummassakaan säännöksessä ei ole tyhjentävästi kuvattu näitä olosuhteita, mutta niistä on annettu esimerkkejä ”joissa tulisi epäillä” varallisuuden olevan saatu rikoksella tai henkilön olevan parituksen uhri.¹⁴⁰ Teoriassa tuottamuksellisen rahanpesu täytyy vaikeammin, koska tekijältä edellytetään törkeää huolimattomuutta.

Yleisesti syytä epäillä- kriteeriä voidaan luonnehtia seuraavasti. Kriteeriä käytetään tunnusmerkistöissä, joissa rikosvastuu liittyy siihen, oliko tekijä tekohetkellä tietoinen tietystä olosuhteesta, jonka havaitseminen olisi pitänyt saada hänet käsittämään, että käsillä olevat olosuhteet viittaavat kiellettyyn toimintaan ja että toimintaa jatkamalla hän ottaa kielletyn riskin. Se onko riskinotto tietoista vai tiedostamatonta, riippuu siitä, oliko tekijä ymmärtänyt, että käsillä oleva olosuhde viittaa rikolliseen toimintaan. Jokaista säännöstä tulee kuitenkin tulkinta niiden omista lähtökohdista käsin, eikä itse kriteeri

---

¹³⁸ LaVM 38/2014 vp, s. 4.

¹³⁹ *Lappi-Seppälä ym.*, 2004, Luku I, Kappale 2: Rikosoikeudellisen vastuun yleisistä edellytyksistä (RL 3 luku), alakappale: Tuottamus (RL 3:7).

¹⁴⁰ LaVM 38/2014 vp, s 4 ja HE 53/2002, s. 39–40.

tarjoa tähän tulkintaan juurikaan apuvälineitä. Syyksilukemisen edellytykset voivat siis tunnusmerkistöissä erilaiset, vaikka siinä niissä käytetään samankaltaisia syytä epäillä tai painava syy epäillä – ilmauksia.

4 HUOLELLISUUSVELVOITTEEN MUODOSTAMINEN

4.1 Huolimattomuuden objektiivinen ja subjektiivinen elementti

Syyksiluettavuuden päälaajat ovat lainopissa tahallisuus, törkeä tuottamus ja tavallinen tuottamus, joiden legaalimääritelmät on kirjattu rikoslain 3 lukuun¹⁴¹. Rikoslain 3:7.1 mukaan tekijän menettely on huolimatonta (tuottamuksellista), jos hän rikkoo olosuhteiden edellyttämää ja häneltä vaadittavaa huolellisuusvelvollisuutta, vaikka hän olisi kyennyt sitä noudattamaan. Säännöksen mukaan tuottamus jakaantuu kahteen osaan, objektiiviseen ja subjektiiviseen.¹⁴²

Tiivistettynä tuottamuksen objektiivisella puolella viitataan siihen, että tekijä on rikkonut yleistä huolellisuusvelvoitetta. Objektiivinen huolellisuusvelvoite ilmenee kirjetuista normeista kuten laista, lain esitöistä, turvallisuusohjeista tai oikeuskäytännöstä. Huolellisuusvelvoite voi ilmetä myös teknisistä normeista, kuten urheilun säännöistä tai alan vakiintuneista käytännöistä, kuten hyvästä pankkitavasta. Huolellisuusvelvoitteen rikkomisesta käytetään myös käsitettä kielletty riskinotto. Tuottamuksen subjektiivisella puolella taas viitataan siihen, että tekijä on rikkonut objektiivista huolellisuusnormia, vaikka olisi pystynyt sitä noudattamaan. Syyllisyysperiaatteen noudattamisen vuoksi on tärkeää ottaa huomioon, oliko tekijällä mahdollisuutta toimia toisin.¹⁴³

Tuottamuksen rakenteesta on esitetty toisistaan poikkeavia malleja, joissa sovelletaan rikoksen rakenteen kolmijakomallia eri tavoin¹⁴⁴ ja käytetään toisistaan poikkeavia

¹⁴¹ Rankinen, 2017, s. 433.

¹⁴² Lappi-Seppälä ym., 2004, Luku I, kappale 2, kappale: Tuottamus (RL 3:7).

¹⁴³ Lappi-Seppälä ym., 2004, kappale I yleisiä kysymyksiä, 2. Rikosoikeudellisen vastuun yleistä edellytyksistä, alakappale: Tuottamus (RL 3:7).

¹⁴⁴ Tutkijan näkökulman mukaan vaihtelee, sijoitetaanko syyllisyys ja tunnusmerkistön mukaisuus tuottamuksen subjektiiviseen puoleen vai objektiiviseen puoleen. Santalan mukaan Nuutila jäsentää syyllisyyden tuottamuksen subjektiivisen puoleen ja tunnusmerkistön mukaisuuden tuottamuksen objektiiviseen puoleen. Santalan mukaan Frände, Tapani ja Tolvanen katsovat sen sijaan, että tunnusmerkistön mukaisuuden alaan kuuluvat sekä tuottamuksen subjektiivinen että objektiivinen puoli (Santala, 2012, s. 43).

käsitteitä. Jako subjektiiviseen ja objektiiviseen elementtiin on kuitenkin vakiintunutta. *Santalan* mukaan *Nuutila* ja *Frände* hahmottavat huolimattomuuden jakamalla sen teon huolimattomuuteen (objektiivinen puoli) ja tekijän huolimattomuuteen (subjektiivinen puoli). *Tapani* ja *Tolvanen* taas hahmottavat objektiivisen puolen huolellisuusvelvoitteen rikkomisena ja subjektiivisen puolen toisintoimisen mahdollisuutena.¹⁴⁵

Nuutilan teoriassa oppi teon huolimattomuudesta rikosoikeudellisen vastuun edellytyksenä jaetaan kolmeen osaan:

1. Tekijän tulee aiheuttaa oikeudellisesti relevantti vaara ja korottaa oikeudellisesti relevanttia vaaraa (kielletty riski),
2. kyseinen vaara realisoituu tunnusmerkistön mukaisesti (kielletyn riskinoton relevanssi) ja
3. tunnusmerkistö ulottuu konkreettiseen vahinkoseuraamukseen (tunnusmerkistön ulottuvuus).¹⁴⁶

Santalan mukaan *Nuutila* arvioi näitä seikkoja puhtaan objektiivisesti ilman, että tekijän erityistaidoille, -tiedoille tai niiden puuttumiselle annetaan merkitystä¹⁴⁷.

Tuottamuksellisen rahanpesun tunnusmerkistön esitöiden (HE 53/2002 vp) mukaan yleisenä pääsääntönä on, että tuottamuksellisen rahanpesun tunnusmerkistön tulisi täytyä tilanteissa, joissa varoja vastaanottavalla henkilöllä ei ole varmaa tietoa varojen alkuperästä, mutta hänen toimintansa (eli esimerkiksi varojen vastaanottaminen) osoittaa törkeää huolimattomuutta. Henkilön toiminta on katsottavissa törkeän huolimattomaksi ainakin silloin, kun hänellä on painava syy suhtautua varojen alkuperään epäillen, mutta on siitä huolimatta ryhtynyt täytäntöönpanottomiin. Painavaksi syyksi mainitaan varojen tai omaisuuden luovuttaminen tai niiden käyttäminen liiketoimessa selvästi tavanomaisesta poikkeavissa olosuhteissa. Tekijän huolimattomuutta arvioidaan ensisijaisesti tekijän tietoon tulleiden seikkojen ja muiden objektiivisten seikkojen perusteella. Näiden seikkojen ja yleisen elämänkokemuksen avulla tuomioistuimien arvioi, kuinka vahva epäily omaisuuden alkuperästä olisi pitänyt herätä.¹⁴⁸

Yleisiä sääntöjä konkretisoidaan seuraavilla esimerkeillä. Omaisuuden alkuperää tulisi epäillä erityisesti silloin, kun henkilö tuntee esirikoksen tekijän taloudellisen aseman hyvin. Hallituksen esityksen mukaan taloudellisen aseman hyvän tuntemuksen

¹⁴⁵ *Santala*, 2012, s. 41 ja s. 59.

¹⁴⁶ *Nuutila*, 1996, s. 275.

¹⁴⁷ *Santala*, 2012, s. 50.

¹⁴⁸ HE 53/2002 vp, s. 39–40 ja *Frände* ym., 2020, s. 199.

perusteella henkilön on pystyttävä arvioimaan, onko varojen haltijalla ollut mahdollista saada ”rehellisesti kyseinen omaisuus haltuunsa”. Painava syy epäillä omaisuuden alkuperää voi aiheutua myös varallisuuden haltijan rikollisesta elämäntavasta, kuten huumausaineiden kauppaamisesta, taloudellisista vaikeuksista tai tähän kohdistetusta rikostutkinnasta. Epäilyn varojen alkuperästä tulisi nousta myös tilanteissa, joissa liiketoimia on luonteensa vuoksi syytä epäillä valeoikeustoimiksi. Tämä koskee erityisesti luonnollisia ja oikeushenkilöitä, jotka avustavat perustamaan yhtiöitä tai tekemään oikeustoimia. Epäilysten tulisi nousta silloin, kun omaisuuden tosiasiallinen määräysvalta eroaa muodollisista seikoista tai toimille ei ole löydettävissä liiketaloudellisia perusteita.¹⁴⁹

Yllä mainittujen lisäksi korostetaan mahdollisuutta selvittää varojen alkuperä. Rahanpesulain mukaisten ilmoitusvelvollisten selvitysvelvollisuus on lähtökohtaisesti muita korkeammalla tasolla, sillä ilmoitusvelvollisuuden laiminlyönti voi johtaa teon arviointiin myös tahallisuuden näkökulmasta. Selvitys- ja ilmoittamisvelvollisuuden täyttäminen tilanteessa, jossa epäily ei ole kovin vahva, estäisi hallituksen esityksen mukaan myös tunnusmerkistön täyttymisen.¹⁵⁰ Tuottamuksellisen rahanpesun törkeysarvioinnin kriteerit tiivistyvät näin ollen kolmeen kriteeriin: oliko tekijällä painava syy epäillä varojen alkuperää hänen tietoonsa tulleiden objektiivisten seikkojen perusteella, olivatko olosuhteet poikkeukselliset ja millaiset olivat tekijän mahdollisuudet selvittää varojen alkuperä.

Arviointi, olivatko olosuhteet poikkeukselliset ja oliko tekijällä painava syy epäillä varojen alkuperää hänen tietoonsa tulleiden objektiivisten seikkojen perusteella, viittaa tuottamuksen objektiiviseen elementtiin. Subjektiiviseen elementtiin viittaa puolestaan se, millaiset mahdollisuudet tekijällä oli selvittää varojen alkuperä. Jako ei kuitenkaan ole näin yksinkertainen, sillä sekä tekijän subjektiiviset ominaisuudet voivat vaikuttaa objektiiviseen huolellisuusvelvoitteen tasoon, eli siihen oliko hänellä painava syy epäillä omaisuuden alkuperää. Tutkijoiden näkökulmat eroavat toisistaan koskien sitä, millainen merkitys tuottamuksen subjektiivisen puolelle tulisi antaa tuottamusarvioinnissa.

---

¹⁴⁹ HE 53/2002 vp, s. 39–40.

¹⁵⁰ HE 53/2002 vp, s. 39–40.

4.2 Tekijän erityiskyvyt – ja taidot johtavat korotettuun huolellisuusvelvollisuuteen

Nuutilan mukaan tekijän henkilökohtaiset taidot vaikuttavat korottavasti huolellisuusvelvoitteen tasoon silloin, kun tekijää on pidettävä keskimääräistä taitavampana. Keskimääräistä heikkokykysisemmältä tekijältä vaaditaan kuitenkin tavanomaista huolellisuutta¹⁵¹. Nuutila kutsuu tätä huolellisuusvelvoitteen yksilöllistämiseksi¹⁵². Seuraavaa käräjäoikeuden ratkaisua voidaan pitää esimerkkinä siitä, mitä huolellisuusvelvoitteen yksilöllistäminen tarkoittaisi tuottamuksellisen rahanpesun osalta silloin, kun kyseessä on keskimääräistä heikkokykysisempi henkilö.

Etelä-Pohjanmaan käräjäoikeuden 8.6.2017 antama ratkaisussa¹⁵³ vastaaja A oli tutustunut internet-alustalla B:n, joka pyysi A:ta välittämään rahaa oman pankkitilinsä kautta ulkomaiselle tilille palkkiota vastaan. A esitti olevan erittäin varakas ja kiinnostunut B:stä. Tilisiirtojen syyksi A mainitsi setänsä liiketoimet. A otti B:n pyynnöstä vastaan omalle tililleen noin 100 000 euroa ja siirsi rahaa ulkomaalaisille pankkitileille onnistuneesti noin 60 000 euron arvosta. Lisäksi B siirsi 2000 euroa toiselle pankkitililleen palkkiona.

Vastaaja A:lla oli lievä kognitiivisiin kykyihin vaikuttava kehitysvamma, joka vuoksi hänen muisti- ja tarkkaavaisuustoimintonsa ovat huomattavan heikkoja ja yleisenä vaikeutena on tiedon prosessoinnin hitaus. Hänen kielellinen ymmärryksensä on keskitasoa.

A oli alkanut epäillä toimiensa laillisuutta ja B:n henkilöllisyyttä pian tilisiirtojen suorittamisen jälkeen. Tämä ilmenee B:n kanssa käydyistä keskusteluista, joissa A oli kysynyt B:ltä, miksi siirrot tulee tehdä hänen tilinsä kautta. Lisäksi B oli keskustellut epäilyistään erään toisen asiaan muuten liittymättömän henkilön kanssa. Muutamia päiviä varojen välittämisen jälkeen henkilö ilmoitti itse asiasta poliisille.

A:n kognitiivisten kykyjen puutteellisuus ja häneen kohdistunut houkuttelu johtivat siihen, että käräjäoikeus ei katsonut tekoa tahalliseksi. Menettelyä pidettiin kuitenkin törkeän huolimattomana, sillä A:lla oli aikaa pohtia menettelyään, mutta hän oli epäilyksistään huolimatta siirtänyt rahanvarat. Käräjäoikeus katsoi henkilön syyllistyneen tuottamukselliseen rahanpesuun. A jätettiin kuitenkin

---

¹⁵¹ Nuutila, 1996, s. 552.

¹⁵² Nuutila, 1996, s. 526.

¹⁵³ Etelä-Pohjanmaan KäO 8.6.2017 R 17/673.

rangaistukseen tuomitsematta rikoslain 6 luvun 12 §:n 1 momentin 4 kohdan nojalla.¹⁵⁴

Santalan mukaan tavanomaista kyvykkäämpien osalta huolellisuusvelvoitteen yksilöllistäminen merkitsee, että heiltä voidaan vaatia heidän erityistietojaan ja taitojaan vastaavaa huolellisuutta. Huolellisuusvelvoitetta korottavia tekijöitä ovat esimerkiksi konkreettista tapausta koskeva erityistieto ja yleistä toimintakykyä nostavat erityistiedot ja – taidot. Näiden määrittämisessä käytetään hyväksi tekijän asemaa, tehtävien laatua ja ammatillista pätevyyttä. Lisäksi on otettava huomioon, että vaikka henkilöllä olisi erityistaitoja, häneltä ei voida odottaa huippusuoritusta, vaan hänen toimintaansa tulee verrata muihin vastaavia ominaisuuksia omaavien suorituksiin.¹⁵⁵

Tuottamukselliseen rahanpesuun esitöiden mukaan keskimääräistä kyvykkäämpinä selvittämään omaisuuden alkuperä pidetään ensinnäkin rahanpesulain mukaisia ilmoitusvelvollisia. Esimerkiksi pankkialalla toimivalta yhtiöllä todetaan olevan paremmat kyvyt ja mahdollisuudet varojen alkuperän selvittämiseen kuin yksityishenkilöllä. Ilmoitusvelvollisten lisäksi henkilö, joka tuntee esirikoksen tekijän varallisuusaseman hyvin ja on selvillä esimerkiksi tämän rikollisesta elämäntavasta, katsotaan olevan sellaista erikoistietoa, joka tekee hänestä tavanomaista kyvykkäämmän arvioimaan varallisuuden alkuperää.¹⁵⁶

Sovellettaessa Nuutilan teoriaa huolellisuusvelvoitteen yksilöllistämisestä, voidaan ilmoitusvelvollisilta oikeushenkilöiltä ja erityistietoja omaavilta luonnollisilta henkilöiltä vaatia heidän erityistietojaan ja -taitojaan vastaavaa huolellisuutta omaisuuden alkuperän selvittämisessä. Erityistaitojen vuoksi epäilykset omaisuuden alkuperästä tulisi herätä herkemmin kuin niillä, joilla vastaavia kykyjä tai tietoja ei ole.

Tuottamuksellisen rahanpesun esitöissä ei määritellä, millainen suhde henkilöllä täytyy olla esirikoksen tekijään, jotta hänellä voisi katsoa olevan tietoa esimerkiksi esirikoksen tekijän rikollisesta elämäntavasta tai taloudellisesta tilanteesta. Keskeistä tässä arvioissa näyttäisi olevan se, onko henkilöllä tosiasiallista tietoa esimerkiksi toisen rikollisesta elämäntavasta, eikä se, onko kyseessä esimerkiksi ystävyys- vai parisuhde. Tutkimusaineistossa lyhyt seurustelusuhde ei Helsingin hovioikeuden ratkaisun mukaan merkinnyt tietämystä puolison osallisuudesta laittomaan huumausainekauppaan.¹⁵⁷

---

¹⁵⁴ Keskusrikospoliisi, 2021, s. 32–33 (luettu 28.10.22).

¹⁵⁵ Santala, 2012, s. 52.

¹⁵⁶ HE 53/2002 vp, s. s. 39–40.

¹⁵⁷ Helsingin HO 29.2.2012 R 11/645. Ks kappale 4.2.

Vastaaja A oli poikaystävänsä B pyynnöstä lähettänyt kolmannen henkilön kautta noin 4000 euroa B:n kotimaahan. B:n perustelu A:lle oli, että rahojen lähettäminen itse vaikuttaisi negatiivisesti hänen sosiaalietuuksiinsa Suomessa. A ja B olivat tässä vaiheessa tunteneet kaksi kuukautta ja seurustelleet kuukauden ajan. He asuivat vuorotellen kummankin asunnossa.

Vantaan kärjäoikeus tuomitsi A:n tuottamuksellisesta rahanpesusta 17.2.2011 annetulla tuomiolla¹⁵⁸. Tuomioistuimen mukaan A:lla on täytynyt olla seurustelusuhteen johdosta tieto tai aavistus B:n laittomasta huumausainekaupasta ja A toimi törkeän huolimattomasti jättäessään tarkistamatta rahojen alkuperän.

Helsingin hovioikeus kumosi kärjäoikeuden antaman tuomion¹⁵⁹. Vaikka vastaaja oli seurustellut yli kuukauden esirikoksen tekijän kanssa, hänellä ei voitu katsoa olevan sillä tavalla selvillä seurustelukumppaninsa taloudellisesta tilanteesta, että hänen olisi ollut syytä epäillä varojen olevan rikoksella saatuja. Seurustelukumppanin pyyntö välittää rahaa ulkomailla asuville sukulaisilleen ei ollut laissa tarkoitettu poikkeava olosuhde, koska maahanmuuttajien keskuudessa rahan lähettäminen sukulaisille on tavanomaista ja ratkaisun mukaan myös sosiaalietuuksiin liittyvä perustelu oli uskottava.¹⁶⁰

Hovioikeuden ratkaisu ilmentää sitä, että seurustelusuhte ei automaattisesti merkitse erityistietoa puolison rikollisesta toiminnasta.

4.3 Toisintoimimismahdollisuus

Santalan mukaan Nuutilan teoriassa tekijän subjektiiviset ominaisuudet vaikuttavat kahteen otteeseen, ensin huolellisuusvelvoitteen muotoilussa ja toiseksi tekijän huolimattomuuden kohdalla, missä otetaan huomioon toisintoimimisen mahdollisuus. Toisintoimimisen mahdollisuus perustuu rikosoikeudelliseen syyllisyysperiaatteeseen, jonka mukaan rangaistusvastuun edellytyksenä on, että tekijällä oli kyky ja tilaisuus valita, suorittaako hän rikosoikeudellisesti rangaistavan teon vai ei.¹⁶¹

Tuottamuksellisen rahanpesun esitöissä annetaan toisintoimimismahdollisuudesta vähäisesti esimerkkejä ja viitataan lähinnä mahdollisuuksiin ottaa selvää varallisuuden alkuperästä, johon edellä käsitellyllä tavalla on ilmoitusvelvollisilla ja esirikoksen tekijän taloudellisen tilanteen tuntevilla parempi mahdollisuus.¹⁶² Yleisesti

¹⁵⁸ Vantaan KäO 17.2.2011 R 10/3454.

¹⁵⁹ Helsingin HO 29.2.2012 R 11/645.

¹⁶⁰ Keskusrikospoliisi, 2016, s. 69 (luettu 28.10.22).

¹⁶¹ Santala, 2012, s. 54–55.

¹⁶² HE 53/2002 vp, s. s. 37–38.

toisintoimimismahdollisuus puitteissa tulee kuitenkin arvioitavaksi puuttuva vastuukä, hätävarjelu ja voimakeinojen käytön liioittelu, syyntakeettomuus, anteeksiannettava pakkotilateko, kieltoerehdys tai esimiehen käsky. Näiden tilanteiden ollessa käsillä henkilö on rangaistusvastuusta vapaa.¹⁶³

Esimiehen käsky anteeksiantoperusteena kattaa ainoastaan RL 45 luvun sotilasrikokset. Elinkeinoelämässä esimiehen käsky ei ole rinnastettavissa anteeksiantoperusteeseen, joten sen soveltuminen tuottamukselliseen rahanpesuun on epätodennäköistä.¹⁶⁴ Työnantajan määräyksien noudattamisen katsottiin Helsingin kärjäoikeuden 4.6.2010 antamassa ratkaisussa¹⁶⁵ kuitenkin puoltavan tekijän toiminnan arviointia tavanomaiseksi huolimattomuudeksi yhdessä asiassa ilmenneiden muiden seikkojen kanssa¹⁶⁶, mikä on tätä taustaa vasten jokseenkin ristiriitaista. Hätävarjelu ja voimakeinon käytön liioittelu tuskin ovat kovin relevantteja koskien rahanpesua, mutta pakkotilateko tai joissakin tapauksissa kieltoerehdys voisivat teoriassa tulla kysymykseen. Pakkotilan osalta kysymykseen voisi tulla esimerkiksi tilanne, jossa henkilöä kiristetään tuhoamalla tärkeämpi oikeushyvä, ellei tämä suostu tekemään tiettyjä (rahanpesua tosiasiaa edistäviä) toimia.

Kieltoerehdyksessä on kyse tilanteesta, jossa tekijä ei ymmärrä tekoaan kielletyksi tai hänellä on väärä käsitys oikeusjärjestyksen sisällöstä. Soveltamisalaan kuuluvat myös tilanteet, joissa tekijä on pyrkinyt selvittämään lain sisältöä ja teon rangaistavuutta. Kieltoerehdys on ainoa anteeksiantoperuste, joka voi saada merkitystä oikeushenkilöiden toiminnassa¹⁶⁷. Sillä on kuitenkin korkeimman oikeuden käytännön mukaan erittäin kapea soveltamisala, koska toiminnanharjoittajilla katsotaan olevan vahva velvollisuus olla selvillä alansa koskevasta erityissääntelystä. Velvollisuus olla selvillä omaa toimintaa koskevasta erityissääntelystä koskee myös yksityishenkilöitä, vaikka toimintaa ammatikseen harjoittavilla standardit voidaan asettaa korkeammalle.¹⁶⁸

Kieltoerehdyksen kapea soveltamisala merkitsee sitä, että ilmoitusvelvollisen toimijan on vaikea uskottavasti perustella huolellisuusvelvoitteen laiminlyönnin johtuneen siitä, että toimijalla ei ollut tietoa alalla esimerkiksi alalla noudatettavista standardeista, kuten

¹⁶³ *Frände* ym., 2020, s. 708.

¹⁶⁴ *Frände* ym., 2020, s. 303.

¹⁶⁵ Helsingin KäO 4.6.2010 R 09/1597.

¹⁶⁶ Ratkaisua käsitellään tarkemmin kappaleessa 4.2 Rikoslain törkeää tuottamusta koskevien arvostelukriteerit ja tuottamuksellinen rahanpesu.

¹⁶⁷ *Frände* ym., 2020, s. 397.

¹⁶⁸ *Frände* ym., 2020, s. 295–299. Korkeimman oikeuden ratkaisukäytännöllä viitataan mm. tapaukseen KKO 2015:66.

käytännöstä koskien epäilyttävien liiketoimien ilmoittamista. Sen soveltuminen luonnolliseen henkilöön on myös epätodennäköistä, sillä yhteiskunnan jäsenillä on velvollisuus olla selvillä ainakin oikeusjärjestyksen ydinsisällöstä¹⁶⁹. Yleisesti ottaen kieltoerehdys ei siis saa suurta merkitystä koskien tuottamuksellista rahanpesua.

Muita perusteita, jossa rikosoikeudellinen rangaistusvastuu tuottamuksellisesta rahanpesusta väistyy, ovat oikeudenkäyntiavustajan oikeus saada palkkio päämieheltään ja RL 32:11 rajoitussäännös. Tuottamuksellisen rahanpesun esitöiden mukaan oikeudenkäyntiavustaja voi ottaa palkkion vastaan rikosasian vastaajana olevalta päämieheltään, vaikka pääsäännön mukaisesti oikeudenkäyntiavustajalla olisi syytä epäillä varojen olevan rikollista alkuperää vastaajan meneillään olevan rikosasian käsittelyn vuoksi. Oikeudenkäyntiavustajalla ei ole velvollisuutta toimia päämiestään vastaan erityisen luottamussuhteen vuoksi.¹⁷⁰ RL 32:11 rajoitussäännöksen mukaan RL 32 luvun rangaistussäännöksiä ei sovelleta henkilöön, joka ”ainoastaan käyttää tai kuluttaa rikosentekijän yhteistalouden tavanomaisiin tarpeisiin hankkimaa omaisuutta”.

4.4 Huolellisen toimijan malli

Vaihtoehtoinen tapa määritellä subjektiivinen huolellisuus on käyttää niin sanottua keskimääräistyyppeä. Tällöin syyllisyyden katsotaan täyttyvän, jos niin sanottu keskimääräistyyppi olisi voinut välttää seurauksen aiheutumisen¹⁷¹. Santalan mukaan Nuutila ei pidä tätä mallia käyttökelpoisena, koska siinä ei voida ottaa huomioon tekijän omaa huolimattomuutta, joka liittyy nimenomaisesti tekijän omiin subjektiivisiin ominaisuuksiin. Keskimääräistyyppin käsitteen soveltamisen torjuminen on yksi merkittävä ero Nuutilan ja Fränden edustamissa teorioissa koskien tuottamusarviointia. Santalan mukaan Frände ei pidä tekijän yksilökohtaisten ominaisuuksien arviointia käytännön ratkaisutoiminnassa mahdollisena, koska tuomioistuimet soveltavat käytännön toiminnassa melko vakiintuneita kokemuslauseita siitä, miten tietyn ikäiset, tietyn koulutustaustan omaavat ja tietyn kokemuksen kartuttaneet ihmiset reagoivat.¹⁷²

Santalan mukaan Frände suhtautuu hyväksyvästi siihen, että tekijän subjektiivisten ominaisuuksien arviointi keskimääräistyyppin avulla voi johtaa mukaan tiettyyn epäoikeudenmukaisuuteen perustenaan se, että tekijän subjektiivisten ominaisuuksien tarkka kartoittaminen tuomioistuimissa johtaisi liiallisesti kasvaneisiin

¹⁶⁹ Frände ym., 2020, s. 295–299.

¹⁷⁰ HE 53/2002 vp, s. 37–38.

¹⁷¹ Nuutila, 1996, s. 555–556.

¹⁷² Santala, 2012, s. 55, ja s. 57–58.

oikeudenkäyntikuluihin. Santalan mukaan myös Nuutila toteaa, että tiedottoman tuottamuksen osalta tuottamus tuomioistuimissa määritellään käyttämällä hyväksi keskimääräistyypin käsitettä, mutta ei lähtökohtaisesti hyväksy tällaista tekijän subjektiivisista ominaisuuksista erotettujen standardien soveltamista.¹⁷³

Tapanilan ja Tolvasen huolellisen toimijan malli muistuttaa enemmän Nuutilan kuin Fränden ajattelua, sillä tekijän subjektiivisten ominaisuuksien vaikutusta huolellisuuden arvosteluun ei ole kokonaan suljettu pois. Santalan mukaan huolellisen toimijan malli määritetään käyttämällä hyväksi oikeusnormeja, alalla hyväksyttäviä käytäntöjä ja voimassa olevia määräyksiä. Lisäksi huomioon otetaan tietyt tekijän subjektiiviset ominaisuudet, kuten tiedot konkreettisesta tilanteesta ja hänen erityistaitonsa. Riittävän huolellisena toimintana pidetään toimintaa, joka vastaa samanlaisilla erityistiedoilla ja -taidoilla varustetun keskivertotoimijan (oletettua) toimintaa. Toisintoimimismahdollisuuden osalta edellytetään, että tekijällä on ollut kyky ja tilaisuus valita, toimiiko hän normien mukaisesti vai poiketako niistä. Tässä arvostelussa otetaan huomioon tekijän henkilökohtaisista ominaisuuksista esimerkiksi fyysiset ominaisuudet sekä hämmennys tai järkytys joissakin tilanteissa.¹⁷⁴

Rahanpesulain soveltamisalan ulkopuolella olevien toimijoiden huolellisuusvelvoite voidaan määrittää huolellisen toimijan mallin kautta. Esimerkiksi luonnollisten henkilöiden välisessä kanssakäymisessä huolellisuusvelvoite perustetaan tuomioistuimessa yleiseen elämäkokemukseen. Käytännössä tämä johtaa huolellisuusvelvoitteen tapauskohtaiseen määrittämiseen, jolloin on vaikea määrittellä yleisesti, miten ihmisten tulisi pyrkiä varmistamaan esimerkiksi vastaanottamansa varallisuuden laillisesta alkuperästä.¹⁷⁵ Voidaan esimerkiksi kysyä, jos työtön aviopuoliso ilmoittaa voittaneensa nettikasinolla 10 000 euroa, pitääkö ennen kalliiden lahjojen hyväksymistä pyytää kuitti nähtäville, jotta uskaltaa ne hyväksyä? Kysymykseen ei voida antaa tarkkaa vastausta, sillä huolellisen toimijan malli taso määrittyy tapauskohtaisesti. Vastaus on erilainen riippuen tilanteesta: jos puolison elämäntapa rikollinen ja hänet on juuri haastettu oikeuteen huumausainerikoksesta varojen alkuperää on painava syy epäillä toisin kuin tilanteessa, jossa puolisoilla ei ole vastaa taustaa.

Santalan mukaan teorioiden eroavaisuuksista huolimatta tutkijat päätyvät noudattamaan hyvin pitkälle jakoa objektiiviseen ja subjektiiviseen huolellisuuteen ja todellisuudessa

¹⁷³ Santala, 2012, s. 57–58. ja s. 60.

¹⁷⁴ Santala, 2012, s. 58.

¹⁷⁵ Hyttinen, 2021, s. 581.

nämä mallit johtavat melko samanlaiseen arvosteluun. Santalan mukaan yhteistä on myös, että monet tutkijat toteavat, että tekijän subjektiivisten ominaisuuksien huomioon ottamiselle on käytännön tuomitsemistoiminnassa rajatut mahdollisuudet. Tekijän yksilöllisten ominaisuuksien huomiointia rajoittavat esimerkiksi oikeudenkäyntiin varattu rajallinen aika, näyttöseikat ja oikeudenkäyntikustannusten pitäminen kohtuullisena.¹⁷⁶

Tuottamuksellisessa rahanpesussa tekijän subjektiivisten ominaisuuksien huomioon tietyiltä osin välttämätöntä, sillä lain esitöissä ilmoitusvelvollisten organisaatioiden ja niiden luonnollisten henkilöiden, joilla on erityistietoa esirikoksen tekijän elämäntavasta, huolellisuusvelvollisuus on kohotetulla tasolla johtuen heidän erityiskyvyistään ja –tiedoistaan. Koska rahanpesulain soveltamisalan ulkopuolisten toimijoiden huolellisuusvelvoitteen taso määräytyy huolellisen toimijan mallia soveltamalla, otetaan tekijän subjektiivisina ominaisuuksina huomioon tämän tiedot konkreettisesta tilanteesta ja hänen erityistaitonsa. Kun tuottamusarviointi rakentuu näin tapauskohtaisesti, on vaikeaa yleisesti määrittää, millainen toiminta on kunkin tekijän osalta tavanomaisen huolimatonta ja mikä törkeän huolimatonta.

4.5 Oikeushenkilön rangaistusvastuu ja huolellisuusvelvoitteen määrittäminen

Oikeushenkilön rangaistusvastuun rakenne poikkeaa perinteisestä tuottamusvastuun rakenteesta. Oikeushenkilön rangaistusvastuussa vastuuperusteet jaetaan yleiseen rikosedellytykseen ja erityiseen moite-edellytykseen. Rikosedellytys merkitsee, että rikos on tullut tehdä oikeushenkilön toiminnassa. Moite-edellytys puolestaan kuvaa kriteereitä, joiden mukaan oikeushenkilön toiminnassa tapahtuneeseen rikokseen voidaan liittää rikosoikeudellinen moite.¹⁷⁷ Tässä esityksessä tarkastelu keskittyy moite-edellytysten analyysiin tuottamuksellisen rahanpesun kontekstissa.

Moite-edellytyksen ensimmäinen kriteeri on samaistamisvastuu, jossa rikosoikeudellinen moite perustuu oikeushenkilön johtohenkilön osallisuuteen oikeushenkilön toiminnassa tapahtuneeseen rikokseen tai sen sallimiseen. Salliminen edellyttää, että johtohenkilö on tietoinen rikoksesta, joka tapahtuu oikeushenkilön toiminnassa. Oikeuskäytännössä salliminen on voitu perustaa johtohenkilön tuottamuksellisiin rikoksiin (KKO 2008:33),

---

¹⁷⁶ Santala, 2012, s. 60.

¹⁷⁷ Frände ym., 2020, s. 378.

vaikka laillisuusperiaatetta tiukasti tulkiten tämän ei pitäisi olla mahdollista, sillä tekijävastuu ei systemaattisesti sisälly osallisuuden käsitteeseen.¹⁷⁸

Sallimisessa tekijän tahallisuus voi olla seuraus- tai olosuhdetahallisuutta¹⁷⁹ riippuen siitä, mistä rikoksesta on kyse. Sallimisen tyypillisissä soveltamistilanteissa oikeushenkilön johtohenkilö jättäytyy tietoisesti tietämättömäksi rikoksen yksityiskohdista tietäen kuitenkin, että oikeushenkilön toiminnassa on meneillään rikollista toimintaa. Jotta johtohenkilön toiminta osoittaisi tahallisuutta, tulee hänellä olla niin tarkka epäily asiasta tai käsitys tunnusmerkistötekijöistä, että hän olisi voinut ottaa asiasta selvää. Täysin epämääräistä epäilystä ei voida siis pitää tahallisuuteen viittaavana tietoisuutena¹⁸⁰.

Kyseisessä tilanteessa joudutaan ensinnäkin arvioimaan olosuhdetahallisuuteen liittyvää tekijän selvitysvelvollisuutta ja sen alarajaa ja toiseksi sitä, mitkä olivat johtohenkilön mahdollisuudet selvittää asia ja toimia lain mukaisesti. Jos johtohenkilöllä oli mahdollisuus ottaa selvää asiasta ja toimia huolellisesti, mutta toiminnan ei katsota ilmentävän tahallista selvitysvelvollisuuden laiminlyöntiä, on teko luultavasti tuottamuksellinen. Tuottamuksellisen rahanpesun osalta joudutaan lisäksi kysymään, oliko johtohenkilön epäily siitä, että rahanpesua tapahtuu oikeushenkilön toiminnassa niin merkittävä, että se osoittaa törkeää huolimattomuutta. Vaikka oikeushenkilön rangaistusvastuun rakenne poikkeaa perinteisestä tuottamuksen mallista, voidaan johtohenkilön tuottamusta ja sallimista tulkita niin, että se luokiteltaisiin perinteisen subjektiivisen tuottamusarvioinnin puolelle.¹⁸¹

Johtohenkilöiden tuottamusta arvioitiin Vaasan hovioikeuden ratkaisussa¹⁸², jossa yrityksen hallituksen puheenjohtaja ja hallituksen jäsen tuomittiin tuottamuksellisesta rahanpesusta solmittuaan ehdoiltaan epätyypillisen markkinointisopimuksen toimijan kanssa, joka tunnettiin alalla epäilyttävästä liiketoiminnasta. Tapauksessa ei oteta kantaa oikeushenkilön rangaistusvastuuseen, mutta siinä käsitellään oikeushenkilön

¹⁷⁸ *Frände* ym., 2020, s. 371, s. 376. ja s. 378. Ratkaisun KKO 2008:33 perusteella vaikuttaa siltä, että oikeushenkilön rangaistusvastuu olisi voitu perustaa vastaajayhtiön edustajien tuottamuksellisiin rikoksiin, jos edustajia olisivat olleet samastamisvastuun tarkoittamina johtohenkilöitä.

¹⁷⁹ Tahallisuus jaetaan seuraus- ja olosuhdetahallisuuteen. Seuraustahallisuus määritellään todennäköisyystahallisuutta soveltaen, mutta olosuhteita koskeva tahallisuus on jätetty oikeuskäytännössä määriteltäväksi. Perusteena tälle oli tahallisuuskynnyksen nouseminen liian korkeaksi etenkin talousrikoksissa (*Lappi-Seppälä* ym., 2004, Luku I, kappale 2, kappale: Tahallisuus (RL 3:6). Yleisesti olosuhdetahallisuudella viitataan kognitiiviseen tietämiseen liittyvään varmuus- ja todennäköisyystahallisuuteen (*Rankinen*, 2017, s. 433).

¹⁸⁰ *Frände* ym., 2020, s. 380.

¹⁸¹ *Hyttinen*, 2021, s. 577.

¹⁸² Vaasan hovioikeuden 30.4.2015 antama ratkaisu, drno R 12/961.

johtoasemassa olevien henkilöiden tuottamusta. Koska johtohenkilön osallisuuden rikokseen katsotaan käsittävän myös tekijänvastuun tuottamuksellisesta rikoksesta¹⁸³ pidän ratkaisun ja siihen liittyvän Turun hovioikeuden ratkaisun¹⁸⁴ käsittelyä relevanttina.¹⁸⁵

Y Oy:n hallituksen puheenjohtaja A ja hallituksen jäsen B ottivat vastaan X Oy:n edustajalta Z:lta 52 000 euroa. Varojen siirto perustui suullisesti sovittuun markkinointisopimukseen, jonka mukaan Z:n edustama taho maksaisi Y Oy:lle 100.000 euroa (mahdollisesti myöhemmin vuosittain 200.000 euroa) ja vastineeksi lähettäisi 4–5 omaa pelaajaansa pelaamaan Y Oy:n joukkueeseen niin, että Z vastaisi pelaajien kuluista. Markkinointisopimus syntyi A:n aloitteesta yhtiön ollessa taloudellisessa ahdingossa. B oli tietoinen asian etenemisestä ja saapuvista rahoista.

Tuomioistuimen mukaan oli nähtävissä useita objektiivisesti havaittavia syitä, joiden vuoksi vastaajien olisi pitänyt epäillä varjojen alkuperää. Tapahtuma-aikana julkisuudessa oli keskusteltu Z:n ja X Oy:n toiselle jalkapallojoukkueelle tekemästä poikkeuksellisesta yhteistyötarjouksesta ja alalla toimijoita oli kehoitettu välttämään yhteistyötä X Oy:n ja Z:n kanssa. Annettu tarjous oli myös poikkeuksellisen hyvä hinnan ja muiden ehtojen osalta. Koska sopimus oli merkittävä Y Oy:n toiminnan kannalta, sopimuksen taustoista olisi tullut tehdä huolellisempi selvitys. X Oy:n varallisuus oli peräisin laittomasta vedonlyönnistä ulkomailla.¹⁸⁶

Saman esirikoksen tekijän kanssa markkinointisopimuksen tehneen jalkapallojoukkueen toimitusjohtajaa ja neljää hallituksen jäsentä syytettiin rahanpesusta ja toissijaisesti tuottamuksellisesta rahanpesusta. Turun hovioikeus päätyi ratkaisussaan¹⁸⁷ katsomaan vastaajien toiminnan olleen tahallista.

Jalkapallojoukkue Y Oy oli saanut yhteydenoton X Oy:n edustaja Z:ltä ja neuvotellut tämän kanssa yhteistyösopimuksesta. Sopimuksen sisältönä oli ulkomaalaisten pelaajien tuominen jalkapallojoukkueeseen niin, että myöhemmin pelaajien myynnistä saatavat tulot jaettaisiin sopimusikumppanien kesken. Y Oy otti neuvottelujen aikana vastaan Z:lta etumaksuna yhteensä 320.000 euroa.

---

¹⁸³ *Frände* ym., 2020, s. 377.

¹⁸⁴ Turun HO 25.4.2013 R 12/933.

¹⁸⁵ Osallisuuden käsitettä tulkitaan korkeimman oikeuden oikeuskäytännön (KKO 2008:33) mukaan laajasti, kattaen myös tekijävastuun tuottamuksellisesta rikoksesta (*Frände* ym., 2020, s. 378).

¹⁸⁶ Keskusrikospoliisi, 2016, s. 118 (luettu 28.10.22).

¹⁸⁷ Turun HO 25.4.2013 R 12/933.

Y Oy:n hallitus pyysi yhtiön toimitusjohtaja A:lta selvittämään X Oy:n ja Z:n taustaa. Selvityksessä ilmeni, että yritys harjoitti myös televisio-oikeuksien myyntitoimintaa. A pyysi asiaan linjausta Veikkausliigalta ja Palloliitolta, jotka kehottivat varovaisuuteen sen suhteen, liittykö asiaan jotain otteluiden tulokseen sopimiseen viittaavaa. A välitti tiedon Y Oy:n hallitukselle, joka päätti jatkaa neuvotteluja.

Neuvottelujen jatkuessa Y Oy otti etumaksuna X Oy:ltä 250 000 euroa. Lisäksi yhtiölle maksettiin 70 000 euroa käteisellä kahdessa erässä. Y Oy:n taloudellinen asema oli heikko, ja varat oli käytetty välittömästi velkojen maksuun.

Yhtiö keskeytti myöhemmin sopimusneuvottelut Veikkausliigan ja Palloliiton kehotuksesta. Tahot pysyivät selvitystä sopimusneuvottelujen sisällöstä X:n epäilyttävän toiminnan johdosta toisen jalkapallojoukkueen kanssa. Selvityksessä Palloliitto totesi Y Oy:n ja X Oy:n välisen sopimusluonnoksen olevan osin FIFA:n sääntöjen vastainen.

Hovioikeuden mukaan tarjottu yhteistyö oli poikkeuksellinen ehdoiltaan ja tarjotun rahanmäärän osalta, minkä olisi tullut herättää epäilyksiä liiketoimien tarkoituksesta. Varallisuuden suuren määrän nopea vastaanottaminen ilmensi sitä, että vastaajat olivat suhteutuneet hyväksyvästi siihen mahdollisuuteen, että raha on saatu rikoksella. Tuomioistuimen mukaan erityisesti käteiseen rahaan liittyneiden epätavallisten maksujärjestelyjen johdosta vastaajien oli täytynyt mieltää varojen alkuperän peittyminen toimen todennäköiseksi seuraukseksi.¹⁸⁸

Kummassakin tapauksessa sopimusehdot olivat poikkeuksellisen edulliset. Ratkaisusta välittyä tulkinta, jonka mukaan poikkeuksellisen edullinen tarjous voi liiketoiminnassa olla ” varallisuuden luovuttamista poikkeuksellisissa olosuhteissa ” jolloin rahanpesua tulee lain esitöiden mukaan epäillä. Lisäksi tekijöitä moitittiin riittämättömän selvityksen tekemisestä sopimuskumppanin taustoista. Vaasan hovioikeuden tapauksessa tämä ilmeni niin, että tekijät eivät olleet seuranneet alan toimijoiden tiedostusta yhtiöistä, joiden kanssa liiketoimintaa tulisi välttää. Ratkaisusta välittyä käsitys, että huolellinen toiminta voi edellyttää johtohenkilöiltä alalla käydyn yleisen keskustelun ja muiden alan toimijoiden ilmoitusten seuraamista epäilyistä väärinkäytöksistä ja pidättäytymistä liiketoiminnasta sellaisten tahojen kanssa, joita väärinkäytösepäilyt koskevat.

Turun hovioikeuden ratkaisussa valintaan tahallisuuden ja törkeän tuottamuksen välillä vaikutti ratkaisevasti käteiseen rahaan liittynyt menettely, omaisuuden nopea

---

¹⁸⁸ Keskusrikospoliisi, 2016, s. 118–119 (luettu 28.10.22).

vastaanottaminen poikkeuksellisista olosuhteista huolimatta ja tekijöiden piittaamattomuus Veikkausliiton ja Palloliiton ohjeistuksesta. Ratkaisua voidaan kritisoida siitä, että Veikkaus- ja Palloliiton antamat ohjeet eivät sopimusneuvottelujen alussa olleet yksiselitteiset eikä niissä lähtökohtaisesti ohjeistettu yhteistyön lopettamiseen. Ennen hovioikeuden käsittelyä käräjäoikeus oli hylännyt asiassa syytteet kaikkien vastaajien osalta pääosin sillä perusteella, että vastaajat olivat pyrkineet selvittämään sopimuskumppaninsa taustoja eikä alan toimijat olleet kieltäneet sopimuksen tekoa. Mielenkiintoisesti käräjäoikeus totesi myös, että tapaukseen ei liittynyt vaadittavaa ns. ”harhautuselementtiä”. Tällä viitattiin siihen, että yhtiö Y ei ollut pyrkinyt peittämään varojen vastaanottamista tai käyttötarkoitusta esimerkiksi kirjanpitoa väärentämällä. Hovioikeus korjasi käräjäoikeuden tulkintaa siten, että rahanpesun tunnusmerkistön täytyminen ei edellytä sitä, että liiketoiminnassa laadittaisiin harhaanjohtavia asiakirjoja. Rahanpesu voi liittyä myös sopimukseen, jotka ovat näennäisesti lainmukaisia.¹⁸⁹

Toinen vastuun perustava kriteeri on organisaatiohuolimattomuus. Tällöin rikosoikeudellinen moite johtuu siitä, että oikeushenkilön toiminnassa ei ole noudatettu riittävää huolellisuutta rikoksen estämiseksi. Tämä koskee tilanteita, joissa joku muu kuin oikeushenkilön johtohenkilö on syyllistynyt rikokseen oikeushenkilön toiminnassa¹⁹⁰. Rikoksentehtäjä voi olla oikeushenkilöön virka- tai työsuhteessa tai toimia oikeushenkilön edustajalta saadun toimeksiannon nojalla¹⁹¹. Huolellisuusvelvoitteen rikkominen ilmenee usein laiminlyöntinä noudattaa oikeushenkilöä ja sen toimintaa koskevia velvoitteita.¹⁹² Tyypillisesti tähän myötävaikuttaa oikeushenkilön riittämätön huolellisuus, joka ilmenee puutteellisena valvontana tai ohjauksena taikka velvoitteiden rikkomisena¹⁹³.

Organisaatiohuolimattomuudessa tarkastelun painopiste on tuottamuksen objektiivisen puolen analyysissä¹⁹⁴, sillä tuottamuksen subjektiivisia elementtejä ei varsinaisesti voida arvioida osana oikeushenkilön rangaistusvastuuta. Tämä johtuu siitä, että organisaatiohuolimattomuuden alaa koskevissa tilanteissa ei aina ole selvää, kenen tahdonmuodostukseen subjektiivinen huolimattomuus tulisi perustaa¹⁹⁵. Lain esitöiden mukaan syyllisyysperiaatteen merkitys on otettava huomioon ”yhteiskunnallisen

¹⁸⁹ Keskusrikospoliisi, 2016, s. 118–119 (luettu 28.10.22).

¹⁹⁰ *Frände* ym., 2020, s. 383–84.

¹⁹¹ HE 95/1993 vp, s. 17.

¹⁹² *Frände* ym., 2020, s. 391.

¹⁹³ HE 95/1993 vp, s. 17.

¹⁹⁴ *Frände* ym., 2020, s. 383.

¹⁹⁵ *Frände* ym., 2020, s. 394.

kehittämistarpeen edellyttämällä tavalla.” Oikeushenkilöllisen syyllisyysperiaatteen merkitys on nykyisessä oikeustilassa jokseenkin epäselvä, mutta on mahdollista, että tuottamuksen puuttumiselle on mahdollista antaa merkitystä vastuuta rajoittavana tekijänä. Koska subjektiivista huolimattomuutta ei voida arvioida konkreettisesti tekijän tahdonmuodostuksen kautta, arvio tulee suorittaa abstraktimmasta näkökulmasta. Arvio tehdään tarkastelemalla oikeushenkilön toimintaa: mikäli oikeushenkilön johtohenkilöillä ei ole ollut kykyä ja mahdollisuutta mieltää riskiä eli hankkia tarpeellisia tietoja rikoksen välttämiseksi, on mahdollista, että organisaatiohuolimattomuus ei täyty¹⁹⁶. Tilanteen voidaan katsoa teoreettisessa mielessä liittyvän toisintoimimisen mahdollisuuteen.

Objektiivinen huolellisuusvelvoitteen sisältö muodostetaan tapauskohtaisesti, sillä elinkeinoelämässä toimijat kohtaavat erilaisia riskejä ja eri toimialoja koskevat erilaiset velvoitteet. Huolellisuusvelvoitetta määrittävät ensisijaisesti oikeushenkilötyyppejä ja sen toiminta-aluetta koskevat normit, oikeushenkilön sisäiset määräykset ja epäviralliset normit. Lisäksi oikeushenkilön tulee järjestää toimintansa siten, että sen toiminnassa pystytään noudattamaan edellä mainittuja normeja ja määräyksiä.¹⁹⁷ Yrityksen sisäisillä määräyksillä ja vakiintuneella toimintakulttuurilla on huolellisuusarvioinnissa soft law-tyyppinen status. Vaikka ne otetaan huomioon huolellisuuden arvostelussa, niiden merkitys huolellisuusarvostelussa on huomattavasti vähäisempi kuin oikeusnormien, jotka ovat peräisin lainsäädännöstä.¹⁹⁸

Elinkeinoelämässä toiminnan riskejä ei ole kuitenkaan mahdollista poistaa täysin, vaikka oikeushenkilö järjestäisi toimintansa huolellisesti, joten huolellisuusvelvoitetta muodostaessa tulee ottaa huomioon hyötyjen ja haittojen punninta¹⁹⁹. Joka tapauksessa vain sellainen laiminlyönti, joka on syy-yhteyssuhteessa seurauksen kanssa, voi olla relevanttia oikeushenkilön rangaistusvastuun kanssa²⁰⁰. Ilmoitusvelvollisten osalta huolellisuusvelvoitteen sisältöä määrittävät keskeisesti rahanpesulain määräykset ja muiden osalta huolellisuusvelvoite muodostetaan huolellisen toimijan mallin avulla²⁰¹.

On mielenkiintoinen kysymys, johtaako oikeushenkilöiden (erityisesti rahanpesulain ilmoitusvelvollisen) toimintaa ohjaavien normien runsaus ja oikeushenkilöiden korkea

---

¹⁹⁶ *Frände* ym., 2020, s. 394-396.

¹⁹⁷ *Frände* ym., 2020, s. 385-386.

¹⁹⁸ HE 44/2002, s. 95.

¹⁹⁹ *Frände* ym., 2020, s. 385-386.

²⁰⁰ *Frände* ym., 2020, s. 385-392.

²⁰¹ *Hyttinen*, 2021, s. 581.

velvollisuus järjestää toimintansa lain mukaisesti ja mahdolliset riskit minimoimalla tavalla siihen, että lainkäyttäjälle on tyypillisempää päätyä kiperissä tilanteissa tulkitsemaan toiminnan olleen tahallista selonottovelvollisuuden laiminlyöntiä kuin tuottamuksellista toimintaa. Kuten aikaisemmin luvussa 3.1 mainittiin, selonottovelvollisuuden laiminlyönnin ja törkeän huolimaton toiminta voi ilmetä samalla tavalla. Toisaalta selkeät toimintavelvoitteet lainsäädännössä voivat helpottaa toimijoita välttämään vastuu tuottamuksellisesta rahanpesusta, jos toimija pystyy osoittamaan toimineensa vaaditulla tavalla.

Anonyymistä syyllisyydestä on kyse tilanteissa, joissa voidaan varmuudella osoittaa rikoksen tunnusmerkistön toteutuneen oikeushenkilön toiminnassa, mutta tekijää ei ole mahdollista yksilöidä johtohenkilöistä tai oikeushenkilöön työsuhteessa tai sen toimeksiannon perusteella toimivista henkilöistä²⁰². Syyttäjän on kuitenkin pystyttävä näyttämään normaalien todistustaakkasäännösten mukaan seikat, joihin hypoteettisen eli anonyymin tekijän rangaistusvastuu perustuu. Anonyymi syyllisyys on poikkeus periaatteesta, jonka mukaan oikeushenkilön rangaistusvastuun perustana olevan rikoksen tulisi olla syyksiluettavissa tekijälle rangaistussäännöksen edellyttämällä tavalla²⁰³. Korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 2021:6 oikeushenkilön rangaistusvastuu tuottamuksellisesta rahanpesusta perustui anonyymiin syyllisyyteen²⁰⁴.

Oikeushenkilön rangaistusvastuuta vastustettiin aikanaan sillä perusteella, että rikosoikeudellinen syyllisyysperiaate estäisi rangaistuksen kohdistumisen oikeushenkilöön, koska moitearvostelun perusteena ei voitaisi käyttää tahallisuutta tai tuottamusta²⁰⁵. Organisaatiohuolimattomuuden kohdalla tilanne voi olla tämä, sillä välttämättä ei olemassa henkilöä, jonka subjektiiviseen huolimattomuuteen ja toisintoimimismahdollisuuteen tuottamusarviointi voitaisiin kohdistaa²⁰⁶. Anonyymissa tuottamuksessa tekijää ei taas tunneta ollenkaan²⁰⁷. Kummassakin tilanteessa huolimattomuutta arvioidaan siis pääasiallisesti objektiivisen huolellisuusvelvoitteen täyttämisen kautta, joka määrittyy kahdessa tasossa. Ensimmäinen taso on määrittää huolellisuusvelvollisuuden muodostavat normit ja määräykset. Toiseksi arvioidaan sitä,

---

²⁰² HE 95/1993 vp, s. 17.

²⁰³ *Frände* ym., 2020, s. 371.

²⁰⁴ Keskusrikospoliisi, 2021, s. 27 (luettu 28.10.22).

²⁰⁵ HE 95/1993 vp, s. 4.

²⁰⁶ *Frände* ym., 2020, s. 394.

²⁰⁷ HE 95/1993 vp, s. 17.

onko oikeushenkilö järjestänyt toimintansa siten, että näitä normeja noudatetaan sen toiminnassa²⁰⁸.

Nykyisen oikeustilan mukaan rikosoikeudellinen vastuu oikeushenkilön rangaistusvastuussa perustuu kuitenkin ensisijaisesti sen edustajien huolimattomuuteen.²⁰⁹ Johtohenkilön osallisuudessa tai sallimisessa voidaan helpommin käyttää perinteisestä huolimattomuuden arvioinnista tuttua jakoa subjektiiviseen ja objektiiviseen huolellisuusvelvoitteeseen, koska tekijä on tunnistettavissa ja tuomioistuin tarkastella seikkoja, jotka ovat vaikuttaneet heidän tahdonmuodostukseensa.

2.5 Selonotto- ja ilmoitusvelvollisuus

Tuottamuksellisen rahanpesun esitöiden mukaan, mikäli ilmoitusvelvollinen ei täytä selonotto- ja ilmoitusvelvollisuuttaan, toiminta voi tulla rangaistavaksi tuottamuksellisena tai tahallisen rahanpesuna²¹⁰. Korkeimman oikeuden ratkaisukäytännön mukaan myös laiminlyönti keskeyttää epäilyttävät liiketoimet voi johtaa rangaistusvastuuseen: korkeimman oikeuden ennakkoratkaisussa KKO 2021:6 ilmoitusvelvollinen syyllistyi tuottamukselliseen rahanpesuun, kun se törkeästi huolimattomuudesta sallii asiakkaansa jatkaa tarjoamiensa palveluiden käyttöä, vaikka asiakkaan oli havaittu suorittavan epäilyttäviä liiketoimia. Ilmoitusvelvollinen oli tehnyt ilmoituksen epäilyttävästä liiketoiminnasta, mutta ei ollut keskeyttänyt asiakkaan liiketoimia.²¹¹

Hallituksen esityksessä ei määritellä sitä, mitä ilmoitusvelvollisen selonotto- tai ilmoitusvelvollisuudella tai epäilyttävällä liiketoimella tarkoitetaan.²¹² Näiden käsitteiden määritelmät löytyvät rahanpesulaista. Rahanpesulain 4 luvussa säädetään ilmoitusvelvollisen velvollisuudesta tehdä ilmoitus rahanpesun selvittelykeskukselle epäilyttävästä liiketoiminnasta (rahanpesulaki 4:1) ja tarvittaessa keskeyttää liiketoimi tai kieltäytyä siitä (rahanpesulaki 4:5). Selonottovelvollisuudesta säädetään lain 3:4:ssä, jonka mukaan ilmoitusvelvollisen on mm. hankittava tietoja asiakkaansa ja tämän todellisen edunsaajan toiminnasta ja järjestettävä asiakkaan toiminnan laatuun ja laajuuteen nähden riittävä seuranta. Ilmoitusvelvollisen on kiinnitettävä erityistä

---

²⁰⁸ Oikeusministeriö, 2020, s. 16 (luettu 3.10.22).

²⁰⁹ HE 95/1993 vp, s. 4.

²¹⁰ HE 53/2002 vp, s. 39–40.

²¹¹ KKO 2021:6, kohdat 21, 24, 38 ja 56.

²¹² HE 53/2002 vp, s. 39.

huomiota asiakkaan liiketoimiin, jotka poikkeavat tavanomaisesta, tai joilla ei ole ilmeistä liiketaloudellista tarkoitusta.

Epäilyttävän liiketoiminnan määritelmä on tapauskohtainen ja riippuu ilmoitusvelvollisen ja sen asiakkaiden harjoittamasta tyyppillisestä liiketoiminnasta. Lain esitöiden mukaan epäilyttävällä liiketoiminnalla tarkoitetaan ”--- kaikkia asiakkaan normaalista toiminnasta poikkeavia tai epätavallisia liiketoimia, myös taloudelliselta arvoltaan poikkeuksellisia liiketoimia, huomioiden asiakkaan tuntemistiedot.”²¹³ . Ilmoitusvelvollisella on velvollisuus tuntea asiakkaansa toiminta niin hyvin, että poikkeavan liiketoiminnan havaitseminen on mahdollista. Mikäli poikkeava liiketoimi havaitaan, ilmoitusvelvollisen tulee selvittää liiketoimen peruste asiakkaalta. Jos asiakkaalta ei saada selvitystä tai tilanne on selvityksenkin jälkeen epäilyttävä, tulee ilmoitus epäilyttävästä liiketoimesta tehdä.²¹⁴

Ilmoitusvelvollisuuden täyttäminen voi toimia rikosoikeudellisen vastuuvapausperusteen kaltaisena perusteena, mikäli epäily rahanpesusta ei ole vahva. Jos epäily liiketoimen laittomuudesta osoittautuu aiheelliseksi, ilmoitusvelvollisuuden täyttämällä tai täyttämättä jättämisellä on myös merkitystä sille, arvioidaanko toiminnan olevan tahallista vai tuottamuksellista.²¹⁵ Joka tapauksessa ilmoitusvelvollisen tulee kieltäytyä liiketoimesta tai keskeyttää se, jos epäilyksiä havaitaan ennen toimen loppuunsaattamista. Liiketoimi on kuitenkin sallittua suorittaa loppuun, jos sitä ei ole mahdollista jättää kesken tai sen suorittamatta jättäminen vaikeuttaisi liiketoimen tosiasiallisen edunsaajan selvittämistä.²¹⁶ Korkeimman oikeuden ennakkotapauksessa KKO 2021:6 rahapeliyhdistys laiminlöi keskeyttää asiakkaan epäilyttävät liiketoimet törkeästä huolimattomuudesta.

Kirjanpitäjänä toiminut henkilö oli kavaltanut asiakkailtaan varoja ja käyttänyt niitä rahapeliyhdistyksen pelien pelaamiseen. Rahapeliyhdistys oli havainnut tilanteen ja tehnyt Rahanpesun selvittelykeskukselle rahanpesuilmoituksen henkilön toiminnasta, mutta antanut henkilön jatkaa pelaamista noin 9 kuukauden ajan. Tekijä pelasi rahapelejä tänä aikana noin 580 000 eurolla. Rahapeliyhdistyksen toimitusjohtajaa syytettiin törkeästä rahanpesusta ja rahapeliyhdistykselle vaadittiin yhteisösakkoa. Käräjäoikeus hylkäsi toimitusjohtajaa koskevat syytteet ja tuomitsi oikeushenkilölle 50 000 euron

---

²¹³ HE 228/2016, s. 111.

²¹⁴ Aluehallintovirasto, 2021, s.7, luettu 25.10.22.

²¹⁵ Hyttinen, 2021, s. 594.

²¹⁶ Aluehallintovirasto, 2021, s.7 (luettu 25.10.22).

yhteisöosakon tuottamuksellisesta rahanpesusta. Hovioikeus katsoi myös oikeushenkilön syyllistyneen tuottamukselliseen rahanpesuun, sillä rahanpesulain alaisena toimijana yhdistyksellä oli itsenäinen velvollisuus keskeyttää epäilyttävät liiketoimet ja korotti yhteisöosakon 250 000 euroon. Korkein oikeus katsoi oikeushenkilön syyllistyneen tuottamukselliseen rahanpesuun, sillä yhdistyksen toiminnassa ei ollut noudatettu riittävää varovaisuutta rikoksen estämiseksi piti ennallaan hovioikeuden tuomitseman yhteisöosakon määrän.²¹⁷

EU-oikeudessa ei ole säädetty tuottamuksellista rahanpesua rangaistavaksi, mutta rahanpesun ja terrorismin rahoittamista koskeva EU:n sääntely saa silti välillisesti rikosoikeudellista merkitystä arvioitaessa rahanpesulain soveltamisalaan kuuluvien toimijoiden rikosoikeudellista huolimattomuutta. Tämä johtuu siitä, että objektiivista huolellisuusvelvoitetta määrittää ilmoitusvelvollisissa oikeushenkilöissä ensisijaisesti rahanpesulaki,²¹⁸ joka perustuu EU-sääntelyyn²¹⁹. Esimerkiksi edellä käsitelty ilmoitusvelvollisuus epäilyttävästä liiketoiminnasta perustuu neljännen rahanpesudirektiivin²²⁰ 33 artiklaan²²¹.

Rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen torjunnan sääntely perustuu tänä päivänä vahvasti EU-oikeuteen. Sääntely koostuu useista direktiiveistä ja asetuksista, joilla ohjataan rahanpesun torjunnan sääntelyä jäsenmaissa. Suomessa vuonna 2017 säädetty laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä (444/2017, rahanpesulaki) säädettiin niin sanotun neljännen rahanpesudirektiivin täytäntöönpanemiseksi.²²² Sääntely kehittyi jatkuvasti, ja vuonna 2021 Euroopan komissio esitteli ehdotuksen kuudenneksi rahanpesudirektiiviksi, uudistuksia voimassa oleviin asetuksiin sekä ehdotuksen rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämiseen keskittyneen keskusviranomaisen perustamiseen EU-alueelle²²³.

²¹⁷ edilex.fi [<https://www-edilex-fi.ezproxy.ulapland.fi/kko/ennakkopaatokset/20210006?allWords=KKO+2021%3A6&offset=1&perpage=20&sort=relevance&searchSrc=1&advancedSearchKey=1092319>] (luettu 21.10.22) ja

Keskusrikospoliisi, 2021, s. 27 (luettu 28.10.22).

²¹⁸ *Frände* ym., 2020, s. 385–386 ja Hyttinen, 2021, s. 581.

²¹⁹ <https://rahanpesu.fi/lainsaadanto>, (luettu 29.8.2022).

²²⁰ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2015/849, annettu 20 päivänä toukokuuta 2015, rahoitusjärjestelmän käytön estämisestä rahanpesuun tai terrorismin rahoitukseen, Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) N:o 648/2012 muuttamisesta sekä Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2005/60/EY ja komission direktiivin 2006/70/EY kumoamisesta.

²²¹ HE 228/2016, s. 111.

²²² <https://rahanpesu.fi/lainsaadanto>, (luettu 29.8.2022).

²²³ Finanssivalvonta, uutiskooste 2/2021, 2021, s. 1–4, luettu 7.4.22.

Rahapesun sääntelyn painopiste on muuttunut merkittävästi sääntelyn alkuajoista, jolloin EU:n rahapesun vastaiseen toimintaan ei sisällynyt kriminalisointivelvoitteita²²⁴. Ensimmäinen ja toinen rahapesudirektiivi sisälsivät väljiä toimintavelvoitteita, joiden valvonta jätettiin jäsenmaiden autonomisesti hallinnoitaviksi. Tänä päivänä EU:n rahapesua koskeva sääntelyn painopiste on siirtynyt lainsäädännön edellyttämien torjuntamekanismien ylläpitämiseen, valvontaan ja sanktiointiin.²²⁵ EU:n rahapesua koskevan sääntelyn kehittämiseen vaikuttavat merkittävästi FATF:n kansainväliset suositukset²²⁶.

Ensimmäinen rahapesudirektiivi 91/308/ETY annettiin vuonna 1991. Rahapesun kriminalisointi oli vielä aluillaan, ja direktiivin keskeisiin vaatimuksiin kuului rahapesun tahallisen tekemuodon säätäminen rangaistavaksi jokaisessa jäsenmaassa. Jäsenvaltioiden tuli myös mm. velvoittaa luottolaitokset ja muut rahoituslaitokset tunnistamaan asiakkaansa ja velvoittaa rahoitusalan toimijat ilmoittamaan viranomaiselle rahapesuun viittaavasta toiminnasta.²²⁷ Toisella rahapesudirektiivillä mm. tarkennettiin vaatimuksia siitä, mitkä toimijat rahoitusalaalla ovat velvollisia ilmoittamaan epäilyttävästä liiketoiminnasta. Direktiivin velvoitteet ulotettiin esimerkiksi sijoituspalveluyrityksiin ja juridisia palveluita tuottavat henkilöihin²²⁸. Kolmannella rahapesudirektiivillä 2005/60/EY tarkennettiin asiakkaan tuntemisvelvollisuutta koskevaa sääntelyä. Direktiivillä säädettiin mm. tehostetusta tuntemisvelvollisuudesta poikkeuksellisen riskialttiiden asiakkaiden osalta. Tehostettuun tuntemisvelvollisuuteen kuului esimerkiksi sen tutkiminen, onko asiakas poliittisesti vaikutusvaltainen henkilö.²²⁹ Ensimmäinen, toinen ja kolmas rahapesudirektiivi eivät ole enää voimassa, vaan ne on korvattu uudemmallalla säätelyllä.

Neljäs rahapesudirektiivi (EU) 2015/849 ja viides rahapesudirektiivi (EU) 2018/843 edustavat voimassa olevaa EU-säätelyä koskien rahapesun ja terrorismin rahoituksen torjuntaa. Neljännellä rahapesudirektiivillä mm. säädettiin uudenlaisena velvoitteena elinkeinonharjoittajille velvollisuus riskiarvioin laatimiseen. Sääntelyn tavoitteena on kohdentaa torjuntatoimenpiteitä riskialttiisiin toimintoihin. Lain soveltamisalaan

---

²²⁴ *Melander*, 2015, s. 411.

²²⁵ *Van den Broek*, 2015, s. 39.

²²⁶ <https://rahanpesu.fi/lainsaadanto>, luettu 29.8.2022.

²²⁷ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2005/60/EY, annettu 26 päivänä lokakuuta 2005, rahoitusjärjestelmän käytön estämisestä rahapesutarkoituksiin sekä terrorismin rahoitukseen, johdantokappale 4.

²²⁸ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2001/97/EY, s. johdantokappaleet 1–20.

²²⁹ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2005/60/EY, johdantokappale 37.

kuuluvien toimijoiden tulee käyttää menettelytoimenpiteitä ja valvontaa, joka ottaa huomioon sen omaan toimintaympäristöön liittyvät tunnistetut riskit. Sääntelyllä pyritään yhä tehokkaampaan rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen torjuntaan ilman, että toimijoille syntyisi sääntelyn noudattamisesta kohtuuttomia kustannuksia. Neljännen rahanpesudirektiivin sääntely kehitti edelleen myös asiakkaan tuntemisvelvollisuutta ja tietoturvaan koskevia toimenpiteitä. Direktiivin täytäntöönpanemiseksi Suomessa säädettiin uusi rahanpesulaki vuonna 2017 ja laki rahanpesun selvityskeskuksesta (445/2017).²³⁰

Viidennellä rahanpesudirektiivillä tuotiin sääntelyn piiriin myös ne rahoitusalan toimijat, jotka hyödyntävät nykyaikaista teknologiaa, kuten virtuaalivaluutta. Lisäksi jäsenvaltioille asetettiin velvollisuus ottaa käyttöön automatisoituja järjestelmiä, joiden avulla viranomaisille voidaan toimittaa pankki- ja maksutilien haltijoita koskevia tietoja. Direktiivin täytäntöönpanemiseksi Suomessa mm. säädettiin laki virtuaalivaluutan tarjoajista (572/2019).²³¹

Kansallisella tasolla EU-lainsäädännön vaatimuksia on rahanpesulain lisäksi laitettu täytäntöön asetuksilla, kuten valtioneuvoston asetuksella menettelyistä asiakkaan tuntemiseksi ja riskitekijöistä rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisessä (929/2021) ja valtioneuvoston asetuksella poliittisesti vaikutusvaltaisista henkilöistä (610/2019). Rahanpesulain ulkopuolella EU-oikeuden asettamia velvoitteita on täytäntöön pantu esimerkiksi muutoksilla kaupparekisterilakiin (2.2.1979/129).²³²

Kaiken kaikkiaan rahanpesun- ja terrorismin torjuntaa koskeva kasvava sääntely luo ilmoitusvelvollisille monimutkaisen oikeudellisen toimintaympäristön, joka asettaa toiminnalle useita huolellisuusvelvoitteita. Vaikka rahanpesulain ilmoitusvelvoitteen laiminlyönti ei enää ole sellaisenaan rangaistavaa eikä velvollisuuden rikkominen automaattisesti merkitse nykylainsäädännön mukaan sitä, että ilmoitusvelvollinen syyllistyisi joka tahalliseen tai tuottamukselliseen rahanpesuun,²³³ voi selonotto-, ilmoitus- tai epäilyttävien liiketoimien keskeyttämisvelvoitteen laiminlyönti yhdessä muiden tapauskohtaisten seikkojen kanssa johtaa siihen, että toimintaa on törkeän huolimattontaa ja siten rangaistavaa tuottamuksellisena rahanpesuna. Se, mikä katsotaan

---

²³⁰ <https://rahanpesu.fi/lainsaadanto> (luettu 16.9.2022).

²³¹ <https://rahanpesu.fi/lainsaadanto>, luettu 16.9.2022.

²³² <https://rahanpesu.fi/lainsaadanto>, (luettu 16.9.2022).

²³³ HE 53/2002 vp, s.22.

epäilyttäväksi liiketoiminnaksi, määritellään tapauskohtaisesti verrattuna asiakkaan tavanomaiseen liiketoimintaan.

5 KOKONAISARVIOINNIN ONGELMAKOHDAT

5.1 Merkityksellisempänä arvostelukriteerinä riskinoton tietoisuus

Rikoslain kokonaisuudistusta koskevassa hallituksen esityksessä tavallista tuottamusta kuvaillaan yksikertaisesti huolimattomuudeksi. Törkeä tuottamus sisältää piirteitä, jotka menevät pidemmälle kuin huolimattomuus: tekijä suhtautuu toimiinsa ovat piittaamattomasti tai välinpitämättömästi. Viitteitä törkeän huolimattomasta toiminnasta ovat hyvin tärkeiden huolellisuusvelvoitteiden rikkominen tavalla, joka osoittaa erityistä välinpitämättömyyttä näitä velvoitteita kohtaan ja tietoinen riskinotto, joka ei kuitenkaan ole tahallisuutta.²³⁴

Rahanpesurikoksia arvioitaessa on erityisen merkityksellistä, kuinka vahvasti tekijä on mieltänyt ryhtyvänsä rikoshyötyyn, koska se määrittää vahvasti sitä, katsotaanko teko tahalliseksi vai tuottamukselliseksi²³⁵. Jos tekijä pitää mahdollisuutta rikoshyötyyn ryhtymisestä liian todennäköisenä (yli 50 % todennäköisyys), tulee teosta tahallinen. Teko voidaan syyksilukea tahallisena myös tilanteissa, joissa tekijä ei pidä rikoshyötyyn ryhtymistä näin todennäköisenä, mutta tekijän tietämättömyys on tahallista ja itse aiheutettua selvitysvelvollisuuden laiminlyöntiä.²³⁶ Toisaalta, jos epäily rikoshyötyyn ryhtymisestä on liian vähäinen, tekijän tuottamus ei ole törkeää ja teon syyksilukeminen tuottamuksellisena rahanpesuna rajautuu pois.²³⁷

Tuottamuksen törkeys määritetään kokonaisarvostelulla, jossa tuomioistuin ottaa huomioon RL 3:7 2 momentissa luetellut edellytykset eli rikotun huolellisuusvelvollisuuden merkittävyyden, vaarannettujen etujen tärkeyden, loukkauksen todennäköisyyden, riskinoton tietoisuuden sekä muut tekoon ja tekijään liittyvät olosuhteet. Lähtökohtaisesti kriteereillä on yhtäläinen painoarvo, mutta käytännössä asia ei ole näin yksinkertainen, sillä arvioinnissa tulee ottaa huomioon kunkin rikostyyppin erityispiirteet. Tuottamuksellisen rahanpesun osalta riskinoton tietoisuudella on erityinen painoarvo²³⁸.

---

²³⁴ HE 94/1993, s. 88.

²³⁵ Hyttinen, 2021, s. 586.

²³⁶ Piippo, 2019, s. 28.

²³⁷ Hyttinen, 2021, s. 586.

²³⁸ Hyttinen, 2021, s. 582. ja s. 585.

Rikotun huolellisuusvelvoitteen merkityksellä on olennainen vaikutus teon kokonaisarvioinnissa. Mitä tärkeemmän huolellisuusvelvoitteen rikkomisesta on kysymys ja mitä olennaisemmalla tavalla velvoitetta rikotaan, sitä todennäköisemmin kyse on tietoisesta ja epätavanomaisen törkeästä riskinotosta.²³⁹ Huolellisuusvelvoitteen merkitys korostuu arviointikriteerinä, kun arvioidaan rahanpesulain alaisten toimijoiden toiminnan huolimattomuutta. Kun kyseessä on yksityishenkilö, jolla ei ole rahanpesulain mukaista ilmoitusvelvollisuutta, kriteerin merkitys on huomattavasti pienempi.²⁴⁰ Tämän voidaan katsoa johtuvan siitä, että yksityishenkilöiden toimintaa eivät ohjaa lakiin ja esimerkiksi alalla noudatettavaan käytäntöön liittyvät määräykset, joiden rikkominen ilmentäisi lähtökohtaisesti tietynasteista huolimattomuutta.

Vaarannettujen etujen tärkeys koskee suojeleuintressien tärkeyttä. Kriteerin mukaan, mitä vakavampi aiheutunut vahinkoseuraamus on, sitä lähempänä ollaan törkeää tuottamusta. Rahanpesun osalta aiheutuneella vahinkoseuraamuksella viitataan lailliselle talousjärjestelmälle aiheutuneeseen vahinkoon eli pestyn rikoshyödyn määrään. Koska kyse on kokonaisarvioinnista, törkeälle tuottamukselle ei voida asettaa euromääräistä rajaa.²⁴¹ Euromääräisen rajan määrittämättä jättäminen on ymmärrettävää, kun otetaan huomioon rahanpesun sääntelyn muuttuneet tavoitteet. Sääntelyn alkuperäisenä tarkoituksena on ollut vaikeuttaa ja estää järjestäytyneen rikollisuuden toimintaa liittyen erityisesti huumekauppaan. Nykyään sääntelyllä pyritään kontrolloimaan sekä kansainvälistä rahanpesua että niin sanottua pikkurikollisuutta, jossa rikoksella saadun omaisuuden arvo on muutamia kymmeniä euroja.²⁴² Kainuun käräjäoikeuden 11.3.2014 antamassa ratkaisussa²⁴³ vähäinen taloudellinen intressi ei estänyt teon allokoitumista törkeään huolimattomuuden puolelle. Ratkaisevana arviointikriteerinä käräjäoikeus piti riskinoton tietoisuutta.

Vastaajia A ja B syytettiin rahanpesusta. A oli ostanut esirikoksen tekijöiltä 529 € arvoisen Nokia-älypuhelimien, jonka hän oli myynyt edelleen B:lle. A maksoi esirikoksen tekijöille kyseisestä puhelimesta 300 € ja myi sen B:lle 320 € hintaan. Tämän lisäksi A välitti 600 € arvoisen Samsung-älypuhelimien esirikoksen tekijöiltä B:lle ottaen toiminnasta 50 € palkkion. Samsung-älypuhelin myyntihinta

---

²³⁹ Nuutila, 1996, s. 600.

²⁴⁰ Hyttinen, 2021, s. 582.

²⁴¹ Hyttinen, 2021, s. 582.

²⁴² Hyttinen, 2021, s. 23.

²⁴³ Kainuun KäO 11.3.2014 R 13/1046.

B:lle oli 350 €. Kummankin puhelimen myyntihinta oli noin 40 % markkinahintaa alhaisempi.

Tuomioistuin katsoi, että asiassa ei ollut esitetty näyttöä siitä, että vastaajat olisivat tienneet, että esirikoksen tekijä oli hankkinut puhelimet pakottamisella. Näyttöä ei ollut esitetty myöskään siitä, että vastaajat olisivat tahallisesti pyrkineet häivyttämään puhelimien alkuperän. Vastaajien toiminta oli törkeän tuottamuksellista, koska puhelinkauppa oli tehty tavanomaisesta poikkeavalla tavalla ja vastaajilla oli sen vuoksi syy epäillä omaisuuden alkuperää.²⁴⁴

Toisaalta merkittävä taloudellinen intressi ei automaattisesti tarkoita tekijän toimineen törkeän huolimattomasti. Helsingin käräjäoikeuden 4.6.2010 antamassa ratkaisussa²⁴⁵ tekijän huolimattomuuden katsottiin olevan tavanomaista, vaikka vastaanotetun varallisuuden määrä ylitti 100 000 euroa.

Vastaaja A työskenteli Y Oy:ssä kolikonpakkaajana ja asui yhdessä B:n kanssa. B käytti määräysvaltaa yhtiössä yhdessä C:n kanssa, joiden määräyksien mukaan A oli vastaanottanut pankkitililleen ja siirtänyt toisille henkilöille velallisen epärehellisyydellä saatuja varoja 107 650,59 euroa. Varojen siirrot oli tehty pitkän ajan kuluessa. A oli siinä uskossa, että varoja käytettiin yhtiön liiketoimintaan.

Tuomioistuimen mukaan asiassa ei esitetty näyttöä, että A olisi ollut tietoinen yhtiön taloudellisesta tilanteesta tai sen toiminnassa tapahtuneista rikoksista, vaikka hän asui yhdessä B:n kanssa. Useat todistajat kuvailivat yhtiön toimintaa menestyksekkääksi, mikä tuomioistuimen mukaan vahvisti A:n kertomusta siitä, ettei ollut tietoinen yhtiön taloudellisista ongelmista.

Tuomioistuin katsoi A:n toiminnan olleen varomatonta, mutta ei törkeän huolimattomaa. A:lla ei ollut kokemusta liike-elämästä eikä sen vuoksi edellytyksiä arvioida rahansiirtojen merkitystä ja hän oli noudattanut työnantajansa määräyksiä.²⁴⁶

Rahanpesurikoksissa loukkauksen todennäköisyys ei ole yhtä tärkeä peruste kuin esimerkiksi liikenteen vaarantamisessa (RL 23:1 ja RL 23:2). Loukkauksen syntymisen todennäköisyyttä arvioidessa on otettava huomioon, kuinka todennäköinen loukkaus oli tekohetkellä. Jos vahinkoseuraus on todennäköisempi, on kokonaisarvioinnissa suurempi mahdollisuus, että teko katsotaan törkeäksi ja päinvastoin. Tämän kriteerin merkitys

---

²⁴⁴ Keskusrikospoliisi, 2016, s.108 (luettu 28.10.22).

²⁴⁵ Helsingin KäO 4.6.2010 R 09/1597.

²⁴⁶ Keskusrikospoliisi, 2016, s. 93 (luettu 28.10.22).

rahanpesukontekstissa on epäselvä ja eikä sillä ole katsottu juurikaan olevan painoarvoa koskien tuottamuksellista rahanpesua.²⁴⁷

Riskinoton tietoisuus on neljäs ja rahanpesurikoksissa merkityksellisin arviointikriteeri. Käytännössä kriteeri viittaa siihen, kuinka piittaamattomasti tekijä on suhtautunut vastaanottamansa omaisuuden alkuperään. Esimerkiksi henkilön toiminta on moitittavampaa, jos hänellä on ollut olosuhteiden perustella hyvä syy epäillä ryhtyvänsä rikoshiötyyn kuin tilanteessa, jossa henkilöllä ei ole ollut vastaavanlaisia epäilyksiä.²⁴⁸ Seuraavassa ratkaisussa tekijän katsottiin suhtautuneen piittaamattomasti siihen mahdollisuuteen, että varallisuuden alkuperä voi olla rikollinen.

Pirkanmaan käräjäoikeuden 12.2.2010 antamassa tuomiossa²⁴⁹, esirikokseen läheisessä suhteessa oleva vastaaja tuomittiin tuottamuksellisesta rahanpesusta. Vastaaja oli ottanut vastaan pojaltaan 11.760 euroa. Osa varallisuudesta oli käytetty velkojen maksuun ja loput oli palautettu esirikoksen pojan pankkitilille. Vastaajan oli tietoinen, että hänen poikansa toi huumeita Ruotsista Suomeen ja siitä, että hänellä on rikosrekisterimerkintöjä. Vastaaja oli myös tietoinen siitä, että esirikoksen tekijä oli pyytänyt palauttaman varat hänen pankkitilillensä velkojen maksun jälkeen. Vastaaja oli kysynyt esirikoksen tekijältä varojen alkuperästä, mutta ei ollut saanut kysymykseensä vastausta. Tuomioistuimen mukaan jäi näyttämättä, että vastaaja olisi ollut tietoinen varojen olleen peräisin huumausainekaupasta, mutta edellä mainittujen seikkojen vuoksi hänellä oli perustelu syy epäillä tätä. Vastaajan menettely katsottiin törkeän huolimattomaksi.

²⁵⁰

Tuottamuksen moitittavuuden arviointiin vaikuttaa, katsotaanko sen olevan tietoista vai tiedostamatonta²⁵¹. Tuottamus on tietoista, kun tekijä ottaa tietoisesti riskin siitä, että tunnusmerkistön mukainen seuraus voi toteutua. Tekijällä on kyky ja mahdollisuus toimia toisin, mutta hän valitsee toimia huolimattomalla tavalla²⁵² ja välittämättä tiedostetuista riskeistä²⁵³. Törkeä huolimattomuus on tyypillisesti tiedostettua tuottamusta, joka

---

²⁴⁷ Hyttinen, 2021, s. 582.

²⁴⁸ Hyttinen, 2021, s. 585.

²⁴⁹ Pirkanmaan KäO 12.2.2010 R 10/72.

²⁵⁰ Keskusrikospoliisi, 2016, s. 73 (luettu 28.10.22).

²⁵¹ Lappi-Seppälä ym., 2004, kappale I yleisiä kysymyksiä, 2. Rikosoikeudellisen vastuun yleistä edellytyksistä, alakappale: Tuottamus (RL 3:7).

²⁵² Santala, 2012, s. 54.

²⁵³ HE 94/1993, s. 88.

lähestyy tahallisuutta²⁵⁴. Kuitenkin Pohjoismaissa yleisesti hyväksyn kannan mukaan myös tiedostamaton tuottamus voi olla törkeää,²⁵⁵ vaikka se on harvinaista²⁵⁶.

Santalan mukaan Nuutila perustelee vastuun tiedottomasta tuottamuksesta ryhtymistuottamuksen avulla: mikäli tekijällä oli tekoon ryhtyessään tilaisuus ja kyky havaita, että tunnusmerkistön mukainen seuraus voi aiheutua ja hänen olisi se myös pitänyt havaita, syyllistyy hän ryhtymistuottamukseen.²⁵⁷ Santalan mukaan Nuutila käyttää niin kutsuttua käyttämättömän toimintapotentiaalin käsitettä ryhtymistuottamuksen yhteydessä kuvaamaan sitä, olisiko tekijä voinut havaita oman kyvyttömyytensä tehtävään ja tekoonsa sisältyvät riskit. Käsitettä sovellettaessa tekijän subjektiivisina ominaisuuksina otetaan huomioon tekijän fyysiset ja psyykkiset ominaisuudet, kuten esimerkiksi ikä, kehitysvammaisuus ja vammat. Hankituista ominaisuuksista relevantteja ovat tekijän tieto, taito, koulutus ja kokemus aiheesta. Näiden lisäksi otetaan huomioon tilanteen kiireellisyys ja tekijän mahdollinen pelko ja hämmennys. Käyttämättömän toimintapotentiaaliin liittyvät kysymyksenasettelu on, olisiko tekijä toiminut toisin, jos hän olisi käyttänyt normaalisti käytettävissään olevia kykyjään rikoksentekehetyksellä. Tekijän toiminnan rangaistavuus perustuu siihen, että hän ei käyttänyt seurauksen estämiseen niitä kaikkia kykyjä ja valmiuksia, joita hänellä on. Nuutila käyttää ilmaiseen käsitteen sisällön tiivistettynä tarkoittavan, että tekijän tulee ”käyttää päätään.”²⁵⁸ Oikeuskirjallisuudessa käsitteen käytännön soveltamisala on Santalan mukaan kapea²⁵⁹. Se teoriassa kuvaa tuottamuksellista rahanpesua koskevaa tuottamuksen arviointia kuitenkin osuvasti.

Tiedostetun ja tiedostamattoman tuottamuksen merkityksestä törkeysarvostelussa on esitetty oikeuskirjallisuudessa eri näkökantoja. Nuutilan mukaan tietoista tuottamusta ei tulisi pitää ratkaisevana kriteerinä huolimattomuuden törkeyttä arvostellessa²⁶⁰. Nuutila esittää, että Fränden mukaan kysymys tiedottoman tuottamuksen kuulumisesta törkeään tuottamuksen alaan ei ole järin merkittävä käytännössä, koska törkeä riskinotto on lähes aina tietoista.²⁶¹

---

²⁵⁴ Nuutila, 1996, s. 599.

²⁵⁵ Nuutila, 1996, s. 599.

²⁵⁶ Hyttinen, 2021, s. 598.

²⁵⁷ Santala, 2012, s. 54.

²⁵⁸ Santala, 2012, s. 54.

²⁵⁹ Santala, 2012, s. 59.

²⁶⁰ Nuutila, 1996, s. 600.

²⁶¹ Nuutila, 1996, s. 598.

Viides arviointikriteeri on muut tekoon ja tekijään liittyvät olosuhteet. Painoarvoa voidaan antaa esimerkiksi esirikoksen tekijän ja rahanpesusta syytetyn väliselle suhteelle. Jos suhde on normaalia läheisempi, tämä tarkoittaa lähtökohtaisesti, että rahanpesusta syytetyllä on keskivertoa parempaa tietoa varallisuuden alkuperästä.²⁶² Tällöin on myös suurempi mahdollisuus sille, että tekijän riskinotto ja siten tuottamus on tietoista ja siten moitittavampaa.

Helsingin hovioikeuden 8.11.2012 antamassa ratkaisussa²⁶³ merkitystä annettiin esirikoksen tekijän ja rahanpesijän läheiselle suhteelle aviopuolisoina sekä esirikoksen asianomistajan ja rahanpesijän sukulaissuhteelle. Esirikoksen tekijä A oli kavaltanut varoja työnantajaltaan 8 vuoden ajan ja valehdellut puolisolleen vastaaja B:lle palkkansa ja työtehtävänsä, minkä vuoksi vastaaja B oli siinä uskossa, että hänen aviovaimonsa A ansaitsi noin 3000 euroa kuussa. A oli huolehtinut perheen päivittäisistä kuluista, lomamatkojen maksamisesta, remonttikustannuksista ja siirtänyt B:n tilille yhteensä noin 74 500 euroa. Tuomioistuin katsoi, että B ei ollut tietoinen A:n kavallusrikoksesta, mutta hänen olisi tullut ymmärtää, että A:n varallisuus ei tilisiirtojen jälkeen olisi tullut riittää remonttien ja muiden ylimääräisten kustannusten kattamiseen. Erityistä painoarvoa katsottiin olevan A:n ja B:n läheisellä suhteella ja sille, että A:n työnantaja oli B:n sukulainen. Tuomioistuin katsoi B:n toimineen törkeän huolimattomasti vastaanottaessaan tilisiirtoja A:lta.²⁶⁴

Helsingin hovioikeuden 29.2.2012 antamassa ratkaisussa²⁶⁵ ratkaisevaksi nousi vastaajan puolison osallisuus rikolliseen toimintaan. Esirikoksen tekijä A pyysi vastaaja B:tä lähettämään tämän puolelta rahaa kolmannen henkilön kautta Dominikaaniseen tasavaltaan A:n äidille. A oli perustellut pyyntöään sillä, ettei itse pysty lähettämään rahaa henkilökohtaisten euromääräisten rajojen täytyttyä. B:n puoliso C oli mukana laittomassa huumausainekaupassa, ja A oli tämän tuttu. Tuomioistuin katsoi, että ottaen huomioon B:n läheisen suhteen C:n, hänellä oli jonkinasteinen tietoisuus myös A:n osallisuudesta huumausainekauppaan. B:n katsottiin menetelleen törkeän huolimattomasti ryhtyessään varojen siirtoon.²⁶⁶

---

²⁶² Hyttinen, 2021, s. 585.

²⁶³ Helsingin HO 8.11.2012 R 11/3406.

²⁶⁴ Keskusrikospoliisi, 2016, s. 86–87 (luettu 28.10.22).

²⁶⁵ Helsingin HO 29.2.2012 R 11/645.

²⁶⁶ Keskusrikospoliisi, 2016, s. 69–70 (luettu 28.10.22).

5.2 Objektiivisen ja subjektiivisen huolimattomuuden painotus

Teon ja tekijän huolimattomuus painottuvat eri tavoin kokonaisarvioinnissa. Tyypillisesti törkeä huolimattomuus ilmenee kahdella tavalla: tärkeää objektiivista huolellisuusvelvoitetta on rikottu merkittävästi, mutta tekijän subjektiivinen huolimattomuus on tavanomaista. Toinen vaihtoehto on, että tavanomaista objektiivista huolellisuusvelvoitetta rikottu, mutta riskinotto on selvästi tietoista ja epätavanomaista.²⁶⁷ Koska ilmoitusvelvollisten ja esirikoksen taloudellisesta tilanteesta erityistieto omaavien yksityishenkilöiden objektiivinen huolellisuusvelvoite on lähtökohtaisesti korkeammalla tasolla kuin sen ulkopuolisten toimijoiden, teoriassa vähäisempi subjektiivinen tuottamus riittää teon allokoitumiseen törkeäksi. Muiden toimijoiden osalta subjektiivisen tuottamuksen tulisi teoriassa taas olla suurempaa, koska objektiivisen huolellisuusvelvoitteen merkitys on vähäisempi. On korotettava, että kyse on teoriasta, ei käytännön ratkaisutoiminnassa ilmenneestä periaatteesta.

Huolimattomuuden ei tyypillisesti katsota olevan törkeää, kun rikottu objektiivinen huolellisuusvelvoite on merkitykseltään tavanomainen ja tekijän toiminta on tavanomaista huolimattomampaa, mutta riskinotto ei ole epätavanomaista. Vaihtoehtoisesti rikottu huolellisuusvelvoite voi olla merkitykseltään tavanomaista suurempi, mutta tekijän toiminta osoittaa vain tavanomaista huolimattomuutta.²⁶⁸ Seuraavissa tapauksissa tuomioistuimien ei pitänyt tekijöiden huolimattomuutta törkeänä. Koska kyseessä olevat tekijät ovat yksityishenkilöitä, jolla ei ole rahanpesulain mukaista ilmoitusvelvollisuutta, on perustelua luokitella huolellisuusvelvoitteen merkitys kokonaisarvostelussa lähtökohtaisesti tavanomaiseksi.²⁶⁹

Vantaan käräjäoikeuden 17.2.2011 antamassa ratkaisussa²⁷⁰ tekijän toimintaa pidettiin varomattomana, mutta ei törkeän huolimattomana. Esirikoksen tekijä E oli pyytänyt ystäväänsä D:tä lähettämään 2900 euroa hänen puolestaan Dominikaaniseen tasavaltaan. E oli selittänyt D:lle varojen menevän E:n poikaystävän siskolle. D suostui lähettämään varat. Varat olivat peräisin kolmannen henkilön F:n rikollisesta toiminnasta. Tuomioistuimen näkemyksen mukaan D ei ollut läheinen E: tai F:n kanssa, eikä asiassa ollut tullut esille seikkoja,

²⁶⁷ Nuutila, 1996, s. 601. Nuutilalaisittain subjektiivisesta huolimattomuudesta käytetään käsitettä tekijän huolimattomuus ja objektiivisesta huolellisuusvelvoitteesta käsitettä teon huolimattomuus.

²⁶⁸ Nuutila, 1996, s. 601.

²⁶⁹ Hyttinen, 2021, s. 582.

²⁷⁰ Vantaan KäO 17.2.2011 R 10/3454.

jotka viittaisivat siihen, että D:n olisi tullut tietää F:n toimista. Tuomioistuin piti D:n toimintaa varomattomana, mutta ei törkeän huolimattomana.²⁷¹

Rovaniemen hovioikeuden 7.4.2006 antamassa ratkaisussa²⁷² vastaaja A oli ottanut esirikoksen tekijä B:ltä vastaan noin 4600 euroa. B oli lähettänyt varat B:n pankkitilille, A oli nostanut varat tililtään ja antanut varallisuuden käteisenä takaisin B:lle. A:n kertomuksen mukaan hänen oli suostunut toimintaan sillä perusteella, että B ei pystynyt tekemään lisää käteisnostoja omalta pankkitililtään. Tuomioistuin piti uskottavana, että B ajatteli asiassa olevan kyse oli B:n saaneista perintörahoista, eikä pitänyt omaisuuden alkuperän selvittämättä jättämistä tämän vuoksi törkeän huolimattomana.²⁷³

Tekijöitä, jotka voivat sulkea pois törkeän tuottamuksen ja puoltaa huolimattomuuden arvioimista tavanmaisena (silloinkin törkeää huolellisuusvelvollisuutta on rikottu ja aiheutettu erittäin suuri vaara seurauksen synnylle) ovat esimerkiksi hämmennys, pelko ja hätäntyminen.²⁷⁴ Näkökanta on linjassa Nuutilan tavassa arvioida tuottamusta korostaen tekijän yksilöllisiä ominaisuuksia. Tutkimusaineistosta ei ole löydettävissä ratkaisua, joissa olisi vastaavanlaista tilannetta olisi arvioitu tuottamuksellisen rahanpesun osalta. Tutkimusmateriaalissa tekijän subjektiivisista ominaisuuksista annettu merkitystä lähinnä erityistietämykselle esim. toimialasta tai esirikokseen tekijän henkilökohtaisista olosuhteista kuten rikollisesta elämäntavasta.²⁷⁵

Joka tapauksessa kokonaisarvostelu tulisi tehdä laajasta aikaperspektiivistä. Tämä tarkoittaisi käytännössä sitä, että lyhytaikaisen huolimattomuuden puoltaminen toteaminen törkeäksi vaatii erityisen törkeää huolimattomuutta. Tämän lisäksi sekä tekijän että teon huolimattomuuden tulee ylittää tietty minimitaso. Nuutilan mukaan tämä tarkoittaa sitä, että tuottamusta ei tulisi pitää törkeänä ainoastaan teon huolimattomuuden tai tekijän huolimattomuuden perusteella.²⁷⁶

Edellä esitetty jaottelu siitä, miten tekijän ja teon huolimattomuus painottuvat kokonaisarvioinnissa, ei ole täysin soveltuva kaikkiin oikeushenkilön rangaistusvastuuta koskeviin tilanteisiin. Kun on kyse organisaatiohuolimattomuudesta, tekijä ei välttämättä ole tiedossa ja tuottamusarviointi perustetaan lähtökohtaisesti objektiivisen huolellisuusvelvoitteeseen sekä siihen, miten oikeushenkilössä on varmistuttu siitä, että

²⁷¹ Keskusrikospoliisi, 2016, s. 69 (luettu 28.10.22).

²⁷² Rovaniemen HO 7.4.2006 R 05/1160.

²⁷³ Keskusrikospoliisi, 2016, s. 87–88 (luettu 28.10.22).

²⁷⁴ Nuutila, 1996, s. 606–607.

²⁷⁵ Keskusrikospoliisi, 2016 ja 2021 (luettu 28.10.22).

²⁷⁶ Nuutila, 1996, s. 606.

huolellisuusvelvoitetta noudatetaan.²⁷⁷ Anonyymissä tuottamuksessa tekijä ei ole ollenkaan tiedossa²⁷⁸. Tällöin tuottamusta voidaan teoreettisesti pitää törkeänä pelkästään ”teon huolimattomuuden perusteella”.

5.3 Soveltamisalan yleisten suuntaviivojen etsiminen oikeuskäytännön avulla

Törkeän tuottamuksen merkityssisällöstä ei voida antaa tarkkaa kuvausta, sillä tuottamusarviointi on aina tapauskohtaista. Tutkimusaineistossa tuomioistuimet ovat päätyneet samankaltaisissa tilanteissa eri päätelmiin jopa siitä, onko toiminta rangaistavaa tahallisenä, tuottamuksellisenä vai rankaisematonta.²⁷⁹ Tuottamuksellisen rahanpesun oikeuskäytäntö on ja oikeuskirjallisuuden mukaan hyvin tapauskohtaista ja tutkimusaineisto tukee tätä väitettä²⁸⁰.

Jotta törkeän tuottamuksen merkityssisällölle voitaisiin antaa selkeämpiä suuntaviivoja, edellyttäisi se laajaa oikeuskäytännön kartoittamista mahdollisten säännönmukaisuuksien paikantamiseksi. Tässä tutkimuksessa käytetty aineisto ei ole riittävän laaja täyttämään näitä vaatimuksia, vaikka siitä voidaan vetää jotain yksittäisiä johtopäätöksiä liittyen tiettyihin olosuhteisiin – esimerkiksi sen, että seurustelusuhde ei välttämättä merkitse sitä, että puoliso olisi tietoinen toisen harjoittamasta laittomasta huumekaupasta²⁸¹. Tuottamuksellista rahanpesua koskevaa korkeimman oikeuden käytäntöä on myös saatavilla vähäisesti. Tähän mennessä ratkaisuja on annettu yksi (KKO 2021:6). Ilman korkeimman oikeuden ratkaisukäytäntöä ja laajaa aineistoa alioikeuksien ratkaisukäytännöstä, joita voisi verrata toisiinsa ja oikeuskirjallisuuteen, jää tutkimus melko teoreettiselle tasolle.

Teoreettisesti toimijat, jotka voivat syyllistyä tuottamukselliseen rahanpesuun, ovat ryhmiteltävissä neljään ryhmään niitä koskeva huolellisuusvelvoitteen yleisen sisällön perusteella. Tämä perustuu siihen, että hallituksen esityksen ja perusteella ilmoitusvelvollisten ja esirikoksen tekijän henkilökohtaisista olosuhteista tietoisten luonnollisten henkilöiden huolellisuusvelvoite on korotetulla tasolla verrattuna muihin

---

²⁷⁷ Oikeusministeriö, 2020, s. 16 (luettu 3.10.22).

²⁷⁸ HE 95/1993 vp, s. 17.

²⁷⁹ Etelä-Pohjanmaan KäO 29.6.2010 R 10/859, Helsingin KäO 28.5.2012 R 11/10215 ja Helsingin KäO 6.3.2009 R 08/10281. Ks. kappale 3.1.

²⁸⁰ Hyttinen, 2021, s. 581.

²⁸¹ Helsingin HO 29.2.2012 R 11/645.

toimijoihin.²⁸² Luokittelun perusteena on lisäksi se, että kokonaisarvostelussa ei-ilmoitusvelvollisten huolellisuusvelvoite katsotaan merkitykseltään vähäisemmäksi²⁸³.

Ensimmäinen ryhmä on oikeushenkilöt, jotka ovat ilmoitusvelvollisia rahanpesulain mukaan. Tämän ryhmän osalta objektiivinen huolellisuusvelvoite on korkeimmalla tasolla ja todennäköisesti kaikista helpoiten määriteltävissä, sillä se määrittyy ensisijaisesti rahanpesulain mukaisesti²⁸⁴. Lisäksi ryhmän objektiivista huolellisuusvelvoitetta määrittelee (kuten muitakin oikeushenkilöitä) oikeushenkilötyyppiä koskeva sääntely, alan käytännöt ja toimijan sisäiset normit²⁸⁵. Ryhmän objektiivinen huolellisuusvelvoite muodostuu kirjotetuista normeista tai määräyksistä, ja teoriassa tämä helpottaa objektiivisen huolellisuusvelvoitteen määrittämistä. Toisaalta laiminlyöntiä täyttää rahanpesulain selvitys- ja selonottovelvoitteita saatetaan tuomioistuimessa arvioida joko tahallisenä selonottovelvollisuuden laiminlyöntinä tai tuottamuksellisenä tekona tapauksesta riippuen²⁸⁶. Lisäksi oikeushenkilön rangaistusvastuu voi tehdä tuottamusarvioinnista monimutkaisempaa.

Toinen ryhmä ovat oikeushenkilöt, jotka ovat rahanpesulain soveltamisalan ulkopuolella. Näiden toimijoiden osalta huolellisuusvelvoitetta määrittävät oikeushenkilötyyppiä ja alaa koskeva sääntely kuten ilmoitusvelvollisillakin, mutta rahanpesun osalta huolellisuusvelvoite on muodostettava soveltamalla huolellisen toimijan mallia²⁸⁷. Tutkimusaineissa tämän ryhmän huolellisuusvelvoitetta arvioitiin Vaasan hovioikeuden 30.4.2015 antamassa ratkaisussa²⁸⁸.

Kolmas ryhmä on luonnolliset henkilöt, joilla on tietoa esimerkiksi esirikoksen tekijän rikollisesta elämäntavasta. Huolellisuusvelvollisuuden merkittävyys ei kuitenkaan asetu kokonaisarvostelussa yhtä korkealle tasolle kuin ilmoitusvelvollisten oikeushenkilöiden osalta, koska kyseessä ei ole ilmoitusvelvollinen toimija. Objektiivinen huolellisuusvelvoite muodostetaan huolellisen toimijan mallin mukaisesti kuten edeltävässä ryhmässä.²⁸⁹ Neljännen ryhmän muodostavat luonnolliset henkilöt, joilla ei ole erityistietoa esirikoksen tekijän elämäntavasta. Tällä ryhmällä ei ole korotettua

---

²⁸² HE 53/2002 vp, s.37–38.

²⁸³ Hyttinen, 2021, s. 582.

²⁸⁴ Hyttinen, 2021, s. 581.

²⁸⁵ Frände ym., 2020, s. 385–386.

²⁸⁶ Hyttinen, 2021, s. 595–596.

²⁸⁷ Hyttinen, 2021, s. 580.

²⁸⁸ Vaasan HO 30.4.2015 R 12/961

²⁸⁹ Hyttinen, 2021, s. 580–582.

huolellisuusvelvollisuutta ja objektiivinen huolellisuusvelvoite arvioidaan huolellisen toimijan mallin mukaisesti kuten edellisenkin.

Teoreettisesti tuottamuksellisen rahanpesun tunnusmerkistö täytyisi helpoiten ensimmäisen ryhmän kohdalla, sillä kokonaisarvioinnissa merkittävään huolellisuusvelvoitteen rikkominen vain tavanomaisesta tuottamuksesta voi johtaa siihen, että tekoa pidetään törkeän tuottamuksellisena²⁹⁰. Tutkimusaineistossa ei kuitenkaan ilmennyt yhtään tapausta, joissa ilmoitusvelvollinen olisi tuomittu tuottamuksellisesta rahanpesusta. Tutkimusaineiston suppeudesta johtuen tästä ei voi tehdä pitkälle meneviä johtopäätöksiä tuottamuksellisen rahanpesurikosten yleisyydestä kussakin ryhmässä. On selvää, että tässä viiteryhmässä toiminnan lainmukaisuuteen ja sisäiseen valvontaan panostetaan erityisen paljon, mikä estää väärinkäytöksiä.

Suurin osa tapauksista koski kahta viimeistä ryhmää eli yksityishenkilöitä. Teoriassa varsinkin yksityishenkilöiden, joilla ei ole korotettua huolellisuusvelvollisuutta, olisi vaikein syyllistyä tuottamukselliseen rahanpesuun. Ryhmän objektiivisen huolellisuusvelvoitteen taso on muihin ryhmiin verrattuna kaikista alhaisin, eli teon allokoituminen törkeäksi vaatii kokonaisarvostelun periaatteiden mukaan erityistä piittaamattomuutta²⁹¹. Esimerkkinä tästä voidaan mainita Etelä-Pohjanmaan käräjäoikeuden 29.6.2010 antama ratkaisu (drno R 10/859), jossa vastaaja tuomittiin tuottamuksellisesta rahanpesusta otettuaan vastaan työtarjouksen, jonka sisältönä oli varallisuuden välittäminen ulkomaille oman pankkitilin kautta. Luonnollisten henkilöiden osalta, joilla on korotettu huolellisuusvelvollisuus, erityistä piittaamattomuutta osoitti Pirkanmaan käräjäoikeuden 12.2.2010 antaman ratkaisun²⁹² mukaan se, että tekijän vastaanotti varallisuutta pojaltaan, jonka tiesi olevan osallinen laittomaan huumausainekauppaan.

Teoriassa ryhmien sisällä objektiivisen huolellisuusvelvoitteen taso ei eroa merkittävästi toisistaan ja tuottamuksen merkityssisällöstä olisi helpointa luoda yleisiä suuntaviivoja siten, että vertailisi ratkaisuja kunkin ryhmän sisällä. Tämä vaatisi merkittävää oikeuskäytännön kartoittamista, mikäli ratkaisuja edes on olemassa riittävästi kaikista

---

²⁹⁰ Nuutila, 1996, s. 601. Nuutilalaisittain subjektiivisesta huolimattomuudesta käytetään käsitettä tekijän huolimattomuus ja objektiivisesta huolellisuusvelvoitteesta käsitettä teon huolimattomuus.

²⁹¹ Nuutila, 1996, s. 601.

²⁹² Pirkanmaan KäO 12.2.2010 R 10/72.

ryhmistä. On myös mahdollista, että kaikki tilanteet eivät ryhmänkään kesken olisi vertailukelpoisia eikä yleisiä suuntaviivoja löytyisi.

Oikeuskirjallisuudessa on esitetty hiljattain kanta, että tuottamus on liian kontekstisidonnainen instituutio kuvattavaksi yleispätevästi ja ainoa lainkäyttäjälle hyötyä tuova tuottamuksen määritelmä sisältää ainoastaan perustavanlaatuisia rajanvetoja tuottamuksen sisällöstä ja tulkinnasta²⁹³. Yhdyn tähän kannanottoon tietyltä osin, mutta katson että on mahdollista osoittaa jotain yleislaatuisia päätelmiä törkeän tuottamuksen merkityssisällöstä tämän tutkimusaineiston pohjalta sen suppeudesta huolimatta. Esimerkiksi yksityishenkilöiden on syytä suhtautua epäilevästi tilanteisiin, joissa kuka tahansa pyytää välittämään rahaa kolmannelle henkilölle oman pankkitilin kautta tai lähettämään rahaa ulkomaille, varsinkin palkkiota vastaan²⁹⁴. Epäilevästi tulisi suhtautua myös työtarjouksiin, joiden sisältönä on rahan välittäminen oman pankkitilin kautta ja käteisenä. Alioikeuksien ratkaisukäytännön mukaan nämä voidaan pääsääntöisesti katsoa tilanteiksi, jotka merkitsevät varallisuuden luovuttamista poikkeavissa olosuhteissa ja järjestyyn ryhtyminen voi osoittaa törkeää huolimattomuutta tai mahdollisesti tahallisuutta riippuen tilanteesta.²⁹⁵

Tuottamuksellisen rahanpesun esitöissä ei määrillä, millainen suhde henkilöllä täytyy olla esirikoksen tekijään, jotta hänellä voisi katsoa olevan tietoa esimerkiksi esirikoksen tekijän rikollisesta elämäntavasta tai taloudellisesta tilanteesta. Keskeistä tässä arvioissa näyttäisi olevan se, kuinka pitkään ja kuinka hyvin osapuolet tuntevat toisensa, eikä se onko kyseessä esimerkiksi ystävyys- vai parisuhde. Tutkimusaineistossa esimerkiksi lyhyt seurustelusuhde ei merkinnyt tietämystä puolison osallisuudesta laittomaan huumausainekauppaan, mutta toisaalta esirikoksen tekijän hyvin tunteneen ystävän katsottiin tietäneen laittomasta huumeakaupasta.²⁹⁶

Toistensa hyvin tuntevilla ystävillä tai puolisoilla tietämättömäksi jättäytyminen toisen osapuolen toimista voi osoittaa törkeää huolimattomuutta. Helsingin hovioikeuden ratkaisussa törkeä huolimattomuus ilmeni niin, että tekijä suhtautui piittaamattomasti siihen, että hänen pitkäaikaisen puolisonsa tulot ovat objektiivisesti havaittavien seikkojen perusteella huomattavasti korkeammat kuin mitä hän on kertonut ansaitsevansa, ja tekijä otti silti vastaan merkittäviä määriä varallisuutta häneltä.²⁹⁷

²⁹³ Rankinen, 2020, s. 374–375.

²⁹⁴ Etelä-Pohjanmaan KäO 8.6.2017 R 17/673. Ks. kappale 3.2.

²⁹⁵ Etelä-Pohjanmaan KäO 29.6.2010 R 10/859. Ks. kappale 3.1.

²⁹⁶ Helsingin HO 29.2.2012 R 11/645. Ks. kappale 4.2.

²⁹⁷ Helsingin HO 8.11.2012 R 11/3406. Ks. kappale 4.2.

Ratkaisun mukaan puolisoilla ei ole ainakaan tässä tapauksessa voitu katsoa olevan kovin vahvaa selvitysvelvollisuutta toistensa taloudellisesta tilanteesta, koska tilannetta ei arvioitu tahallisenä selonottovelvollisuuden laiminlyöntinä, vaan rikosoikeudellisen huolimattomuutena.

Pirkanmaan kärjäoikeuden ratkaisu²⁹⁸ osoittaa, että käytännössä mitään vaihdantaa ei tule harjoittaa tai ottaa lahjoituksia vastaan henkilöltä, joka on tietävästi sekaantunut huumekauppaan. Oikeushenkilöitä (ei ilmoitusvelvollisia) koskevasta oikeuskäytännöstä voi tehdä seuraavia päätelmiä: poikkeukselliseen edulliseen tarjoukseen tarttuminen voi ilmentää törkeää huolimattomuutta ja varojen vastaanottamista poikkeuksellisissa olosuhteissa, ainakin jos se yhdistyy vähäiseen selvityksen sopimuskumppanin taustoista. Oikeushenkilöillä on siis velvollisuus selvittää sopimuskumppanin taustat tietyissä määrin. Se, miten pitkälle selvitysvelvollisuus ulottuu, ei pystytä tämän aineiston perusteella antamaan yleisiä suuntaviivoja. Kyseessä olevassa tapauksessa törkeää huolimattomuutta ilmensi se, että toimija laiminlöi seurata alan keskeisten toimijoiden väärinkäytösepäilyjä ja eikä pidättäytynyt toiminnasta tahojen kanssa, joiden kanssa yhteistyötä ei suositeltu. Koska yritysten toimialat vaihtelevat voimakkaasti, on hankala yleisesti määrittellä, minkä tahojen ilmoituksista oikeushenkilöiden tulisi olla perillä. Lähtökohtaisesti oikeushenkilöillä vaikuttaisi olevan (ainakin tässä tapauksessa) velvollisuus seurata aktiivisesti yleistä keskustelua epäilyttävistä toimijoista alalla ja olla selvittävä niistä toimijoista, joiden kanssa ei suositella yhteistyötä ja pidättäytyä yhteistyöstä näiden toimijoiden kanssa.²⁹⁹

Vaasan hovioikeuden ja Turun hovioikeuden³⁰⁰ antamissa ratkaisuisa tekijöiden ja esirikoksen tekijän välinen sopimusjärjestely oli samankaltainen, joten tapaukset tarjoavat mielenkiintoisen mahdollisuuden vertailla sitä, mikä erottaa tahallisen toiminnan törkeästä tuottamuksesta. Jälkimmäisessä tekijät vastaanottivat merkittävän määrän etumaksuja nopealla tahdilla ja osa suorituksista tehtiin käteisellä ja jättivät huomiotta alan keskeisien toimijoiden kehotukset varomaan yhteistyötä kyseisen toimijan kanssa. Se, että tekijät jatkoivat sopimusneuvotteluja vielä tämän jälkeen, viittaa tietoiseen riskinottoon. Tuomioistuimen mukaan tekijöiden oli viimeistään etumaksujen tarjoamisesta ja käteiseen rahaan liittyvästä järjestelystä täytynyt ymmärtää, että rahat ovat todennäköisesti saatu rikoksella. Vaasan hovioikeuden ratkaisussa tekijät ainoastaan

---

²⁹⁸ Pirkanmaan KäO 12.2.2010 R 10/72. Ks. kappale 4.2.

²⁹⁹ Vaasan HO 30.4.2015 R 12/961. Ks. kappale 3.3.

³⁰⁰ Turun HO 25.4.2013 R 12/933. Ks. kappale 3.3.

laiminlöivät selonottovelvollisuutensa sopimusosapuolen taustoista ja sitoutuivat poikkeuksellisen hyvään tarjoukseen varomattomasti.

6 YHTEENVETO

Tuottamuksellinen rahanpesu on säädetty rangaistavaksi rikoslain 32:9:ssä. Tuottamuksellinen rahanpesu kattaa rikoslain mukaan samat täytäntöönpanotoimet kuin tahallinen rahanpesu, mutta törkeästä huolimattomuudesta³⁰¹. Törkeän tuottamuksen arviointi perustuu normatiiviseen kokonarvosteluun ja tekoon liittyvän objektiivisen elementin sekä tekijään liittyvän subjektiivisen elementin punnintaan³⁰². Tämän tutkimuksen tarkoitus on selvittää törkeän tuottamuksen merkityssisältöä tuottamuksellisessa rahanpesussa.

Tuottamuksellinen rahanpesu kriminalisoitiin vuonna 2003. Hallituksen esityksestä ei ole löydettävissä sellaista syyksiluettavuuden valintaa koskevaa perustelua, joka auttaisi tulkitsemaan törkeän tuottamuksen merkityssisältöä tuottamuksellisessa rahanpesussa³⁰³. Kriminalisoinnin taustalla vaikuttivat FATF:n suositukset³⁰⁴ ja Suomessa lainsäädäntöhistoriallisesti tyypillinen tapa käyttää törkeää tuottamusta rangaistusalan laajentajana silloin, kun tahallisen tekemuodon kanssa kohdataan todistelun riittävyyteen liittyviä ongelmia³⁰⁵. Tuottamuksellista rahanpesua koskevien esitöiden niukkuus selittyy osin sillä, että rikoslaissa törkeää tuottamusta hyödyntävien tunnusmerkistöjen perustelut ovat tyypillisesti vähäiset³⁰⁶. Vaikka perustelut sille, miksi syyksilukemisen perusteeksi on valittu törkeä tuottamus ovat heikot, tuottamuksen merkityssisällöstä on annettu joitain esimerkkejä, jotka vaikuttavat olevan ainoa esitöissä tarjottu avain

---

³⁰¹ *Lappi-Seppälä ym.*, 2004, Luku II rikoslajit, kappale 19 kappale: Tuottamuksellinen rahanpesu (RL 32:9).

³⁰² *Rankinen*, 2017, s. 473.

³⁰³ HE 53/2002 vp, s.39–40.

³⁰⁴ HE 53/2002 vp, s.22.

³⁰⁵ HE 53/2002 vp, s.22.

³⁰⁶ *Rankinen*, 2017, s. 453 ja s. 457.

säännöksen tulkintaan ja lainsäätäjän tarkoitukseen siitä, mikä on törkeän tuottamuksen merkityssisältö tuottamuksellisessa rahanpesussa³⁰⁷.

Tuottamuksellisen rahanpesun esitöiden³⁰⁸ mukaan rajanvedossa tavallisen ja törkeän tuottamuksen välillä on kyse sen arvioimisesta, onko omaisuuden luovuttaminen toiselle henkilölle tai sen käyttäminen liiketoimessa tapahtunut selvästi tavanomaisesta poikkeavissa olosuhteissa, joiden seurauksena olisi pitänyt syntyä painava epäily varojen alkuperästä. Suunnitelmallista toimintaa ei esitöiden mukaan voida katsoa tuottamukselliseksi. Esitöissä annetut esimerkit törkeän huolimattomasta toiminnasta ovat seuraavat:

1. Varat luovuttavan henkilön tiedossa oleva taloudellinen tilanne on epäsuhdassa luovutettavien varojen määrään
2. varat luovuttavan henkilön tiedossa oleva elämäntyyli on rikollinen, hän on taloudellisissa vaikeuksissa tai häneen kohdistuu rikostutkinta
3. varat luovuttavan henkilön suunnittelemaa liiketoimintaa on syytä epäillä valeoikeustoimiksi niiden luonteen vuoksi tai
4. Rahanpesulain mukaisen ilmoitusvelvollisen on syytä epäillä varojen alkuperää asiakkaan epäilyttävien liiketoimien vuoksi.³⁰⁹

Arvioinnin osana tulee ottaa huomioon tekijän mahdollisuudet selvittää omaisuuden alkuperä. Esitöissä keskitytään törkeän tuottamuksen ja tahallisen toiminnan erotteluun, eikä esimerkkejä tavanomaisen huolimattomasta toiminnasta, eli törkeän tuottamuksen alarajasta anneta.³¹⁰

Törkeän tuottamuksen ylärajan määrittely tarkka määrittely on mahdotonta, sillä raja tahallisen ja tuottamuksellisen tekemuotojen välillä ei ole selkeä³¹¹. Tämä johtuu siitä, että huolimattomuus voi rahanpesurikoksissa ilmetä identtisellä tavalla sekä tuottamuksellisessa että tahallisessa tekemuodossa. Tällöin tekijän subjektiivinen huolimattomuus ratkaisee, katsotaanko teko tahalliseksi vai tuottamukselliseksi,³¹² mikä johtaa tapauskohtaisiin ratkaisuihin. Tutkimusaineisto havainnollistaa tilannetta hyvin:

---

³⁰⁷ Rankinen, 2017, s. 457 ja HE 53/2002 vp, s.39–40.

³⁰⁸ HE 53/2002 vp.

³⁰⁹ HE 53/2002 vp s. 39–40.

³¹⁰ HE 53/2002 vp s. 39–40.

³¹¹ Hyttinen, 2021, s. 565–566.

³¹² Honkasalo, s. 94–95.

kolme tuomioistuinta oli hyvin samanlaisessa tapahtumankuluissa päätyneet erilaisiin ratkaisuihin siitä, oliko toiminta tahallista, tuottamuksellista vai rankaisematonta³¹³.

Tarkoitusta korostavassa rahanpesussa (RL 32:6 1 momentin 1 kohta) edellytetty korotettu tahallisuus ei tässä tutkimuksessa esitetyn tulkinnan mukaan vaikuta törkeän tuottamuksen merkityssisältöön, koska rangaistusvastuu voidaan perustaa vain joko tahallisuuteen tai tuottamukseen³¹⁴. Jos tarkoitusta korostava rahanpesu ja tuottamuksellinen tekemuoto halutaan sovittaa yhteen, tulisi asiaa lähestyä seuraavalta kannalta: tuottamuksellisella toiminnalla ei voi olla erityistä tarkoitusta, mutta se voi kohdistua tiettyyn toimintaan. Tämä ei tuo tuottamuksen merkityssisältöön uutta tietoa, mutta tarjoaa näkökulman tulkintaongelmaan.

Tutkimus osoittaa, että painava syy epäillä – tai syytä epäillä – kriteeriä käytetään tunnusmerkistöissä, joissa rikosvastuu tuottamuksellisesta rikoksesta riippuu siitä, oliko tekijä tekohetkellä tietoinen tietystä olosuhteesta, jonka havaitseminen olisi pitänyt saada hänet käsittämään, että käsillä olevat olosuhteet viittaavat kiellettyyn toimintaan ja että toimintaa jatkamalla hän ottaa kielletyn riskin. Se onko riskinotto tietoista vai tiedostamatonta, riippuu siitä, oliko tekijä ymmärtänyt, että käsillä oleva olosuhde viittaa rikolliseen toimintaan. Kriteerin kirjoitusasu on samantapainen tuottamuksellisessa rahanpesussa, tuottamuksellisessa kätkemisrikoksessa (RL 32:4) ja seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytön (RL 20:8) tunnusmerkistöissä mutta syyksilukemisen edellytykset ovat joka tunnusmerkistössä erilaiset, joten niiden vertailu ei tuota uutta tietoa törkeän tuottamuksen merkityssisällöstä tuottamuksellisessa rahanpesussa.

Tuottamuksen rakenteen jakaminen subjektiiviseen ja objektiiviseen puoleen on vakiintunutta, vaikka tuottamuksen rakenteesta on esitetty toisistaan poikkeavia malleja³¹⁵. Tuottamuksellisessa rahanpesussa sen arviointi, olivatko olosuhteet poikkeukselliset ja oliko tekijällä painava syy epäillä varojen alkuperää hänen tietoonsa tulleiden objektiivisten seikkojen perusteella, viittaa tuottamuksen objektiiviseen elementtiin. Subjektiiviseen elementtiin viittaa puolestaan se, millaiset mahdollisuudet tekijällä oli selvittää varojen alkuperä. Jako ei kuitenkaan ole näin yksinkertainen, sillä sekä tekijän subjektiiviset ominaisuudet voivat vaikuttaa objektiiviseen huolellisuusvelvoitteen tasoon, eli siihen oliko hänellä painava syy epäillä omaisuuden

---

³¹³ Etelä-Pohjanmaan KäO 29.6.2010 R 10/859, Helsingin KäO 28.5.2012 R 11/10215, Helsingin KäO 6.3.2009 R 08/10281.

³¹⁴ *Tapani-Tolvainen*, 2013, s. 245.

³¹⁵ *Santala*, 2012, s. 41 ja s. 59.

alkuperää. Tutkijoiden näkökulmat eroavat toisistaan koskien sitä, millainen merkitys tuottamuksen subjektiivisen puolelle tulisi antaa tuottamusarvioinnissa.

Ilmoitusvelvollisilta ja esirikoksen tekijän taloudellisesta tilasta tai elämäntavasta erityistietoja omaavilta henkilöiltä voidaan vaatia heidän erityistaitojaan ja -tietojaan vastaavaa huolellisuuden tasoa omaisuuden alkuperän selvittämisessä. Tätä tulkintaa tukee Nuutilan huolellisuusvelvollisuuden yksilöllistäminen, jonka mukaan keskimääräistä kyvykkäämmiltä voidaan vaatia heidän kykyjään vastaavaa huolellisuuden tasoa, mutta tavallista heikkokokyisemmiltä tulee vaatia tavanomaista huolellisuutta³¹⁶. Tutkimusaineisto osoittaa, että seurustelusuhde esirikoksen tekijän kanssa ei automaattisesti merkitse sitä, että tekijällä olisi tietoa esirikoksen tekijän rikollisesta elämäntyylisestä³¹⁷.

Tuottamuksellisessa rahanpesussa huolellisuusvelvoitteen sisältä rakennetaan muiden kuin ilmoitusvelvollisten osalta huolellisen toimijan mallin avulla ja tämä johtaa tapauskohtaisesti määrittäviin ratkaisuihin.³¹⁸ Huolellisen toimijan malli määritetään käyttämällä hyväksi oikeusnormeja, alalla hyväksyttäviä käytäntöjä ja voimassa olevia määräyksiä. Lisäksi huomioon otetaan tietyt tekijän subjektiiviset ominaisuudet, kuten tiedot konkreettisesta tilanteesta ja hänen erityistaitonsa. Riittävän huolellisena toimintana pidetään toimintaa, joka vastaa samanlaisilla erityistiedoilla ja -taidoilla varustetun keskivertotoimijan (oletettua) toimintaa. Toisintoimimismahdollisuuden osalta edellytetään, että tekijällä on ollut kyky ja tilaisuus valita, toimiiko hän normien mukaisesti vai poiketako niistä.³¹⁹ Tutkimusaineistossa selvästi tavanomaisista poikkeavina olosuhteina on pidetty mm. älypuhelimien myymistä selvästi markkinahintaa alhaisemmalla hinnalla³²⁰ ja ”työsopimukseen” sitoutuminen, jonka sisältö oli välittää rahaa eteenpäin käyttämällä hyväksi omaa pankkitiliä³²¹.

Oikeushenkilön rangaistusvastuun poikkeavan rakenteen vuoksi tuottamusarviointi keskittyy organisaatiohuolimattomuudessa ja anonyymissä vastuussa huolimattomuuden objektiivisen puolen arviointiin³²². Johtohenkilön osallisuudessa tai sallimisessa voidaan helpommin käyttää perinteisestä huolimattomuuden arvioinnista tuttua jakoa subjektiiviseen ja objektiiviseen huolellisuusvelvoitteeseen, koska tekijä on

³¹⁶ Nuutila, 1996, s. 552 ja s. 526.

³¹⁷ Helsingin HO 29.2.2012 R 11/645.

³¹⁸ Hyttinen, 2021, s. 581.

³¹⁹ Santala, 2012, s. 58.

³²⁰ Kainuun KäO 11.3.2014 R 13/1046. Ks. kappale 4.2.

³²¹ Etelä-Pohjanmaan KäO 29.6.2010 R 10/859. Ks. kappale 3.1.

³²² Frände ym., 2020, s. 394 ja s. 371.

tunnistettavissa ja tuomioistuin tarkastella seikkoja, jotka ovat vaikuttaneet heidän tahdonmuodostukseensa. Johtohenkilön syyllistyminen tuottamukselliseen rahanpesuun voisi teoriassa johtaa oikeushenkilön rangaistusvastuun soveltamiseen, koska johtohenkilön osallisuuden rikokseen katsotaan KKO:n oikeuskäytännön (KKO 2008:33) mukaan käsittävän myös tekijänvastuun tuottamuksellisesta rikoksesta³²³.

Oikeushenkilöiden osalta huolellisen toimijan mallin määrittäminen edellyttää toimialan sääntelyn ja määräysten, mahdollisen hyvän tavan tuntemista.³²⁴ Tutkimusmateriaalin perusteella huolellisen toimijan malli on sisältänyt esimerkiksi seuraavaa: poikkeukselliseen edulliseen tarjoukseen tarttuminen voi ilmentää törkeää huolimattomuutta ja varojen vastaanottamista poikkeuksellisissa olosuhteissa, ainakin jos se yhdistyy vähäiseen selvityksen sopimuskumppanin taustoista. Oikeushenkilöillä on siis velvollisuus selvittää sopimuskumppanin taustat tietyssä määrin. Se, miten pitkälle selvitysvelvollisuus ulottuu, ei pystytä tämä aineiston perusteella antamaan yleisiä suuntaviivoja. Oikeushenkilöiden on seurattava yleistä alalla käytävää keskustelua ja tiedotteita toimijoista, joiden kanssa yhteistyötä tulee välttää.³²⁵

Ilmoitusvelvollisten osalta huolellisuusvelvoite saa ensisijaisesti sisältönsä rahanpesulaista³²⁶. Siinä säädetyllä selonotto- ja ilmoitusvelvollisuus on erityinen merkitys: jos ilmoitusvelvollinen ei täytä selonotto- ja ilmoitusvelvollisuuttaan, toiminta voi tulla rangaistavaksi tuottamuksellisena tai tahallisen rahanpesuna³²⁷. Vaikka ilmoitusvelvoitteen laiminlyönti ei enää ole sellaisenaan rangaistavaa eikä velvollisuuden rikkominen automaattisesti merkitse nykylainsäädännön mukaan sitä, että ilmoitusvelvollinen syyllistyisi joka tahalliseen tai tuottamukselliseen rahanpesuun,³²⁸ voi selonotto-, ilmoitus- tai epäilyttävien liiketoimien keskeyttämisvelvoitteen laiminlyönti yhdessä muiden tapauskohtaisten seikkojen kanssa johtaa siihen, että toimintaa on törkeän huolimattontaa ja siten rangaistavaa tuottamuksellisena rahanpesuna.

Se, mikä katsotaan epäilyttäväksi liiketoiminnaksi, määritellään tapauskohtaisesti verrattuna asiakkaan tavanomaiseen liiketoimintaan. Epäilyttävä liiketoimi voi olla esimerkiksi taloudelliselta arvoltaan huomattavasti poikkeava verrattuna asiakkaan tyypilliseen liiketoimintaan³²⁹. Ilmoitus-, selonotto- ja keskeyttämisvelvollisuuden

³²³ *Frände ym.*, 2020, s. 377.

³²⁴ *Santala*, 2012, s. 58.

³²⁵ Vaasan HO 30.4.2015 R 12/961. Ks. kappale 3.3.

³²⁶ *Hyttinen*, 2021, s. 581.

³²⁷ HE 53/2002 vp, s. 39–40.

³²⁸ HE 53/2002 vp, s.22.

³²⁹ HE 228/2016, s. 111.

täyttämisen edellytyksiä tulee myös arvioida tapauskohtaisesti toimialojen eroavaisuuksista riippuen ja yleisten suuntaviivojen määrittäminen pelkästään teoreettisin keinoin on haastavaa.

Anteeksiantoperusteiden merkitys tuottamuksellisessa rahanpesussa ei ole merkittävä. Kieltoerehdys on ainoa anteeksiantoperuste, joka voi saada merkitystä ilmoitusvelvollisten tai muiden oikeushenkilöiden toiminnassa³³⁰, mutta sen soveltamisala on erittäin kapea³³¹. Oikeushenkilöiden on lähes mahdotonta vedota siihen tehokkaasti, sillä niillä on lähtökohtaisesti erittäin korkea velvollisuus tuntea toimialaansa koskeva oikeudellinen sääntely. Teoriassa pakkotilateko tai joissakin tapauksissa kieltoerehdys voisivat tulla kysymykseen. Esimiehen käsky ei ole anteeksiantoperuste liiketoiminnassa³³², joten se ei myöskään ole kovin relevantti.

Kokonaisarvioinnissa huolellisuusvelvoitteen merkitys korostuu arviointikriteerinä, kun arvioidaan rahanpesulain alaisten toimijoiden toiminnan huolimattomuutta. Kun kyseessä on yksityishenkilö, jolla ei ole rahanpesulain mukaista ilmoitusvelvollisuutta, kriteerin merkitys on huomattavasti pienempi.³³³ Tämän voidaan katsoa johtuvan siitä, että yksityishenkilöiden toimintaa eivät ohjaa lakiin ja esimerkiksi alalla noudatettavaan käytäntöön liittyvät määräykset, joiden rikkominen ilmentäisi lähtökohtaisesti tietynasteista huolimattomuutta.

Kokonaisarvioinnissa törkeälle tuottamukselle ei voida asettaa euromääräistä rajaa.³³⁴ Tutkimusaineistossa vähäistä rahallista arvoa käsittäneessä tapauksessa tuottamuksen katsottiin olevan törkeää³³⁵, ja merkittävää varallisuuserää koskeneessa tapauksessa tuottamus katsottiin tavanomaiseksi³³⁶. Kokonaisarvostelussa riskinoton tietoisuus on merkittävin arviointikriteeri,³³⁷ mikä korostaa törkeysarvostelun riippuvaisuutta teijän subjektiiviseen tuottamukseen. Tyypillisesti törkeä huolimattomuus on tiedostettua tuottamusta, joka lähestyy tahallisuutta³³⁸.

---

³³⁰ *Frände* ym., 2020, s. 397.

³³¹ *Frände* ym., 2020, s. 295–299. Korkeimman oikeuden ratkaisukäytännöllä viitataan mm. tapaukseen KKO 2015:66.

³³² *Frände* ym., 2020, s. 303.

³³³ *Hyttinen*, 2021, s. 582.

³³⁴ *Hyttinen*, 2021, s. 582.

³³⁵ Kainuun KäO 11.3.2014 R 13/1046.

³³⁶ Helsingin KäO 4.6.2010 R 09/1597.

³³⁷ *Hyttinen*, 2021, s. 585.

³³⁸ *Nuutila*, 1996, s. 599, ks. alaviite 74.

Koska ilmoitusvelvollisten ja esirikoksen taloudellisesta tilanteesta erityistietoa omaavien yksityishenkilöiden objektiivinen huolellisuusvelvoite on lähtökohtaisesti korkeammalla tasolla kuin sen ulkopuolisten toimijoiden, teoriassa vähäisempi subjektiivinen tuottamus riittää teon allokoitumiseen törkeäksi. Muiden toimijoiden osalta subjektiivisen tuottamuksen tulisi teoriassa taas olla suurempaa, koska objektiivisen huolellisuusvelvoitteen merkitys on vähäisempi. Tutkimusaineistossa ei kuitenkaan ilmennyt yhtään tapausta, joissa ilmoitusvelvollinen olisi tuomittu tuottamuksellisesta rahanpesusta. Tutkimusaineiston suppeudesta johtuen tästä ei voi tehdä pitkälle meneviä johtopäätöksiä tuottamuksellisen rahanpesurikosten yleisyydestä kussakin ryhmässä. On selvää, että tässä viiteryhmässä toiminnan lainmukaisuuteen ja sisäiseen valvontaan panostetaan erityisen paljon, mikä estää väärinkäytöksiä.

Törkeän tuottamuksen merkityssisällöstä ei voida antaa tarkkaa kuvausta, sillä tuottamusarviointi on aina tapauskohtaista. Tutkimusaineistossa tuomioistuimet ovat päätyneet samankaltaisissa tilanteissa eri päätelmiin jopa siitä, onko toiminta rangaistavaa tahallisenä, tuottamuksellisenä vai rankaisematonta.³³⁹ Tuottamuksellisen rahanpesun oikeuskäytäntö on oikeuskirjallisuuden mukaan hyvin tapauskohtaista ja tutkimusaineisto tukee tätä väitettä³⁴⁰.

Muiden kuin ilmoitusvelvollisten osalta huolellisuusvelvoite muodostetaan huolellisen toimijan mallin avulla³⁴¹ **Tuottamuksellisen** rahanpesun tunnusmerkistön tulisi täyttyä tilanteissa, joissa varoja vastaanottavalla henkilöllä ei ole varmaa tietoa varojen alkuperästä, mutta hänen toimintansa (eli esimerkiksi varojen vastaanottaminen) osoittaa törkeää huolimattomuutta. Henkilön toiminta on katsottavissa törkeän huolimattomaksi ainakin silloin, kun hänellä on painava syy suhtautua varojen alkuperään epäillen, mutta on siitä huolimatta ryhtynyt täytäntöönpanottomiin. Painavaksi syyksi mainitaan varojen tai omaisuuden luovuttaminen tai niiden käyttäminen liiketoimessa selvästi tavanomaisesta poikkeavissa olosuhteissa. Tekijän huolimattomuutta arvioidaan ensisijaisesti tekijän tietoon tulleiden seikkojen ja muiden objektiivisten seikkojen

---

³³⁹ Etelä-Pohjanmaan KäO 29.6.2010 R 10/859, Helsingin KäO 28.5.2012 R 11/10215 ja Helsingin KäO 6.3.2009 R 08/10281. Ks. kappale 3.1.

³⁴⁰ Hyttinen, 2021, s. 581.

³⁴¹ Hyttinen, 2021, s. 581.

perusteella. Näiden seikkojen ja yleisen elämäkokemuksen avulla tuomioistuimien arvioi, kuinka vahva epäily omaisuuden alkuperästä olisi pitänyt herätä.³⁴²

Omaisuuden alkuperää tulisi epäillä erityisesti silloin, kun henkilö tuntee esirikoksen tekijän taloudellisen aseman hyvin. Henkilöllä on tällöin edellä mainitulla tavalla korotettu selvitysvelvollisuus. Hallituksen esityksen mukaan taloudellisen aseman hyvän tuntemuksen perusteella henkilön on pystyttävä arvioimaan, onko varojen haltijalla ollut mahdollista saada ”rehellisesti kyseinen omaisuus haltuunsa”.³⁴³ Tutkimusaineistossa tätä perustetta käytettiin Helsingin hovioikeuden ratkaisussa, jossa esirikoksen tekijä oli rahanpesijän aviopuoliso. Tekijä oli tietoinen puolisonsa palkan määrästä, ja hänen olisi tullut epäillä vastaanottamiensa varojen alkuperää, kun hänen puolisonsa kustantamat menot olivat epäsuhdassa tämän ansioihin (3000 euroa kuussa). Puoliso kustansi perheen päivittäisten menojen lisäksi remontin, perheen ulkomaanmatkoja ja lahjoitti tekijälle yli 70 000 euroa³⁴⁴.

Toinen seikka, jonka perusteella henkilöllä on korotettu selvitysvelvollisuus omaisuuden alkuperästä, on tieto varallisuuden haltijan rikollisesta elämäntavasta, kuten huumausaineiden kauppaamisesta, taloudellisista vaikeuksista tai tähän kohdistetusta rikostutkinnasta.³⁴⁵ Keskeistä tässä arvioissa näyttäisi olevan se, kuinka hyvin osapuolet tuntevat tosiasiallisesti toisensa elämäntilanteen, eikä se onko kyseessä esimerkiksi ystävyys-, pari-, vai sukulaisuussuhde. Tutkimusaineistossa esimerkiksi lyhyt seurustelusuhde ei merkinnyt tietämystä puolison osallisuudesta laittomaan huumausainekauppaan, mutta toisaalta esirikoksen tekijän hyvin tunnetun ystävän katsottiin tietäneen laittomasta huumeesta.³⁴⁶

Läheinen ihmissuhde esirikoksen tekijään voi muodostaa oletuksen siitä, että tekijä tuntee esirikoksen tekijän elämäntavan hyvin. Tekijän toiminnan on voitu katsoa olevan törkeän huolimaton, esimerkiksi silloin kun hän otti varoja vastaan pojaltaan, jonka tiesi kuljettaneen huumeita aikaisemmin ja saaneen siitä tuomion³⁴⁷. Oletus on kuitenkin kumottavissa tapauskohtaisella arvioinnilla. Tutkimusaineistossa esirikoksen tekijän tyttären ei katsottu voineen olleen missään muodossa tietoinen siitä, että hänen isänsä varallisuus oli velallisen rikoksella saatua ja että vastaanottamalla käyttörahoja itselleen

---

³⁴² HE 53/2002 vp, s. 37–38 ja Frände ym., 2020, s. 199.

³⁴³ HE 53/2002 vp, s. 37–38.

³⁴⁴ Helsingin HO 8.11.2012 R 11/3406. Ks. kappale 4.2.

³⁴⁵ HE 53/2002 vp, s. 37–38.

³⁴⁶ Helsingin HO 29.2.2012 R 11/645. Ks. kappale 4.2.

³⁴⁷ Pirkanmaan KäO 12.2.2010 R 10/72. Ks. kappale 4.2.

hän otti vastaan rikoksella saatua omaisuutta³⁴⁸. Arviointi siitä, millainen tietoisuus tekijällä on esirikoksen tekijän elämäntavasta, on siis tapauskohtaista riippumatta siitä, millainen suhde osapuolilla on.

Epäilyn varojen alkuperästä tulisi nousta myös tilanteissa, joissa liiketoimia on luonteensa vuoksi syytä epäillä valeoikeustoimiksi. Tämä koskee erityisesti luonnollisia ja oikeushenkilöitä, jotka avustavat perustamaan yhtiöitä tai tekemään oikeustoimia. Epäilysten tulisi nousta silloin, kun omaisuuden tosiasiallinen määräysvalta eroaa muodollisista seikoista tai toimille ei ole löydettävissä liiketaloudellisia perusteita.³⁴⁹ Tutkimusaineistossa ei löytynyt tapausta, joissa olisi ollut kyse varsinaisista valeoikeustoimista. Oikeuskäytännössä löytyi kuitenkin linjaus, jonka mukaan myös näennäisesti lailliset sopimusjärjestelyt voivat aiheuttaa tilanteen, jossa varojen luovuttamista pidetään poikkeuksellisenä olosuhteenä³⁵⁰. Epätavanomaiset sopimusehdot ja poikkeuksellisen hyvä tarjous voivat myös merkitä poikkeuksellisia olosuhteita, joissa varojen alkuperää tulee epäillä.³⁵¹

Kokonaisarvostelussa riskinoton tietoisuus on merkityksellisin arviointikriteeri. Käytännössä kriteeri viittaa siihen, kuinka piittaamattomasti tekijä on suhtautunut vastaanottamansa omaisuuden alkuperään. Esimerkiksi henkilön toiminta on moitittavampaa, jos hänellä on ollut olosuhteiden perustella hyvä syy epäillä ryhtyvän rikoshiötyyn kuin tilanteessa, jossa henkilöllä ei ole ollut vastaavanlaisia epäilyksiä.³⁵² Huolellisuusvelvoitteen merkitys korostuu arviointikriteerinä, kun arvioidaan rahanpesulain alaisten toimijoiden toiminnan huolimattomuutta. Kun kyseessä on yksityishenkilö, jolla ei ole rahanpesulain mukaista ilmoitusvelvollisuutta, kriteerin merkitys on huomattavasti pienempi.³⁵³ Taloudellisen intressin vähäisyys ei välttämättä estä katsomasta huolimattomuutta törkeäksi, jos muut seikat viittaavat siihen³⁵⁴. Samoin merkittävä taloudellinen intressi (esimerkiksi 100 000 euroa) ei automaattisesti estä teon katsomista tavanomaiseksi huolimattomuudeksi³⁵⁵.

Teon ja tekijän huolimattomuus painottuvat eri tavoin kokonaisarvioinnissa. Tyypillisesti törkeä huolimattomuus ilmenee kahdella tavalla: tärkeää objektiivista

³⁴⁸ Helsingin KäO 4.6.2010 R 09/1597.

³⁴⁹ HE 53/2002 vp, s. 37–38.

³⁵⁰ Turun HO 25.4.2013 R 12/933. Ks. kappale 3.3.

³⁵¹ Vaasan HO 30.4.2015 R 12/961. Ks. kappale 3.3.

³⁵² Hyttinen, 2021, s. 585.

³⁵³ Hyttinen, 2021, s. 582.

³⁵⁴ Kainuun KäO 11.3.2014 R 13/1046. Ks. kappale 4.2.

³⁵⁵ Helsingin KäO 4.6.2010 R 09/1597. Ks. kappale 4.2.

huolellisuusvelvoitetta on rikottu merkittävästi, mutta tekijän subjektiivinen huolimattomuus on tavanomaista. Toinen vaihtoehto on, että tavanomaista objektiivista huolellisuusvelvoitetta rikottu, mutta riskinotto on selvästi tietoista ja epätavanomaista.³⁵⁶ Koska ilmoitusvelvollisten ja esirikoksen taloudellisesta tilanteesta erityistietoa omaavien yksityishenkilöiden objektiivinen huolellisuusvelvoite on lähtökohtaisesti korkeammalla tasolla kuin sen ulkopuolisten toimijoiden, teoriassa vähäisempi subjektiivinen tuottamus riittää teon allokoitumiseen törkeäksi. Muiden toimijoiden osalta subjektiivisen tuottamuksen tulisi teoriassa taas olla suurempaa, koska objektiivisen huolellisuusvelvoitteen merkitys on vähäisempi. Käytännössä asia vaikuttaa olevan päinvastoin: tutkimusaineistossa ei ilmennyt yhtään tapausta, joissa ilmoitusvelvollinen olisi tuomittu tuottamuksellisesta rahanpesusta. Tutkimusaineiston suppeudesta johtuen tästä ei voi tehdä pitkälle meneviä johtopäätöksiä tuottamuksellisen rahanpesurikosten yleisyydestä kussakin ryhmässä. On selvää, että tässä rahanpesulain soveltamisalaan kuuluvien toimijoiden toiminnassa lainmukaisuuteen ja sisäiseen valvontaan panostetaan erityisen paljon, mikä estää väärinkäytöksiä.

Perusteita, jossa rikosoikeudellinen rangaistusvastuu tuottamuksellisesta rahanpesusta väistyy, ovat oikeudenkäyntiavustajan oikeus saada palkkio päämieheltään ja RL 32:11 rajoitussäännös. Anteeksiantoperusteilla ei vaikuta olevan suurta merkitystä, sillä kieltoerehdyksen soveltamisala on erittäin kapea oikeushenkilöiden toiminnassa ja luonnollisten henkilöiden voidaan olettaa tuntevan rikoslain pääsisältö³⁵⁷. Ilmoitusvelvollisuuden täyttäminen voi kuitenkin toimia rikosoikeudellisen vastuuvapausperusteen kaltaisena perusteena, mikäli epäily rahanpesusta ei ole vahva. Jos epäily liiketoimen laittomuudesta osoittautuu aiheelliseksi, ilmoitusvelvollisuuden täyttämällä tai täyttämättä jättämällä on myös merkitystä sille, arvioidaanko toiminnan olevan tahallista vai tuottamuksellista.³⁵⁸

Tavallisen tuottamuksen ja törkeän tuottamuksen välisen rajanvedon epämääräisyys on katsottu yleisesti ongelmalliseksi ja näin on myös rahanpesurikosten osalta, missä tahallinen ja törkeän tuottamuksellinen tekemuoto on vaikea erottaa toisistaan³⁵⁹. Tämä kävi ilmi myös tutkimusaineistosta, missä samankaltaisissa olosuhteissa tuomioistuimet olivat päätyneet eri ratkaisuihin siitä, oliko toiminta tahallista, tuottamuksellista vai

³⁵⁶ Nuutila, 1996, s. 601. Nuutilalaisittain subjektiivisesta huolimattomuudesta käytetään käsitettä tekijän huolimattomuus ja objektiivisesta huolellisuusvelvoitteesta käsitettä teon huolimattomuus.

³⁵⁷ Frände ym., 2020, s. 295–299. Korkeimman oikeuden ratkaisukäytännöllä viitataan mm. tapaukseen KKO 2015:66.

³⁵⁸ Hyttinen, 2021, s. 594.

³⁵⁹ Hyttinen, 2021, s. 565–566.

rankaisematonta. Törkeää tuottamusta on käytetty melko epäyhtenäisesti syyksilukemisen rajana ja selvänä voidaan pitää ainoastaan sitä, että yleisesti törkeällä tuottamuksella viitataan ”olennaisesti kohonneeseen tuottamukseen.”³⁶⁰ Katson kuitenkin, että on mahdollista osoittaa joitain yleisiä päätelmiä törkeän tuottamuksen merkityssisällöstä oikeuskäytäntöä tutkimalla. Esimerkiksi yksityishenkilöiden on syytä suhtautua epäilevästi tilanteisiin, joissa kuka tahansa pyytää välittämään rahaa kolmannelle henkilölle oman pankkitilin kautta tai lähettämään rahaa ulkomaille, varsinkin palkkiota vastaan³⁶¹. Epäilevästi tulisi suhtautua myös työtarjouksiin, joiden sisältönä on rahan välittäminen oman pankkitilin kautta ja käteisenä.³⁶² Käytännössä mitään vaihdantaa ei tule harjoittaa tai ottaa lahjoituksia vastaan henkilöltä, joka on tietävästi sekaantunut huumekauppaan³⁶³.

Törkeän tuottamuksen merkityssisällön suuntaviivojen määrittämiseen liittyy useita monimutkaisia tekijöitä. Törkeän huolimattoman ja tahallisen toiminnan erottaminen toisistaan rahanpesurioksissa ei ole helppoa. Yksinkertaista ei ole myöskään tavanomaisen huolimattomuuden ja törkeän huolimattomuuden erottelu toisistaan. Jotta törkeän tuottamuksen merkityssisällölle voitaisiin antaa selkeämpiä suuntaviivoja, edellyttäisi se laajaa oikeuskäytännön kartoittamista mahdollisten säännönmukaisuuksien paikantamiseksi ja ”harmaan alueen” pienentämiseksi. Tässä tutkimuksessa käytetty aineisto ei ole riittävän laaja täyttämään näitä vaatimuksia, vaikka siitä voidaan vetää jotain yksittäisiä johtopäätöksiä liittyen tiettyihin olosuhteisiin – esimerkiksi sen, että seurustelusuhde ei välttämättä merkitse sitä, että puoliso olisi tietoinen toisen harjoittamasta laittomasta huumekaupasta³⁶⁴.

---

³⁶⁰ Nuutila, 1996, s. 581–583. Nuutilan kirjoittaessa väitöskirjaansa törkeää tuottamusta hyödyntäviä rikostyyppisiä oli noin kolmekymmentä, ja nykypäivään tullessa näitä tunnusmerkistöjä on noin 138 (Rankinen, 2017, s. 457.). On mielenkiintoinen kysymys, onko tämä epäyhtenäisyys jatkunut ajan kuluessa.

³⁶¹ Etelä-Pohjanmaan KäO 8.6.2017 R 17/673. Ks. kappale 3.2.

³⁶² Etelä-Pohjanmaan KäO 29.6.2010 R 10/859. Ks. kappale 3.1.

³⁶³ Pirkanmaan KäO 12.2.2010 R 10/72. Ks. kappale 4.2.

³⁶⁴ Helsingin HO 29.2.2012 R 11/645.